

CHARLES H. SPURGEON

Excentrieke predikers

Vertaald uit het Engels door Teun van der Plas
naar 'Eccentric Preachers' (1879)

© 2026 Teun van der Plas

Inhoud

Voorwoord

Wat is excentriciteit?

Wie zijn er excentriek genoemd?

Oorzaken van excentriciteit

Hugh Latimer (1480–1555)

Hugh Peters (1599–1660)

Daniel Burgess (1645–1713)

John Berridge (1716–1793)

Rowland Hill (1744–1833)

Matthew Wilks (1746–1829)

William Dawson (1773–1841)

Jacob Gruber (1778–1850)

Edward Taylor (1793–1871)

Edward Brooke (1779–1871)

Billy Bray, de ongeletterde zielenwinner

Tot besluit

Voorwoord

Ik heb dit boekje grotendeels uit zelfverdediging uitgegeven. Enkele jaren geleden hield ik een lezing over 'Excentrieke predikers'. De aantekeningen die een verslaggever ervan maakte, werden in een van de kranten afgedrukt. Zoals alles van dat soort waren het slechts losse plukjes en knipsels, en zeker niet de lezing zelf. Journalisten hebben oog voor het vermaak van hun lezers. Daarom pikken ze alle opvallende anekdotes en vreemde uitspraken van een spreker eruit. Worden die van hun samenhang losgemaakt, dan is het resultaat allesbehalve bevredigend. Niemands toespraken of lezingen zouden beoordeeld mogen worden naar een gewone samenvatting in de krant. Die is in elk geval niet meer dan een schets, en in veel gevallen een gemene karikatuur.

Ik dacht niet meer aan mijn lezing, tot ik onlangs ontdekte dat de schamele resten van het verslag, vel over been, in Amerika waren uitgegeven als een toespraak van mijzelf. Ze werden zelfs waardig geacht om samen met

mijn boek 'Commenting and Commentaries' te worden ingebonden. Voor een krant waren die aantekeningen goed genoeg, maar ik wijs ze volstrekt af als mijn werk. Het verbaast mij dat de Amerikaanse redacteur zelfs de meest voor de hand liggende fouten van de verslaggever niet heeft verbeterd. Zo werd Peter Cartwright Peter Garrett genoemd, en Lady Ann Askew Lady Askayne. Peter Cartwright was een Amerikaanse prediker uit de wildernis van het pioniersland. Zijn naam had de Amerikaanse redacteur bekend moeten zijn. Maar sommige uitgevers zijn zo gebrand op het uitbrengen van hun boeken dat ze zich geen tijd voor verbeteringen kunnen veroorloven.

Ik bleek de verminkte lezing nog in haar geheel te hebben liggen. Daarom overwoog ik haar te laten drukken, om te laten zien wat ik werkelijk gezegd had. Toen ik haar echter doorlas, vond ik het beter haar uit te breiden en er een klein boek van te maken. Ik hoop dat de lezer bij dit besluit niets verliest.

Met dit boekje wil ik pleiten tegen de vitterige geest die een mens schuldig maakt om een woord. Ook wil ik pleiten tegen de leugengeest die naar alle kanten onwaarheden verspreidt, tot schade en verdriet van de ijverigste dienaren van mijn Meester. Veel hoorders lopen veel zegen mis doordat ze te veel kritiek leveren en te weinig overdenken. En nog veel meer mensen laden grote zonde op zich door hen te belasteren die voor het welzijn van anderen leven. Ware herders hebben al genoeg zorg

en moeite, ook zonder belast te worden met onverdiende en nutteloze vitterij. Wij hebben iets beters te doen dan steeds weer elke kwaadaardige of lichtzinnige laster te beantwoorden die in omloop wordt gebracht om ons te schaden. Wij verwachtten onze bediening te moeten bewijzen ‘door kwaad gerucht en goed gerucht’. Daarom raken wij niet uit het veld geslagen door smaad, alsof ons iets vreemds overkwam. Toch zijn er tere, liefdevolle zielen die deze beproeving bijzonder scherp voelen. Door wrede aanvallen worden zij in hun moedige dienst droevig gehinderd. De ruwere en sterkere onder ons lachen om wie ons belachelijk maken, maar op anderen is de uitwerking heel verdrietig. Ter wille van hen zijn deze bladzijden geschreven. Mogen ze een waarschuwing zijn voor lichtzinnige betweters die de dienaren van de allerhoogste God belasteren.

Als predikanten zijn wij verre van volmaakt, maar velen van ons doen hun best. Het bedroeft ons dat de aandacht van onze mensen meer gericht is op onze persoonlijke onvolkomenheden dan op onze goddelijke boodschap. God heeft Zijn schat met opzet in aarden vaten gelegd, opdat de uitnemendheid van de kracht aan Hem alleen zou worden toegeschreven. Wij smeken onze hoorders zich niet zo bezig te houden met de gebreken van het kistje, dat ze het juweel vergeten. ‘De Wijsheid is gerechtvaardigd geworden van Haar kinderen’, en de genade werkt door de instrumenten die haar behagen. Lezer, moge het uw deel zijn om nut te trekken uit al de dienaren van mijn Meester, en zelfs uit

de uwe,
C. H. Spurgeon

Wat is excentriciteit?

Zou ik niet heel bedeesd moeten zijn om over excentrieke predikers te spreken, nu een anonieme briefschrijver mij nogal sarcastisch aanraadt eerst eens dicht bij huis te kijken? Ik kijk wel degelijk dicht bij huis, en ik ben blij dat ik zo'n gelukkig thuis heb om naar te kijken. Het advies van mijn naamloze vriend heeft mij niet doen beven, en daarvoor heb ik twee redenen. In de eerste plaats schrik ik er niet van als ik van excentriciteit word beschuldigd. In de tweede plaats acht ik mij niet schuldig aan die deugd of die ondeugd, wat het ook mag zijn. Jaren geleden had men mij misschien een lichte mate van die eigenschap kunnen aanwrijven. Maar nu zovelen mijn stijl hebben nagevolgd en een flink aantal mijn preken heeft geleend, meen ik eerder het rechtzinnige voorbeeld te zijn dan de opvallende uitzondering. Na een kwarteeuw in deze streek te hebben gewoond, word ik in Londen niet meer gezien als een wonderlijk verschijnsel waar men naar moet staren. Men ziet mij nu als een ouderwets soort figuur, die wordt geduld als een vast onderdeel van

het kerkelijk leven van deze enorme stad. Jaar na jaar heb ik mij in dezelfde baan bewogen zonder ernstig met mijn burens in botsing te komen. Daarom heb ik reden om aan te nemen dat mijn pad aan de godsdienstige hemel niet excentrisch is, maar even regelmatig als dat van de andere lichten die aan dezelfde hemel fonkelen. Waarschijnlijk heb ik mijn anonieme briefschrijver meer eer aangedaan dan hij verdient door zoveel aandacht aan hem te schenken. Eigenlijk noem ik de man en zijn schrijven alleen om te getuigen tegen alle anonieme brieven. Schrijf nooit een brief waaronder u zich schaamt uw naam te zetten. In de regel maken alleen laaghartige mensen zich daaraan schuldig, al hoop ik dat mijn huidige briefschrijver een uitzondering op die regel is. Wees zo excentriek dat u iemand altijd recht in het gezicht de waarheid kunt zeggen. En nu ter zake.

Het is niet het nuttigste werk ter wereld om op onze medemens te vitten. Het is een bezigheid die meestal wordt beoefend door mensen die zich aan zelfonderzoek willen onttrekken door hun afkeuring op anderen te richten. De balk in hun eigen oog lijkt niet zo groot zolang zij splinters in de ogen van anderen kunnen ontdekken. Daarom nemen zij hun toevlucht tot het vermaak van kwaadspreken. Predikanten zijn de geliefde prooi van critici. Op zondag, als zij het gepast vinden over godsdienst te praten, houden zij zich aan de letter van die regel. Maar zij schenden de geest ervan door op hoogst ongodsdienstige wijze de personen, het karakter, de woorden en de daden van Gods dienaren door te lichten.

‘Het eten is op. Breng de walnoten, dan kraken we de goede naam van een dominee of twee. Dat is een vrome bezigheid voor de sabbat.’ Dan klepperen de tongen er lustig op los. Er worden verhalen zonder tal verteld, en als de waarheid uitgeput is, komen er ook nog enkele ‘verzinsels’ op tafel. De een zag een prediker iets doen wat nooit gedaan is, de ander hoorde hem iets zeggen wat nooit gezegd is. Oude verzinsels worden opgerakeld en zouden een paar dagen geleden zijn gebeurd, al zijn ze nooit gebeurd. Zo heiligen de goede mensen de sabbat met vrome roddel en schijnheilige laster. Dit heeft een heel ernstige kant, als wij denken aan het lot van wie de leugen liefheeft en doet. Maar daar zullen wij nu niet bij stilstaan, anders zou men ons kunnen verwijten dat wij ons gehoor in meer dan één betekenis de les lezen. Wat mijzelf betreft: als deze gewoonte geen zonde was, weet ik niet of ik er veel om zou geven. Ik heb meer dan mijn deel aan kritiek en scheldwoorden gekregen, en toch ben ik er in geen enkel opzicht ook maar een haar slechter van geworden. Er zijn geen botten gebroken, mijn positie is niet geschaad en mijn gemoed is niet verbitterd.

Van de vroegste tijden af is gebleken dat de boden die God zond hun manier van spreken onmogelijk aan ieders smaak konden aanpassen. In alle geslachten hebben nuttige predikers van het evangelie bij een deel van de gemeenschap bezwaar ontmoet. Wie niet meer betekent dan een spaander in de pap, ontloopt misschien de kritiek en verwerft zachtjes de verdraagzaamheid van de onverschilligheid. Maar wie werkelijk waarde heeft, wordt

omringd door warme vrienden en gloeiende vijanden. Wie hoopt zo te preken dat hij iedereen behaagt, moet nog maar pas in het ambt zijn. En wie dat doel nastreeft, kan de rijen van het ambt maar beter snel verlaten. Mensen moeten en zullen vitten en bezwaren maken: dat ligt in hun aard. Johannes kwam, noch etende, noch drinkende. Hij was tegelijk een Doper en een geheelonthouder. Niets kon men inbrengen tegen zijn levenswijze, die ver af stond van de genoegens van weelde. Maar juist deze voortreffelijkheid werd hem als fout aangerekend, en zij zeiden: 'Hij heeft den duivel.' Jezus Christus kwam etende en drinkende, en leefde als een mens onder de mensen. En wat zij bij Johannes zogenaamd wensten, werd bij Jezus een ergernis. Zij belasterden Hem als 'een Mens, Die een vraat en wijnzuiper is, een Vriend van tollenaars en zondaren.' Noch de heraut, noch zijn Meester voldeed aan de grillige smaak van hun tijdgenoten. Zoals kinderen die op de markt spelen en het niet eens kunnen worden over welk spel ze zullen spelen, zo waren de mensenkinderen van dat geslacht. Zij verwierpen de boden omdat zij de God Die hen zond niet liefhadden. Zij deden alleen alsof zij bezwaar hadden tegen de mannen, omdat zij hun vijandschap tegen hun Meester niet openlijk durfden te belijden. Daarom waren de bezwaren vaak onsaamenhangend en tegenstrijdig, en altijd lichtzinnig en tergend.

Vervuld van dezelfde geest van dwarsheid kleineren de mensen van deze wereld nog steeds de dienaren die

God hun zendt. Zij beweren dat zij graag zouden luisteren als er maar andere predikers te vinden waren. Niets kan hun behagen; hun aanmerkingen strooien zij gedachteloos over iedereen uit. Cefas is te bot, Apollos te bloemrijk, Paulus te betogend, Timotheüs te jong, Jakobus te streng, Johannes te zacht. Toch: 'de wijsheid is gerechtvaardigd geworden van al haar kinderen.' Wanneer God in onze tijd een man met een oorspronkelijke geest verwekt, die zijn eigen koers uitstippelt en die met succes volgt, beschuldigt men hem gewoonlijk van excentriciteit. Valt zijn eerlijkheid niet te verdenken, zijn ijver niet in twijfel te trekken en zijn kracht niet te ontkennen? Spot dan met hem en noem hem excentriek: misschien verwondt die pijn hem wel.

Laten wij nu onze aandacht schenken aan dit vreselijke woord 'excentriek'. Daarna zullen wij zien hoe het op bepaalde predikers van het evangelie geplakt is, en dan nog niet op de minst nuttigen.

Wat is excentriek zijn? De korte en gemakkelijke manier om de betekenis van een woord vast te stellen, is het woordenboek te raadplegen. Dr. Samuel Johnson, wat zegt u? De wijze antwoordt: 'Het betekent: afwijkend van het middelpunt, of niet hetzelfde middelpunt hebbend als een andere cirkel.' De norse woordenboekmaker staat zijn omschrijving met een citaat van een sterrenkundige die de zon van excentriciteit beschuldigt: 'Door de excentriciteit van de zon ten opzichte van de aarde en haar schuine stand ten opzichte van de evenaar schijnt zij

zich voor ons ongelijkmatig te bewegen.' Excentrieke predikers verkeren dus kennelijk in schitterend gezelschap. Ik geef grif toe dat het woord is gaan betekenen: zonderling, vreemd, grillig, enzovoort. Maar als wij wat dieper in de herkomst van het woord graven, ontdekken wij dat het eenvoudig betekent dat de cirkel waarin een excentriek mens zich beweegt niet helemaal samenvalt met de cirkel die de meerderheid volgt. Hij loopt niet de gewone kring, maar wijkt er meer of minder van af, zoals hij dat nodig vindt. Het zou gemakkelijk te bewijzen zijn dat een beweging excentrisch kan zijn en toch heel regelmatig en doeltreffend. Iedereen die met machines te maken heeft, weet wat het betekent dat het ene wiel excentrisch staat ten opzichte van het andere. Hij weet ook dat dit vaak een noodzakelijke en nuttige inrichting is voor het doel van de machine. Zo verschrikkelijk lijkt het dus uiteindelijk niet dat iemand excentriek is. Ik veronderstel dat men in de volksmond bedoelt dat iemand buiten de cirkel valt, of, platter gezegd, 'niet in de haak' is. Maar de vraag is: wie zegt ons wat die haak is, en wie beslist welke cirkel iemand verplicht is te volgen? Zeker, deze tweede cirkel is niet concentrisch met de eerste. Maar daarom is hij nog niet excentriker dan de eerste, want elk van beide is excentrisch ten opzichte van de ander. Het kan zijn dat A excentrisch is ten opzichte van B, maar B is evengoed excentrisch ten opzichte van A. Iemand noemde mij onlangs een Dissenter. Ik gaf toe dat ik van hem afweek, maar ik noemde hem op mijn beurt een Dissenter, omdat

hij van mij afweek. Hij antwoordde dat ik een Nonconformist was, maar ik kaatste terug dat hij evengoed een Nonconformist was, want hij conformeerde zich niet aan mij. Zulke termen vragen, als men ze nauwkeurig wil gebruiken, om een vaste maatstaf. Bij de term 'excentriciteit' moeten wij dus eerst een middelpunt en een omtrek vaststellen waarvan men kan afwijken. Dat zal geen gemakkelijke opgave zijn. Wie het probeert, zal zelfs merken dat het in zaken van smaak en gedrag onmogelijk is. Dat zegt het oude gezegde 'de gustibus, etc.' (over smaak valt niet te twisten) al, en ook het afgesleten spreekwoord 'ieder zijn smaak'.

Op het gebied van de zeden heeft het geweten het middelpunt vastgesteld en de kring getrokken. En in de godsdienst heeft de openbaring de passer gehanteerd en ons een volmaakte bol gegeven. God geve dat wij niet excentrisch zijn ten opzichte van God, wat heiligheid of waarheid betreft, want dat zou noodlottig zijn. Maar wanneer mode en gewoonte scheve namaaksels van de cirkel van de volmaaktheid uittekenen, of zelfs eigen krommen durven op te leggen, kan het groots en goed zijn om excentriek te zijn. Want een excentrisch pad hebben alle heiligen bewandeld, toen zij de nauwe weg volgden tegen de stroom in van de velen die de weg naar beneden gaan.

Uit zulke geheiligde excentriciteit komen martelaren, hervormers en de aanvoerders van de voorhoede van vrijheid en vooruitgang voort. Zulke mannen breken los

uit de boeien van slechte gewoonten. Eerst staan zij alleen en tarten zij de wereld. Maar al spoedig onderkent het grote hart van de mensheid hun voortreffelijkheid. Dan willen de mensen zo graag aan hun voeten vallen dat men nauwelijks ontkomt aan de afgoderij van heldenverering. Ons komen deze mannen groter voor in hun eenzame trouw aan het goede en het ware dan wanneer zij het middelpunt van bewondering worden. Hun moedige excentriciteit is het helderste juweel in hun kroon. De slavernij van de gewoonte is even hard en verpletterend als elke andere vorm van menselijke knechtschap. Gezegend is hij die zich er omwille van de waarheid te goed voor acht om die schurende keten te dragen, en liever van zonderlingheid wordt beschuldigd en belachelijk wordt gemaakt. Het is dus duidelijk dat excentriciteit in bepaalde gevallen een deugd kan zijn. Wanneer zij het zedelijke en het geestelijke raakt, kan zij alle eer waard zijn.

Wat is nu excentriciteit als het gaat om predikers en hun manier van werken? Wie moet het middelpunt bepalen? Ik zeg tegen al die zelfbenoemde critici die ons vertellen dat bepaalde predikers excentriek zijn: 'Wie moet voor hen het middelpunt bepalen?' Moet die belangrijke taak toevallen aan de heren die gelithografeerde preken kopen en die als hun eigen preken voordragen? Deze mannen lopen geen gevaar het fatsoen te schenden door een overmaat aan ijver, want hun preken worden kant-en-klaar voor hen geleverd door groothandels. Vraagt u: 'Is dat waar?' Ik antwoord:

ongetwijfeld. Want laatst heb ik, om de zaak te toetsen, mijn secretaris naar een zekere boekhandel gestuurd. Hij bracht mij monsters mee van deze kostbare voortbrengselen, gelithografeerd of met de hand geschreven, voor prijzen die afliepen van een shilling tot zes pence per stuk: een uitgelezen verscheidenheid, geloof me. Sommige van deze onbetaalbare preken zijn op bepaalde plaatsen zorgvuldig gemarkeerd om aan te geven hoeveel nadruk er moet worden gelegd. Witruimten of stippellijnen geven de pauzes aan en hoe lang die zouden moeten duren. Niemand noemt de gebruikers van deze aardige dingen excentriek. Moeten wij hen daarom beschouwen als de modelpredikers aan wie wij ons gelijkvormig moeten maken? Moeten wij allemaal geestelijk voedsel voor onze kudde kopen, tegen het royale tarief van een halve guinea per kwartaal voor dertien preken, om te ruilen op Maria-Boodschap, midzomer, Sint-Michiël en Kerstmis? Als dat zo is, en deze handel wordt voortgezet en uitgebreid, dan zullen wij die onze eigen preken bedenken en ze vers uit ons hart brengen wel als rare snuiters worden beschouwd. Zo werd ook de heer Wesley als excentriek gebrandmerkt, omdat hij zijn eigen haar droeg, terwijl de hele modieuze wereld met pruiken pronkte. Welnu, mijn broeders, als het ooit mode wordt om houten benen te dragen, zal ik excentriek genoeg zijn om het te houden bij de benen die de natuur mij gaf, hoe zwak ze ook zijn. En ik vertrouw erop dat er genoeg excentrieke mensen zullen zijn om mij gezelschap te houden.

Wie moet het middelpunt van de cirkel bepalen? Zullen wij de passer in handen geven van de hoogvliegende broeders, wier welsprekendheid tot in de wolken torent en daarin wordt omhuld en verdwijnt? Zij doen het zeker heel groots, en strooien even kwistig met het verhevene en het schone als Burke zelf. Geen gewoon mens begrijpt deze heren van de hoogten en de diepten, of durft zelfs maar te proberen hen te begrijpen. Hun grote woorden zijn allerm minst nodig vanwege de grootheid van hun onderwerp. Ze lijken eerder gekozen volgens het beginsel: hoe minder zij te zeggen hebben, hoe hoogdravender hun bewoordingen moeten zijn. In hun grootspraak

zetten zij rad op rad in gang – wat een geratel –
om één armzalig slokje water op te pompen!
De wijde ocea an zwoegt met een geweldig gebulder
om één kokkelschelp op het strand te werpen.

Meneer Muchado is nog altijd bezig zijn room op te kloppen tot schuim met de dikte van een half niets. En wij kunnen dominee Prettyman op menige kansel horen, waar hij de kunst van de opgeblazen welsprekendheid beoefent voor een kringetje dat hem niet van excentriciteit verdenkt, maar hem beschouwt als de modelgodgeleerde. Niet alleen in hun woorden zijn de hoogvliegers te vergelijken met massa's drijvende wolken, maar in hun leer zijn zij evenzeer boven elk begrip verheven. Het zijn wijsgerige heren, verheven personen met een bijzondere ontwikkeling. Wat er in hen ontwikkeld is, behalve een gemaakte geleerdheid, valt

echter moeilijk te zeggen. Zij brengen in verwarring wie zij zouden moeten bevestigen, en doen wankelen wie zij zouden moeten versterken. Bisschop Blomfield vertelt dat een koster eens tegen hem zei: 'Weet u dat ik vijftig jaar koster van deze kerk ben geweest, en dat ik, hoewel ik alle grote preken heb gehoord die hier gehouden zijn, nog altijd een christen ben?' Moeten deze handelaars in woorden en dromen nu het middelpunt bepalen? Zo ja, dan zijn wij van plan excentriek te zijn. En God zij geloofd, wij staan niet alleen in dat voornemen. Want er zijn anderen die met ons van mening zijn dat het bestuderen van fraaiigheden in de voordracht en van hersenspinsels van de wijsbegeerte, terwijl de mensen om ons heen verloren gaan, de wrede excentriciteit is van een Nero. Die speelde viool terwijl Rome brandde, en stuurde zijn galeien om zand uit Alexandrië te halen terwijl het volk stierf van gebrek aan brood. Als het middelpunt in de wolken moet liggen, laten dan een paar van ons die iets praktisch belangrijk vinden beneden blijven en voor excentriek doorgaan. Het is vreemd dat sommige mensen liever spreken over onderwerpen waar ze niets van weten en waar onmogelijk iets goeds uit kan voortkomen, terwijl stof die zou kunnen stichten wordt veronachtzaamd. Timbs vertelt ons over een excentrieke 'Walking Stewart'. Die had de halve wereld rondgelopen, maar wilde nooit over zijn reizen praten. Hij gaf er de voorkeur aan uit te weiden over 'de polariteit en de morele waarheid', en sprak daarover zo verward dat niemand er touw aan kon vastknopen. Net als deze

overleden grootheid zijn sommige mensen het meest in hun element wanneer zij helemaal de weg kwijt zijn. En ze voelen zich het belangrijkste wanneer hun onderwerp onbeduidend is. Wij kiezen hun middelpunt niet, want het past veel beter bij dwaallichten dan bij dienaren van het eeuwige Woord. Wanneer alle zielen behouden zijn en alle treurenden getroost, mogen wij ons misschien wagen aan het bespreken van duistere theorieën. Maar niet zolang de kerkhoven zich vullen met mensen die God niet kennen.

Waar is het middelpunt dan te vinden? Word ik verwezen naar die consistoriekamer daar? Neem me niet kwalijk — sacristie. Als u die deur opent, ziet u een groot aantal kasten, linnenkasten en nissen. Waar zijn we? Is dit een modistenwinkel, of een wasserij, of allebei? Die linnen gewaden strekken de wasvrouw en de strijkster tot grote eer. Maar het is geen wasserij, want hier hangen zwarte toga's, witte toga's en kleding zo fraai als de rok van Jozef. En wat een verscheidenheid! Jongeman, haal het kerkelijk woordenboek eens! Hier hebben we een albe en een amict, een koorkap voor de pastoor en een corporale voor het brood en de wijn, en — nou ja, er komt geen eind aan al die spullen! Wij zijn niet goed onderlegd in de vaktaal van deze manufacturenzaken. Maar men deelt ons mee dat er met deze dingen niet lichtvaardig mag worden omgesprongen, aangezien er veel genade in huist, die dient tot bevestiging van de heiligen. Eerlijk gezegd voelen wij weinig behoefte om tussen deze schitterende vodden te blijven hangen. Maar als het

zwaartepunt werkelijk ligt bij heren die hun stoffelijk omhulsel zo opdirken, dan zijn wij liever excentriek en kleden wij ons zoals andere mannelijke stervelingen dat gewoonlijk doen.

Het leek ons zelfs nodig de witte das af te leggen. Zolang die de gewone dracht van een heer was, was dat goed en wel. Maar nu hij is gaan aanduiden dat iemand tot de geestelijke stand behoort, of met andere woorden een priesterlijk kenteken is geworden, lijkt het ons het beste hem af te zweren. Dat valt des te gemakkelijker, omdat hij ook het geliefde sieraad is van begrafenisondernemers en hotelkelners. En je wilt toch niet voor een van die verdienstelijke beroepsbeoefenaars worden aangezien. Sommige jonge predikers zijn verzot op dassen van buitengewone lengte. Anderen knopen ze met grote precisie, wat ons doet denken aan Beau Brummel. Die bracht wonderbaarlijke dassen voort, omdat hij er, zoals hij zei, zijn hele geest aan wijdde. Bij het kortaf afdanken van mijn das werd ik flink geholpen door een voorval dat mij overkwam toen ik net in Londen was. Ik stak de rivier over met een stoombootje van een penny, toen een onbeschofte kerel tegen mij zei: 'Hoe gaat het bij Hitchcock?' Ik kon mij niet voorstellen wat hij bedoelde. Maar hij legde uit dat hij aannam dat ik in de manufacturen zat, en vermoedelijk bij die vooraanstaande firma werkte. Hij deed erg zijn best om erachter te komen waar ik in dienst was. Toen ik hem ten antwoord gaf dat ik geen enkele zaak in de City kende en niet in de manufacturen zat, zei hij: 'Dan bent u een

methodistendominee.’ Dat was een veel beter schot, en toch nog niet helemaal in de roos. Ik heb er geen behoefte aan in de geestelijke stand te worden verheven, of enig onderscheid te claimen boven mijn medeleden van de gemeente. Daarom kleed ik mij zoals zij zich kleden en draag ik geen bijzonder onderscheidingsteken. Laten verstandige mensen oordelen of dit half zo excentriek is als zich zo uitdossen dat toeschouwers moeilijk kunnen raden of u een man of een vrouw bent. Wel kunnen zij heel gemakkelijk zeggen dat uw opschik niet mannelijk is, maar pronkerig, en vaak opzichtig en belachelijk. Hier ligt het middelpunt niet. ‘Die zachte klederen dragen, zijn in der koningen huizen,’ maar de Koning der koningen geeft niets om de opsmuk en de ijdele pronk van kerkelijk vertoon.

Volgens het gangbare spraakgebruik wordt het middelpunt van de cirkel bepaald door de saaiste van alle broeders. Voor velen betekent excentriek zijn namelijk: meer dan een half korreltje gezond verstand hebben, of ook maar de geringste neiging tot humor. Hebt u iets wat op oorspronkelijkheid lijkt, iets wat op genialiteit lijkt, een vonkje geestigheid, iets van natuurlijk en hartgrondig optreden? Dan wordt u meteen excentriek genoemd door wie gewend is aan het evangelie van de Sleur. Het concentrische is voor velen: met grote welvoeglijkheid voortzeuren en met de hoogste deftigheid doordreunen. De keurige man zegt niets wat ooit iemand zou kunnen ergeren, en ook niets wat iemand waarschijnlijk goed zal doen. Zonder gebreken en zonder voortreffelijkheden

gaat de correcte prediker zijn werktuiglijke gang. Hij huivert bij de grilligere bewegingen van het echte leven. Het zij verre van ons die voortreffelijke broeder te kleineren. Zijn manier is ongetwijfeld voor hem de beste. Toch zijn er andere manieren die even prijzenswaardig zijn, al worden ze eerder afgekeurd. Als u zo droog wilt zijn als zaagsel, zo saploos als de zool van een oude schoen en zo correct als de tafel van vermenigvuldiging, dan zult u een hoge graad verwerven aan de grote universiteit van Dreuningen. Maar stel dat u uw ziel wakker schudt en energiek gaat spreken, op een natuurlijke, mannelijke, levendige en krachtige manier. Dan zullen alle grote autoriteiten van die reusachtige instelling zeggen: 'Och hemel, wat jammer dat hij zo excentriek is.' Het gezond verstand heeft er beslist bezwaar tegen dat een uil het middelpunt voor een arend vaststelt, of dat de cirkel van een wassen beeld aan een levend mens wordt opgedrongen.

Over dat vermeende middelpunt van de cirkel, dat wij tevergeefs hebben proberen vast te leggen, is het goed op te merken dat het niet vastligt en ook nooit kan vastliggen. Klimaten, tijden en omstandigheden brengen immers voortdurende verandering mee. Zo'n honderd jaar geleden of nog langer stond de heer John Wesley op het graf van zijn vader om te preken op het kerkhof van Epworth. Men vond hem erg excentriek, omdat hij het evangelie in de open lucht verkondigde. En de heer Whitefield werd voor krankzinnig gehouden, want anders was hij nooit het veld in getrokken. Onze Heere en Zijn

apostelen hadden lang daarvoor al onder de blote hemel gepreekt. Hoezeer zij ook vervolgd werden, niemand noemde hen in die dagen excentriek vanwege juist die gewoonte. En om te laten zien hoe de denkbeelden van mensen opnieuw zijn veranderd: niemand wordt nu nog excentriek gevonden omdat hij in de open lucht preekt, althans niet in deze streken. Ik zou morgen staande op een grafsteen kunnen preken, en niemand zou het mij kwalijk nemen. O ja, dat vergat ik: het mag geen kerkhof van de staatskerk zijn, anders zou mij iets vreselijks boven het hoofd hangen. We mogen niet op een anglicaanse grafsteen staan, en ook niet onder zo'n steen begraven worden met onze eigen uitvaartplechtigheden. Die rechtzinnige wormen, die zich zo lang hebben vetgemest aan correct begraven lijken, zouden ziek worden als ze zich voedden met lichamen waarover de officiële kapelaan geen zegen heeft uitgesproken. Die zorg voor de wormen vind ik nogal excentriek, maar laat dat rusten. Ze zal spoedig gerekend worden tot het bijgeloof van een duister tijdperk. Naarmate de tijd voortgaat, wordt wat in het ene tijdperk excentriek is in het andere algemeen en zelfs modieus. De kleding en het hele voorkomen van een prediker uit de tijd van koningin Elizabeth zouden een glimlach wekken als iemand ze onder de regering van koningin Victoria zou nadoen. Zelfs de kniebroek, de zijden kousen en de zilveren gespen die ik zelf nog bij mijn geëerde grootvader heb gezien, zouden menige glimlach wekken als ze terugkwamen op de volgende vergadering van de Congregational Union. 'Het

neusgeluid, op het conventikel aangeleerd' gold ooit als de heilige toon van de vroomheid. Toch zou iemand die het nu gebruikte, als hij een Engelsman was, voor een vreemde snoeshaan worden gehouden. Een groot deel van de eigenaardigheid van de beroemde Matthew Wilks zat zelfs juist in die gewoonte. Door zijn vreemde stem bracht hij je aan het glimlachen, ook als hij in alle ernst sprak. En toch heb ik nooit gehoord dat onze puriteinse voorvaderen iets anders dan ernstig waren als zij naar diezelfde eigenaardige manier van spreken luisterden. Er was een tijd dat men het tot de buitensporige daden van een zekere Jonas Hanway rekende dat hij op een regenachtige dag werkelijk door een straat in Londen liep met een nieuwerwets soort rond tentje om de regen af te weren. Toch haalt niemand dit nu nog aan als bewijs van uiterste excentriciteit, want paraplu's zijn zo gewoon als paddenstoelen.

Het volgende voorval, dat mijzelf overkwam, laat zien hoeveel volksaard en klimaat te maken hebben met de beschuldiging van excentriciteit. Een Nederlander schreef mij eens een streng vermanende brief. Te oordelen naar zijn uiterst ordelijke handschrift en zijn nauwkeurige formuleringen moet hij een bijzonder voorbeeldig mens zijn geweest. Hij had mijn gedrukte preken met veel genoegen gelezen en was mij daardoor gaan beschouwen als een godvrezende predikant. Toen hij in Londen was, had hij daarom van de gelegenheid gebruikgemaakt om mij te horen. Dat betreurde hij echter diep, want nu kon hij mijn preken niet meer met

genoegen lezen. Wat denkt u dat ik had gezegd of gedaan, waardoor ik de goede mening van zo'n voortreffelijke Hollander verloor? Ik zal u geruststellen: hij vond dat ik buitengewoon goed preekte, en hij verweet mij geen enkele overdrijving in mijn gebaren. Nee, het was mijn uiterlijk dat hem schokte. Ik droeg een baard, en dat was al erg genoeg. Maar erger nog: hij zag op mijn lip een snor! Nu is dat schuldige ding werkelijk zo onbeduidend, dat hij zo'n bescheiden overtreder best over het hoofd had kunnen zien. Maar nee, hij zei dat ik een snor droeg als een vleselijk, wereldsgezind mens! Stel u voor. In plaats van helemaal geschoren en kaal te zijn als de heilige man die hij gewoonlijk hoorde, en rond mijn hals een gesteven geplooide kraag te dragen van zo'n kwart yard diep, was ik zo verdorven dat ik geen plooi kraag droeg en het scheermes afzwoer. Zijn grote vogelverschrikker van een dominee, met plooi kraag en bef en toga en een vrouwenkin, was niet excentriek. Maar omdat ik mijn haar liet groeien zoals de natuur het bedoeld had, was ik excentriek en lichtzinnig en vleselijk en wereldsgezind, en nog allerlei slechte dingen meer. U ziet: wat in Holland excentriek is, is het in Engeland niet, en omgekeerd. Veel van die hele excentriciteit is een kwestie van lengte- en breedtegraad. Om helemaal correct te zijn zou men zijn positie moeten bepalen en een boek met kleding en gebruiken bij zich moeten dragen, ingedeeld naar de afstand tot de nulmeridiaan.

Bovendien mogen we niet vergeten dat het met de kansel net zo is gegaan als met de godsdienst, waarin

tijden van vervolging en tijden van verdraagzaamheid elkaar afwisselden. In de ene periode heerste de welvoeglijkheid oppermachtig, en wie de vastgestelde lijn overschreed, werd onmiddellijk uitgestoten. In een andere periode wordt er een soort Wet op de Emancipatie van Excentrieken aangenomen, en doet ieder wat recht is in zijn ogen. Op dit moment wordt er veel speelruimte gelaten. Verscheidene mensen zeggen en doen nu heel opmerkelijke dingen en ontlopen toch de beschuldiging van excentriciteit. Het is goed voor hen dat sommigen van ons vóór hen leefden en voor veel kleinere vrijheden aan de schandpaal werden gezet. Wat mijzelf betreft: ik durf te zeggen dat ik scherp ben bekritiseerd om anekdoten en illustraties van precies dezelfde soort als ik tegenkom in de uitstekende toespraken van mijn vriend, de heer Moody, die ik waarschijnlijk meer waardeer dan wie ook. Veel lieve, goede mensen die hem met genoeg hebben gehoord, zouden dat twintig jaar geleden niet hebben gedaan. Ze zouden hem toen erg excentriek hebben gevonden. En het zingen van de heer Sankey, dat ik evenzeer goedkeur: zou dat zelfs tien jaar geleden niet onvergeeflijk zijn geweest? Zouden Ned Wright en Joshua Poole, en broeders van dat soort, in 1858 zijn geduld? Naar de maatstaven waarmee Rowland Hill excentriek werd bevonden, zou ik zeggen dat deze broeders net zo ver gaan, zo niet verder. Toch hoor je over hen geen geroep over excentriciteit. Nee, de teugels zijn gevierd, en het is heel goed mogelijk dat ze nu eerder te slap dan te strak zijn. Het is echter heel merkwaardig

om de stemmingen van het godsdienstige publiek gade te slaan en te zien hoe wat vandaag wordt veroordeeld, morgen wordt bewonderd. Zo'n waarneming kan iemand er sterk toe brengen boven het oordeel van zijn tijd uit te stijgen en zijn eigen weg te kiezen. Een mannelijke, moedige houding in zulke zaken te bevorderen is ons voornaamste doel met deze lezing.

Laten wij, als wij predikanten zijn, doen wat volgens ons het meest nuttig zal zijn, en weinig acht slaan op het oordeel van onze tijdgenoten. Als wij wijs handelen, kunnen we het ons veroorloven te wachten. Ons loon ligt in een hogere goedkeuring dan die van mensen. Maar zelfs als dat niet zo was, kunnen we het ons veroorloven te wachten. De ongenueanceerde afkeuring van haastige critici zal eens wegwaaien als het kaf van de dorsvloer. Het grote hart van de gemeente van God zal trouw kloppen voor haar ware kampioenen en hun naam zuiveren van de smet van vooroordeel en laster. De excentriciteit van de ene eeuw is de heldenmoed van de andere. Wat in het ene tijdperk als dwaasheid wordt verworpen, kan in het volgende worden vereerd als een wijsheid die haar tijd vooruit was. Terecht zei de apostel: 'Doch mij is voor het minste, dat ik van ulieden geoordeeld worde, of van een menselijk oordeel; ja, ik oordeel ook mijzelf niet.'

Om terug te keren naar onze cirkel en de concentriciteit: het zou heel jammer zijn als het middelpunt van de cirkel kon worden vastgelegd door

een besluit zoals de wet van de Meden en Perzen, 'die niet mag wederroepen worden'. Als wij eens en voor altijd konden vaststellen wat concentrisch en wat excentriek is, zou dat een heel ernstig kwaad zijn. De verschillen in spreken en in manier van toespreken onder Gods dienaren dienen namelijk een heel nuttig doel. Toen dr. John Owen zei dat hij al zijn geleerdheid zou geven om te kunnen preken zoals de ketellapper John Bunyan, sprak hij niet wijs, tenzij hij alleen maar de eerlijke John wilde prijzen. Want Owens preken, diepzinnig, degelijk, zwaarwichtig en waarschijnlijk zwaar, pasten bij een soort mensen die Bunyans heerlijk geïllustreerde prediking van het eenvoudige evangelie niet hadden kunnen ontvangen. Nee, dr. Owen, u kon beter dr. Owen blijven. Wij zouden die goudmijn van theologische rijkdom die u ons hebt nagelaten, onmogelijk kunnen missen. U zou er heel onhandig hebben uitgezien als u had geprobeerd te praten zoals die wonderlijke dromer. En hij zou de dwaas hebben uitgehangen als hij u had nagedaan. Het is jammerlijk om vergelijkingen te horen maken tussen de verschillende dienaren van dezelfde Heere. Ze zijn door hun Meester gemaakt, de een evengoed als de ander. Hij heeft hen in verschillende kringen geplaatst om aan Zijn eigen bedoelingen te beantwoorden, en in ieder van hen blijkt dezelfde wijsheid. Onlangs hoorde ik van een debat dat misschien zijn doel heeft gediend door jonge mensen te oefenen in het debatteren, maar het onderwerp was op zichzelf zinloos. Het luidde: heeft de wereld het meest te danken

aan de drukpers of aan de stoommachine? Beide machines zijn even nuttig voor het doel waarvoor ze bedoeld zijn, en beide zijn onmisbaar voor de vooruitgang van de wereld. Waarom zou je ze tegenover elkaar zetten? Waarom dan niet evengoed een strijdvraag opwerpen over de verhouding in waarde tussen naalden en spelden? Robert Robinson van Cambridge had een bondige, krachtige en wat huiselijke manier van preken. Ik heb horen beweren dat die doeltreffender was dan die van Robert Hall, zijn opvolger, die groots retorisch en overweldigend was. Wie moet in zo'n zaak oordelen? Wie bij zijn verstand zou zo'n vraag zelfs maar dulden? Wij eisen voor Robert Hall een meesterszetel op in de vergadering van godgeleerden. Maar we zouden Robert Robinson niet onder hem plaatsen, want ieder van beiden paste bij de toestand van de gemeente. Wij bewonderen iedereen in zijn eigen orde, of zelfs in zijn eigen wanorde, zolang die werkelijk van hemzelf is. Hij heeft een doel te dienen in Gods eeuwig voornemen. Laat hij dat doel dienen zonder vitterige kritiek van ons. Wie zijn wij, dat wij zelfs zouden veroordelen wat ons vreemd en zonderling lijkt? Hoeveel zielen voor God gewonnen zijn door wat men de 'excentriciteiten' van Rowland Hill noemde, zal alleen de oordeelsdag openbaren. U hebt ongetwijfeld gehoord van de jongeman die op het punt stond naar Indië te vertrekken. Een vrome vriend wilde heel graag dat hij het land niet onbekeerd zou verlaten. Hij haalde de jongeman over een week bij hem in Londen te logeren en nam hem mee om een predikant van grote

naam te horen. Dat was een heel bekwaam man, een man van gezonde argumenten en degelijke gedachten. De vriend hoopte dat iets van wat hij zei misschien tot de bekering van zijn vriend zou leiden. De jongeman luisterde naar de preek, noemde het een voortreffelijke toespraak, en daarmee was het afgelopen. Hij werd meegenomen naar een andere ernstige prediker, maar ook die dienst leverde niets op. Toen de laatste avond kwam, waagde de godvrezende vriend het in een soort wanhoop om met veel beven zijn metgezel mee te nemen naar Surrey Chapel om de heer Hill te horen. Hij bad vurig dat de heer Hill geen grappige dingen zou zeggen. Hij bad eigenlijk dat hij een heel plechtige preek zou houden en helemaal niets zou zeggen wat iemand aan het gniffelen kon brengen. Tot zijn ontzetting leek de heer Hill die avond levendiger dan ooit, en hij zei veel wonderlijke dingen. Onder andere vertelde hij dat hij op straat een aantal varkens achter een slager aan had zien lopen. Daarover had hij zich verwonderd, omdat varkens gewoonlijk een eigen wil hebben, en die wil is meestal niet naar de zin van hun drijver. Toen de heer Hill navraag deed, bleek dat de genoemde varkens de man volgden omdat hij erwten in zijn zak had. Telkens liet hij er een paar voor hen vallen, en zo overwon hij hun bezwaren en neigingen. 'Precies zo,' zei de heer Hill, 'leidt de duivel goddeloze mensen gevangen tot zijn wil, en voert hij hen naar het slachthuis van het eeuwige verderf door hen de vermaken van de wereld te gunnen.' De bezadigde heer die zijn vriend naar de kapel had

gebracht, was hevig geschokt door zo'n platvloerse vergelijking. Het bedroefde hem te denken aan de pret die zijn jonge vriend in zo'n vreselijke opmerking zou vinden. Ze kwamen bij de deur, en tot zijn verbazing merkte de jongeman op: 'Deze dienst zal ik nooit vergeten. Dat verhaal over de varkens heeft diepe indruk op me gemaakt, want ik vrees dat het mijn geval is.' Er volgde een gelukkige bekering, en de criticus kon zijn kritiek alleen nog intrekken in de stilte van zijn eigen dankbare hart. Welnu, laat dan iedere dienaar van God zijn boodschap op zijn eigen manier brengen. Voor zijn eigen Heere staat of valt hij. Als God een Rowland Hill beweegt om over varkens te spreken, zal dat beter zijn dan wanneer hij had uitgeweid over kabbelende beekjes of blauwogige serafs. De smaak mag dan geschokt zijn, maar wat betekent smaak als mensen moeten worden gewekt uit de dodelijke slaap van de onverschilligheid! Als u zonder Christus in de wereld leeft, zijn uw staat en toestand op zichzelf veel schokkender dan welke wekkende woorden ook ooit kunnen zijn. Het is de zonde die plat en smakeloos is. Zo denken zij die dat het best kunnen beoordelen: de reinsten van ons geslacht en de engelen in de hemel. Ik walg ervan als iemand die volgens Gods Woord 'alrede veroordeeld' is, zich aanstelt en doet alsof hij te fijngevoelig is om een huiselijke zin aan te horen van iemand die hem wil redden van de eeuwige toorn. Hij is grof genoeg om Hem te verachten Die gans begeerlijk is. Hij is wreed genoeg om het evangelie van de liefde te verwerpen, en laag genoeg om in opstand te

komen tegen zijn Schepper en Onderhouder. En toch is hij, nota bene, een kenner op godsdienstig gebied, die elk woord uitpluist dat tot zijn bestwil tot hem wordt gesproken! Die geestelijke preutsheid is in de hoogste mate walgelijk.

Ik heb het verhaal van de heer Hill verteld, omdat het een voorbeeld is van vele verhalen die als excentriek en grof worden beschouwd, terwijl ze dat helemaal niet zijn, behalve voor oppervlakkige geesten. Er is in een toespeling op varkens niets wezenlijk plats, evenmin als in een toespeling op welk ander dier ook. Onze Heere Zelf sprak immers over het werpen van 'paarlen voor de zwijnen', en de apostel Petrus zinspeelde op de gewassen zeug die zich weer wentelde in het slijk. Ook in de vergelijking van de varkens die de slager volgen, is niets wezenlijk grofs. Ze is zelfs minder grof dan de beeldspraak van Petrus die wij aanhaalden, vooral omdat die gepaard gaat met de hond die wederkeert tot zijn eigen uitbraaksel. Geen schepsel is, als het waarheidsgetrouw wordt voorgesteld, gemeen of onrein. Alleen een soort farizeïsme van de smaak maakt het daartoe. Echte platheid ligt in vuile toespelingen en onkiese zinspelingen. Die vindt men bij mannen met verfijnde woorden, zoals Laurence Sterne, en niet bij heilige en huiselijke geesten in de trant van Rowland Hill. Kleur uw verhalen of uw beelden met vuil, meneer Slopdash, en wij laten u vallen: niets wat onkies is, kan worden geduld in de dienst van een heilig God. Spreek het hart aan op uw eigen gemoedelijke, ongekunstelde

manier, en ik voor mij zal plezier in u hebben, meneer Slapdash, en u Gods zegen toewensen. Er is zoveel verschil tussen 'slop' (smurrie) en 'slap' (een rake klap) dat het stof zou kunnen leveren voor een lezing, en toch verschillen de woorden maar in één klinker. Zo kunnen walgelijke platheid en huiselijke kracht er hetzelfde uitzien, en toch verschillen ze als zwart en wit. Er ligt een bekoorlijke poëzie in menig eenvoudig beeld waarin onbedorven gemoederen behagen scheppen. Als er een glimlach komt, bewijst dat alleen dat de ziel wakker is en blij is dat ze zo duidelijk onderwezen wordt. Critici mogen hun pennenmes trekken om te steken en te snijden. Maar eerlijke harten scheppen behagen in de natuurlijke uitdrukkingen, de leerzame vergelijkingen en de hartgrondige woorden van de ernstige man die de wereld afdoet als een excentrieke prediker.

Wie zijn er excentriek genoemd?

In de vorige lezing kregen we wat licht op de ware betekenis van excentriciteit. We ontdekten haar op plaatsen waar men haar nauwelijks vermoedt. Ook zagen we dat velen die er in de volksmond van beschuldigd worden, er juist vrij van zijn. Men moet echter niet denken dat wij alle excentriekelingen zullen proberen te rechtvaardigen. Met droefheid moeten wij de critici van het ambt toegeven dat er mensen in zijn gekomen die onze hoge roeping deerlijk te schande hebben gemaakt. In alle kerkgenootschappen zijn er mannen die berucht werden doordat ze zedelijk en geestelijk uit het midden waren geraakt. Zij hebben het verdiend in de slechtste zin excentriek te heten. Wij komen wel op voor de apostelen, maar Judas Iskariot sluiten wij uitdrukkelijk uit. Wijs ons een man aan die de aandacht probeert te trekken met gemaakte zonderlingheid, die niet meer is dan een kwakzalver of een na-aper. Dan hebben wij geen woord ter verdediging. Wij geven hem als een dood paard over

aan de honden van de kritiek. Laten ze hem verscheuren en verslinden als ze dat willen, want bedriegers en huichelaars verdienen de scherpste tanden van de criticus. Wijs ons een prediker aan die zich bekendheid verwerft door zich te verlagen tot hansworsterij, en die zijn best doet om geestige dingen te zeggen en grappen te maken over heilige zaken. Wij weigeren zijn pleitbezorger te zijn.

Natuurlijke humor kan misschien geheiligd worden en het juk van Christus leren dragen, maar wie haar nabootst, is geen oprecht man. Vindt u een man die met wat hij zegt iets anders in deze wereld bedoelt dan de eer van God en het winnen van zielen, dan is hij de man die uit het midden is. Mogen wij nooit in zijn verborgen raad komen. En verder: ontdekt u een prediker die onkies is en de wangen van de eerbaarheid doet gloeien, laat men hem dan van de kansel werpen en de deur voor hem op slot doen. Wij hebben mannen van het slordig-onbesuisde soort gekend die niets zouden zijn geweest als ze niet buitensporig waren geweest. Van hen kan men zeggen dat ze minder dan niets waren zodra ze hun eigen stijl volgden. Er was in hun dwaasheden niets dat hen kon verontschuldigen. Ze werden niet door ijver meegesleept, en de voortreffelijkheid van hun inhoud maakte de belachelijkheid van hun manier van doen ook niet goed. Van zulke mannen willen wij verdediger noch rechter zijn.

Het maakt ons niet uit of hij optreedt in de parochiekerk of zijn stek heeft in een klein Bethel. De man die het fatsoen schokt en de gek steekt met plechtige waarheden, is zijn ambt onwaardig. Ik heb gehoord dat een zekere prediker in Northamptonshire terecht kwam, tussen de schoenmakers. Om gehoor te trekken liet hij 's morgens weten dat hij hun 's avonds de snelste manier zou vertellen om een paar schoenen te maken. Toen ze in drommen kwamen, zei hij hun een paar laarzen te nemen en de schachten eraf te snijden. Als dat werkelijk is gebeurd, dan zeg ik: laat deze grappenmaker onder de schoenlappers in zijn vak leven en sterven, maar laat hij niet opnieuw buiten zijn leest treden. Ik had mijn twijfels over dit verhaal. Ik vond het namelijk verteld van Henley en ook van Hill, en ik was er zo goed als zeker van dat minstens de tweede uitgave ervan een oud verhaal in een nieuw jasje was. Maar tot mijn spijt ben ik een advertentie van Orator Henley tegengekomen die bewijst dat hij dit werkelijk gedaan heeft. Niet in Northampton, maar in Londen. Boven zijn aankondiging zette hij een Latijnse zin die betekende dat het grotere het kleinere omvat. Over deze Orator Henley straks meer.

Uit mijn jeugd herinner ik me de excentrieke faam van een geestelijke die dicht bij het huis van mijn vader woonde. Op een zondagmorgen stond hij in de kerk en merkte dat hij een politiek pamflet in zijn zak had in plaats van zijn preek. Hij gooide het in de bank van de kerkvoogd en droeg hem op er een stukje uit voor te

lezen, terwijl hij zelf naar huis ging om zijn preek te halen. Deze dominee van de oude vossenjagersschool deed veel hoogst bedenkelijke dingen, en zijn algemene manieren gaven hem het volle recht om excentriek genoemd te worden. Het zou jammer zijn de verhalen op te rakelen die dertig jaar geleden in menig dorp in Essex werden verteld. Ze gingen over dominees en kosters van een soort die men zo snel mogelijk moet vergeten. Methodisten en Ranters zijn het spotlied van de dronkaards geweest en het doelwit van vele vurige pijlen. Toch is er aan hun onbezonnen ijver nooit iets toegeschreven dat ook maar een tiende zo schadelijk was als het slechte leven van hun tegenstanders. Ik wil er niet meer over zeggen. Geen enkel deel van de kerk kan het zich veroorloven met stenen te gooien, want geen enkel deel is vrij geweest van onwaardige predikers, avonturiers, huichelaars en regelrechte dwazen.

Gematigdheid is maar weinigen gegeven. Strooit één man een beetje van het zout van geestigheid door zijn preek, dan moet meteen een halfgare broeder de mensen de hele preek door laten grijnzen. Wordt iemand bij wie het natuurlijk is, zo meegesleept door zijn ernst dat zijn gebaren soms heel dramatisch worden, dan gaat direct een bepaald gezelschap aan het galmen en poseren. Ze doen alsof die dingen de grote kracht Gods zijn. Vergeestelijkt iemand af en toe, maar blijft hij binnen de grenzen van de bezonnenheid, dan moeten zij zich overgeven aan allerlei fantasieën. Men zou van hen kunnen zeggen wat een buitenlander zei van de

lievelingsprediker van koning Jacobus: 'Hij speelt met zijn tekst en tikt hem heen en weer, zoals een kat met een muis doet.' Ze zetten de pruik van de wijze op hun kleine schedels en verbeelden zich dat ze nu even groot zijn als hij. Deze meelopers van nuttige mannen hebben niet eens de deugd dat ze echt zijn. Het zijn vervalsingen waarin alle onvolkomenheden van het origineel worden overdreven, terwijl alle voortreffelijke dingen ontbreken.

Op deze afstand in de tijd valt nauwelijks te zeggen wat men moet geloven en wat men moet verwerpen van het karakter van Orator Henley. Hij beleefde zo'n honderddertig jaar geleden zijn bloeitijd in Butcher Row, bij Newport Market. Als de beschrijvingen van de geschiedschrijvers kloppen, was hij een excentriek man van het soort dat alle godvrezende gemoederen afstoot. Hij noemde zich 'de hersteller van de oude welsprekendheid' en koos als onderwerpen godsdienstige, politieke en persoonlijke zaken. Hij werd vaak vervolgd wegens smaad, maar dat leek hem nooit te bewegen zijn tong in toom te houden. Met platte schunnigheid en hansworsterij jaagde hij het gouden doel na dat hij zich gesteld had. Op een ongelukkig moment viel hij de dichter Pope aan. Die zette hem uit wraak voor schut in zijn 'Dunciad':

*Gebruind met eigen brons staat Henley daar,
zijn stem bijstellend, zijn handen in de maat;
hoe vloeiend druppelt onzin van zijn tong!
Hoe zoet de volzinnen, niet gezegd en niet gezongen!
Breek nog de banken, Henley, met uw zang,
terwijl Sherlock, Hare en Gibson vergeefs preken.
O grote hersteller van het goede oude toneel,
prediker en tevens hansworst van uw tijd!*

Ik zeg nogmaals dat niemand weet in hoeverre Henley dit alles verdiende. Maar als de berichten waar zijn, was hij een treurig voorbeeld van talent dat tot kwade doeleinden werd misbruikt, en van eigendunk die tot een verbazingwekkende hoogte was opgeblazen. Op zulke mannen werd de gesel van schorpioenen, die Pope zo vaardig kon hanteren, terecht toegepast.

Wezens van Henleys soort bestonden er ook onder de bedelmonniken die in de middeleeuwen predikten. Hun onwetendheid en hun sluwheid maakten hen evenzeer tot de spot van hun tijdgenoten. Toch waren er zelfs onder hen oprechte mannen bij wie de zonderlingheden voortkwamen uit hun ijver om goed te doen. Het geslacht van de godsdienstige kwakzalver is in onze tijd nog niet helemaal uitgestorven, al ziet men het zelden zo volgroeid als in de tijd van de monniken. Mannen van dit soort zijn bij het christelijke publiek doorgaans bekend en gelezen, en hun ellendige onderneming levert hun zelden winst of eer op. Het zou jammer zijn als dat wel zo was.

De ellendige voorbeelden waarop ik doelde, worden vaak gebruikt als stenen om naar werkelijk genadige

mannen te gooien. Tegen duizend feiten in wordt telkens weer geprobeerd te bewijzen dat alle predikers hetzelfde zijn. Omdat sommige charlatans excentriek waren, moeten alle excentrieke mannen wel bedriegers zijn. Wanneer dat eenmaal vaststaat, is de volgende stap om werkelijk bezonnen mannen af te schilderen als wild en zonderling, zodat ook zij voor misleiders worden gehouden.

Veel mannen is door hardnekkige leugens onterecht een naam van excentriciteit opgeplakt. Gooi genoeg modder en er blijft vast iets van hangen: volgens die theorie zijn goede mannen aangevallen. Alles wat ze aan oorspronkelijkheid en eigenaardigheid bezaten, werd grof gekarikaturiseerd. Dwaze verhalen, de waardeloze legenden uit verre tijden, werden opgerakeld en hun in de schoenen geschoven. Het is boeiend de stamboom van een kanselverhaal na te gaan, al lukt het niet vaak de werkelijke ouder te vinden. Wij geloven zelfs dat veel van deze verhalen, net als Topsy, vader noch moeder hebben, maar van zichzelf kunnen zeggen: 'Ik denk dat ik gewoon gegroeid ben.' Wie de opkomst en verbreiding van een gangbare leugen goed zou bestuderen, zou een droevige bladzijde uit de menselijke geschiedenis blootleggen. Dezelfde anekdotes keren van eeuw tot eeuw terug, maar ze worden aan verschillende mannen vastgeknoopt. In de tijd dat er aan veel kansels zandlopers waren bevestigd om een grens te stellen aan langdradige preken, lag het voor de hand dat grappenmakers er komische verhalen over verzonnen. Een daarvan staat afgebeeld op een

prent waarop Hugh Peters preekt. Hij houdt een zandloper omhoog en zegt: 'Ik weet dat u goede kerels bent, dus laten we nog een glas nemen.' Waarschijnlijk heeft Peters dit nooit gezegd. En meer dan waarschijnlijk zette het verband waarin hij het zei, als hij al iets dergelijks zei, het in een heel ander licht. Hoe dat ook zij, het was een te mooi verhaal om in onbruik te laten raken. Zo kwam het dat het na verloop van tijd met een kleine variatie werd verteld van Daniel Burgess. Hij was een beroemde nonconformistische predikant, die zich door zijn krachtige taal vaak vijanden maakte. Dat was nog niet genoeg, want een heel vergelijkbare anekdote dook een derde keer op, in een naburig land. Dit keer was het een presbyteriaanse predikant die de uitdrukking gebruikte: 'Laten we nog een glas nemen, en dan...' Hij zou dat gezegd hebben toen hij preekte voor de Hoge Commissaris. Gelukkig voor Rowland Hill en Matthew Wilks was de zandloper in hun tijd uit de mode, anders had men hen hetzelfde laten zeggen. Leugenaars zouden een goed geheugen moeten hebben, zodat ze onthouden dat ze een verhaal al aan iemand anders hebben toegeschreven. Een greintje scheppend vernuft zou hun werk ook iets minder eentonig kunnen maken.

Ik herinner me dat ik met enig vermaak las over Lorenzo Dow. Zo'n zestig jaar geleden zou hij in de wouden van de wildernis langs een boom naar beneden zijn gegleden, om te laten zien hoe makkelijk men afvalt. Eerst had hij zich met de grootste moeite omhooggetrokken, om te laten zien hoe moeilijk het is

verloren terrein terug te winnen. Het vermaakte mij des te meer, omdat dit aardige stukje onzin toevallig ook mij is toegeschreven. Ik zou langs de trapleuning van mijn kansel naar beneden zijn gegleden, en dat in een tijd dat de kansel in de muur vastzat en van achteren werd betreden! Ik heb nooit ook maar de geringste aanleiding voor die leugen gegeven. Toch wordt ze dagelijks herhaald. Ik heb zelfs gehoord van mensen die erbij waren toen ik het deed en die mij met eigen ogen dat dwaze kunstje zagen uithalen. Iemand kan een leugen zo vaak herhalen dat hij ten slotte zichzelf bedriegt en gelooft dat hij de waarheid spreekt. Hier is het oorspronkelijke verhaal, ontleend aan 'The Model Preacher' van de heer Taylor:

‘Een man ging eens naar Vincennes in de Verenigde Staten om Lorenzo Dow te horen preken over afval. Hij vertelde: “Een enorme menigte verzamelde zich in de bossen en wachtte op de komst van Dow. Eindelijk verscheen hij. Op het moment dat iedereen de preek verwachtte, stond hij op, klom in een gladde jonge boom en riep: ‘Hou vast, Dow, hou vast!’ Al snel gleed hij naar de grond, zette zijn hoed op en vertrok. Dat was de hele preek die we die dag hoorden.”’

Als dat de hele preek was, liet ze de hoorder zeker veel zelf uit te werken. Het doet ons denken aan de Welshe prediker die met bijna even weinig woorden zijn mensen krachtig voor een grote vraag stelde. Op zondagmorgen beklom hij de kansel, keek om zich heen en zei: ‘Mijn broeders, ik zal u een vraag stellen die u noch ik kunnen

beantwoorden: “Wat zou het den mens baten zo hij de gehele wereld won, en zijner ziele schade leed?” Toen hij dit gezegd had, verliet hij de kansel, liep het middenpad af en ging naar huis. Als de hoorders die morgen niet nadachten, lag dat niet aan hem. Het verbaast me dat niemand dit verhaal van mij heeft verteld; misschien vinden ze het te goed.

Van de heer Rowland Hill werd verteld dat hij eens genoeg geld had gespaard om een ladekast te kopen. Zijn vrouw zou dat bedrag echter hebben gebruikt om er een nieuwe hoed van te kopen. Om haar voor deze verduistering van het huishoudgeld te straffen, zou de heer Hill de zondag daarop hebben uitgeroepen: ‘Daar komt mevrouw Hill met een ladekast op haar hoofd.’ Het is werkelijk verbazingwekkend dat deze anekdote zelfs maar een uur heeft kunnen voortleven. De heer Hill kwam namelijk uit een aanzienlijke familie en bezat heel wat vermogen. Het kopen van een willekeurig aantal ladekasten of hoeden zou voor hem van weinig belang zijn geweest. Bovendien was hij zo aan zijn vrouw gehecht, en een man van zo’n uitstekende opvoeding, dat hij zulke taal onder geen enkele denkbare omstandigheid kon hebben gebruikt. Toen de heer Hill van het verhaal hoorde, zei hij: ‘Het is een verfoeilijke onwaarheid, die mijn karakter als christen en als heer aantast. Het maakt een ongelikte beer van mij.’ Over veel van de verhalen die over hem gedrukt werden, schreef hij met eigen hand de woorden: ‘Een leugen.’ En inderdaad, er zijn anderen onder ons die hun potloden zouden kunnen verslijten

met hetzelfde te doen. Waarom is al dit verzinsel nodig? Wij hebben genoeg gebreken zonder dat men ons meer toeschrijft dan we hebben begaan. Mannen die werkelijk excentriek zijn, leveren in hun leven genoeg opmerkelijke en zonderlinge voorvallen. Als men de werkelijke eigenaardigheden zou bekritisieren, zou er geen reden tot klagen zijn. Maar waarom toch dit behagen in leugens?

Een predikant die veel in de openbaarheid staat, moet een dikke huid hebben en de deugd van lankmoedigheid in uitzonderlijk hoge mate beoefenen. Het kan hem helpen als hij denkt aan het gedrag van de goede Cotton Mather, een man die opviel door zijn zachtmoedige aard. Eens had hij zich sterk ingezet voor de politieke zaken van zijn land, en daarop ontving hij een groot aantal scheldbrieven. Die bond hij allemaal samen tot een pakket, en op de omslag schreef hij: 'Smaadschriften. Vader, vergeef het hun.' Geen man Gods hoeft zich over laster te verbazen, alsof hem iets vreemds overkwam, want de beste dienaren van God zijn aan die beproeving onderworpen geweest. De heer Whitefield zei terecht: 'Duizenden gebeden worden voor ons opgezonden, en duizenden leugens worden over ons verspreid.' Over zijn eigen reis door Schotland zei men van hem: 'Waar hij ook kwam, had hij een gapende menigte om zich heen, en hij had de handigheid om hen hun geld te laten afstaan. Hij was een zakkenroller en vertrok naar Engeland met een volle beurs, maar met een geruïneerde naam bij iedereen behalve zijn verblinde bewonderaars.' Dat was één en al leugen.

Wanneer jonge predikers op deze manier beproefd worden, beveel ik hun de wijze en gewichtige woorden aan van Thomas a Kempis:

‘Mijn zoon, neem het niet zwaar op als sommigen kwaad over u denken en dingen zeggen die u niet graag hoort. U moet de strengste rechter over uzelf zijn en niemand zwakker achten dan uzelf. Als u geestelijk wandelt, zult u vluchtige woorden niet zwaar laten wegen. Het is geen kleine wijsheid om in een kwade tijd te zwijgen, u in uw hart tot God te wenden en u niet te laten verontrusten door het oordeel van mensen. Laat uw vrede niet afhangen van de tongen van mensen. Of ze nu goed of kwaad over u oordelen, u bent daardoor geen ander dan uzelf. Waar zijn ware vrede en ware heerlijkheid? Zijn ze niet in God? En wie er niet op uit is mensen te behagen en niet vreest hun te mishagen, zal veel vrede genieten. Uit ongeordende liefde en ijdele vrees komt alle onrust van het hart en verstrooiing van de geest voort.’

Dr. Campbell vertelde mij eens het volgende verhaal. Toen de heer Wesley eens preekte, zei hij: ‘Ik ben valselyk beschuldigd van elke misdaad waartoe een mens in staat is, behalve dronkenschap.’ Nauwelijks had hij die woorden uitgesproken of een ellendige vrouw sprong op en krijste zo hard ze kon: ‘Jij ouwe schurk, durf je dat te ontkennen? Heb je gisteravond je befje niet verpand voor een borrel whisky? En heeft die vrouw het niet verkocht aan de vrouw van onze dominee?’ Nadat de feeks zich van deze verfoeilijke laster had ontdaan, ging ze zitten te midden van een als door de bliksem getroffen gehoor.

Daarop hief de heer Wesley zijn handen ten hemel en dankte God dat zijn beker nu vol was. Want nu hadden ze liegende alle kwaad tegen hem gesproken om Christus' naam. Hierna voelen wij ons verzoend met de lege praatjes die om ons heen zoemen. Ze ergeren ons voor een klein ogenblik, maar richten geen grote schade aan.

Ik zou graag hopen dat sommige onware voorstellingen van goede mannen het toevallige gevolg zijn van verkeerde verslagen. In deze tijd moeten verslaggevers korte verslagen van openbare toespraken leveren. Dan is het bijna onmogelijk de sprekers recht te doen. In hun haast horen ze niet nauwkeurig, en door hun beknoptheid geven ze noodgedwongen maar een gedeeltelijk verslag. Nu kan het weglaten van één enkele zin een spreker heel absurd en excentriek doen lijken. Daarvan hebben we een treffend voorbeeld bij onze geliefde vriend de heer C. A. Davis uit Bradford. Hij heeft een lieflijke, dichterlijke en evenwichtige geest. Toch zou men dat niet denken op grond van het krantenverslag van een toespraak die hij onlangs op een bijeenkomst van ons College hield. Volgens dat verslag zou hij over ons gezegd hebben: 'Moge elk haar op uw hoofd een waskaars zijn die u naar de heerlijkheid bijlicht, en moge u tien minuten in de hemel zijn voordat de duivel weet dat u dood bent.' Zoals het daar staat, lijkt dit zeker erg buitensporig. Maar ik kan persoonlijk instaan voor het verband. Onze vriend zei dat hij wenste dat hij zijn liefde voor ons en zijn hartelijke wensen voor ons kon uitdrukken. Hij benijdde de geestdriftige vindingrijkheid van een arme Ierse

vrouw, die haar weldoener bedankte met de uitroep: 'Moge, enzovoort.' Nu was de verslaggever in dit geval een vriend van ons allemaal. Maar waarschijnlijk hebben de eisen van de drukkerij de voorafgaande zinnen eruit geslagen. En daar stond de katholieke zegenbede in al haar uitbundigheid. Het vermaakt me enigszins dat bepaalde kranten mijn broeder Davis hierom hekelen. Hij is namelijk een van de rustigste, ordelijkste en correctste sprekers die ik ken. Ik feliciteer hem ermee dat hij door puur toeval een naam van excentriciteit heeft gekregen.

Vindt u het niet erg hard dat sommigen van ons nooit een speelse zin kunnen uitspreken zonder dat er kritiek op komt? Vaak zou ik vertrouwelijk met mijn lieve vrienden willen spreken en mijn hart willen uitstorten, zoals een man dat in de kring van zijn gezin kan doen. Maar:

| *'Er zit een kerel tussen u die aantekeningen maakt,
en reken maar dat hij het laat drukken.'*

Dat is een zware verdrukking voor een man met een oprecht hart, die er niet op gesteld is altijd aan banden te liggen. Ik leef volkomen mee met aartsbisschop Tillotson, toen hij zei: 'Het is toch een ongemakkelijke zaak om altijd in een keurslijf te zitten en voortdurend op zijn hoede te moeten zijn. Men kan geen achteloos woord spreken en geen ongedwongen houding aannemen zonder dat het wordt opgemerkt en afgekeurd. Niets dan noodzaak, of de hoop meer goed te doen dan iemand als privépersoon zou kunnen, kan de moeite en het ongemak

van een meer openbaar en druk leven vergoeden.’ Het onrechtvaardige van de zaak is dit. Wat iemand maar één keer in een speels moment doet – en welke arme slaaf onder ons speelt niet weleens? – wordt rondverteld alsof het een eerlijk voorbeeld van zijn hele leven is. Een man jaagt tijdens een wandeling een zeldzame vlinder na, en meteen wordt hij beschouwd als een kind dat zijn tijd verdoet met vliegen vangen. Maar is dat eerlijk? Is het in feite niet een leugen? Wat mij betreft: ik heb zo lang onder een glazen stolp geleefd dat ik, net als de bijen die ik in het Crystal Palace heb gezien, gewoon doorga met mijn werk. Ik probeer me niets van de toeschouwers aan te trekken. Wanneer mijn persoonlijke gewoonten naar waarheid worden beschreven, laat dat mij volkomen onverschillig, hoewel ze eigenlijk niemand anders aangaan dan mijzelf. Alleen in tijden van neerslachtigheid verlang ik naar een hut in een uitgestrekte wildernis, waar het gerucht van journalisten en interviewers mij nooit meer kan bereiken. Zouden sommige van onze hoorders niet nog wat excentriker zijn dan hun predikanten, als zij zo achtervolgd en beschreven werden als wij? Moge de hemel hun die beproeving besparen.

Hier neem ik de vrijheid te zeggen dat men voorzichtiger moet zijn met het geloven van dwaze verhalen over dienaren van het evangelie, en nog veel terughoudender met het doorvertellen ervan. Zij hebben al genoeg te dragen zonder dat ze voor de wereld belachelijk worden gemaakt om dingen waaraan ze volkomen onschuldig zijn. Als groep genomen maken zij

zich waarschijnlijk minder dan welke andere groep mensen ook schuldig aan iets buitensporigs. Sterker nog, ze zijn maar al te geneigd te verstijven tot een koude, beroepsmatige deftigheid. Daarom is het in alle opzichten onverstandig om door overdrijving en leugens uitzonderlijk vuur te doven, alleen omdat die gepaard kan gaan met levendigheid van geest en oorspronkelijkheid van stijl.

Toch zijn er excentrieke mannen geweest, en er komen ons namen voor de geest waaraan dat etiket terecht verbonden is. Wie zijn dat? Ik sta niet stil bij Robert South, een meesterlijk prediker, van wie sommige scherpe uitdrukkingen bijna even krachtig als woest zijn. Personen als deken Swift en Laurence Sterne noem ik alleen maar. Op die geestige en achtenswaardige man, dominee Sydney Smith, zinspeel ik slechts. Deze heren hadden namelijk, met al hun genialiteit, bepaald geen overdaad aan evangelie. Ze zouden er nauwelijks prijs op stellen genoemd te worden in één adem met de waardige mannen over wie ik uitvoeriger zal spreken. Ook sta ik niet stil bij de excentrieke vervolgers die vanaf hun kansels raasden en tierden tegen methodisten en opwekkingspredikers. Alleen verdient een van hen een 'eervolle vermelding'.

'Samuel Roe, een geestelijke uit Bedfordshire in de vorige eeuw en predikant van Stotfold in dat graafschap, was een voorbeeld van dat inconsequente, maar niet ongewone karakter: een dweper tegen de dweperij. Hij

bezat geen buitengewone gaven of kennis, en had onopgemerkt kunnen leven en zonder herinnering kunnen sterven. Maar hij onderscheidde zich door een voorstel om de verdere groei van het methodisme te voorkomen: een voorstel dat even geniaal als menslievend was. Laten we deze beminnelijke en welwillende man echter in zijn eigen woorden horen: “Ik stel de wetgevende machten nederig voor om, wanneer het hun goeddunkt, een voorbeeld te stellen aan de tabernakelpredikers. Dat kan door een wet uit te vaardigen die bepaalt dat hun tong wordt uitgesneden. Hetzelfde moet gebeuren met de tong van alle veldpredikers en van anderen die in huizen, schuren of elders preken zonder apostolische wijding of wettig gezag.” (Larwood, ‘Book of Clerical Anecdotes’.)

Ik zal me bijna geheel beperken tot goede en trouwe mannen, die de gemeente van God werkelijk hebben opgebouwd en zondaars tot bekering hebben geleid.

Als ik bij de tijd van de Reformatie begin, noem ik allereerst de grote oude Hugh Latimer. De mijter op zijn hoofd doofde zijn ijver noch zijn geestigheid. Is er een hervormer wiens naam zo vertrouwd klinkt in het Engelse oor als die van Latimer? We bewonderen Cranmer, Ridley, Hooper en de anderen, maar Latimer hebben we lief. Er is iets zo echts en, zoals we trots zeggen, zo door en door Engels aan die eerlijke dienstknecht van God. Of hij nu in zijn sterven de brandstapel kust of in zijn leven koningen bestraft, ons hart gaat naar hem uit. Toch was

hij niet alleen eenvoudig en volks, maar soms ook zo vreemd en snaaks in zijn spreken dat hij voor een bisschop als bijzonder excentriek moet worden beschouwd. Vertelde hij niet over die vrouw die op geen enkele manier in slaap kon komen? Ten slotte smeekte ze of men haar naar de parochiekerk wilde brengen. Daar had ze zo vaak de hele preek door geslapen dat ze zeker wist dat ze er zou kunnen slapen. Vertelde hij zijn hoorders niet het wonderlijke verhaal van de boer die meende dat de kerktoren van Tenterden de oorzaak was van de Goodwin Sands? Luister maar naar woorden als deze:

‘Ik zal u nu een aardig verhaal over een monnik vertellen, om u daarmee wat op te frissen. Een prediker van de grijze broeders preekte vaak, maar had altijd maar één preek, en die preek ging over de tien geboden. Omdat deze monnik die preek zo vaak had gehouden, zei iemand die hem al eerder had gehoord tegen de knecht van de monnik dat zijn meester broeder Jan Tien Geboden werd genoemd. Daarom vertelde de knecht dit aan de monnik, zijn meester, en raadde hem aan eens over andere zaken te preken. Het deed de knecht namelijk verdriet dat zijn meester werd bespot. Nu antwoordde de monnik: “Dan ken jij de tien geboden zeker goed, nu je ze zo vaak hebt gehoord.” “Ja,” zei de knecht, “dat verzeker ik u.” “Laat ze me eens horen,” zegt de meester. Toen begon hij: “Hoogmoed, hebzucht, ontucht,” en zo somde hij de hoofdzonden op in plaats van de tien geboden. Zo zijn er in deze tijd velen die het oude evangelie moe zijn. Ze zouden graag iets nieuws horen. Ze denken dat ze het oude zo

volmaakt kennen, terwijl ze er niet bedrevener in zijn dan deze knecht in zijn tien geboden.'

Nog eenvoudiger, als dat mogelijk is, spreekt hij over de verschillende vormen van bedrog in zijn eigen tijd:

'Ik zal u vertellen over een vals gebruik dat in de streek waar ik woon in zwang was. Maar ik vertel het u niet om u te leren hetzelfde te doen, maar veeleer opdat u ervan gruwet. Want wie zulk bedrog plegen, zullen verdoemd worden tot in alle eeuwigheid. Ik heb mensen gekend die een onvruchtbare koe hadden en er graag veel geld voor wilden krijgen. Daarom namen ze een kalf van een andere koe, zetten het bij die onvruchtbare koe en gingen zo naar de markt, alsof deze koe dat kalf had voortgebracht. Zo verkochten ze hun onvruchtbare koe zes of acht shilling duurder dan ze anders gedaan zouden hebben. De man die de koe kocht, komt thuis. Misschien heeft hij een heleboel kinderen en geen ander vee dan deze koe, en denkt hij dat hij wat melk voor zijn kinderen zal hebben. Maar als puntje bij paaltje komt, is het een onvruchtbare koe, en zo is deze arme man bedrogen. De andere kerel, die de koe verkocht, vindt zichzelf een flinke vent en een slim koopman, en men noemt hem iemand die zich weet te redden. Maar ik zeg u, wie u ook bent: doe het maar als u wilt, maar u zult het tegen deze prijs doen. U zult naar de duivel gaan en daar gehangen worden aan de vurige galg, tot in alle eeuwigheid. Ik vertel u nog een valse daad. Ik weet dat sommige boeren met een quarter koren naar de markt gaan. Nu willen ze het slechtste even duur verkopen als het beste. Daarom gebruiken ze deze list. Ze doen een schepel fijne mout of fijn koren onder in hun zak, dan twee schepel van het slechtste

dat ze hadden, en dan weer een goede schepel bovenin, bij de opening van de zak. Zo komen ze naar de markt. Dan komt er een koper, die vraagt: “Meneer, is dit goede mout?” “Dat verzeker ik u,” zegt hij, “er is geen betere in deze stad.” Zo verkoopt hij alle mout of al het koren als het beste, terwijl er maar twee schepel van het beste in de zak zit. De man die het kocht, denkt dat hij goede mout heeft en gaat naar huis. Als hij de mout uit de zak giet, bedekt de schepel die onderin zat de slechte mout die in het midden zat. Zo zal de goede man het bedrog nooit merken, totdat hij het koren gaat gebruiken. De andere man, die het verkocht, beschouwt dit als een slimme zet, maar voor God is het diefstal. Hij is verplicht terug te geven wat hij voor die twee slechte schepels te veel heeft ontvangen. Zoveel moet hij teruggeven, anders zal hij nooit in de hemel komen, als God waarachtig is in Zijn woord. Ik zou u nog een ander bedrog kunnen vertellen, namelijk hoe ze wol zwaarder laten wegen, maar dat vertel ik u niet.’

Stelt u zich de opschudding onder de batisten bisschopsmouwen voor als een hoogerwaardige vader in deze tijd zo zou spreken. ‘Schokkend excentriek’, zou het oordeel zijn van Canterbury en Winchester, en zelfs van Sodor en Man.

Als we een grote sprong maken en in de nieuwere tijd neerkomen, zien we de grote opwekking onder Whitefield en Wesley. We vragen: wie is hier de excentrieke man? Het antwoord is dat verscheidenen zo genoemd kunnen worden, maar dat de voornaamste van hen allen John Berridge van Everton zou zijn. Wat een brok snaaksheid was die man! Maar wie denkt er op dit

moment zonder bewondering aan hem? Zijn portret dwingt u tot glimlachen, en u kunt zijn brieven niet lezen zonder te lachen. Maar wat rustte er een kracht op hem om de zielen van mensen in beroering te brengen en hen aan de voeten van de Heiland te leiden! De heer Thornton berispte de heer Berridge ernstig, omdat hij in zijn gebed in Tottenham Court Road had gevraagd of de Heere Zijn volk geen oudbakken brood wilde geven, maar brood dat die dag in de oven was gebakken. Ik zie niet in wat er zo ernstig ongepast was aan dat gebed. Maar wanneer Thornton zegt: 'U hebt mij eens schertsend verteld dat u met een zotskap op geboren bent. Mijn beste heer, wordt het niet hoog tijd dat die eens wordt afgezet?', dan ben ik het met die vraag eens. Toch voel ik meer voor het antwoord van Berridge: 'Een zotskap zet je niet zo gemakkelijk af als een slaapmuts. De ene kleeft aan het hoofd en de andere aan het hart. Rare dingen schieten zo plotseling uit mij als het gekras uit een raaf.'

Berridge had niet kunnen leven als hij voor zijn opgewektheid geen uitlaatklep had gevonden in geestige uitspraken. Hij lijkt een fijne, openhartige ziel te hebben gehad, die op haar ingevingen afging zonder angst voor wat toeschouwers zouden zeggen. Toch was hij altijd bereid zijn fout te belijden wanneer hij in uitgelatenheid te ver ging. Bij één gelegenheid schrijft hij dat eraan toe dat hij lichamelijk niet in de beste conditie was. Dat lijkt misschien heel ongerijmd, maar dat is het niet. Ik heb tijden gekend dat ik leed aan zenuwpijn of neerslachtigheid. Mijn enige hoop om dan überhaupt te

kunnen spreken, lag erin alle remmen los te gooien en mijn geest de vrije loop te laten. Hoe meer mijn hoofd pijn deed, hoe meer ik aan humor toegaf; anders had ik helemaal niet kunnen spreken. Hier is de passage waarnaar ik verwees. Ze komt uit een van de brieven van Berridge: 'Lachen vindt men niet in de hemel; daar zijn allen te gelukkig om te lachen. Het is een ziekte van de gevallen natuur, en als zodanig kwelde het mij hevig toen ik in het diepste stadium van een zenuwkwaal verkeerde. Het drong zich zonder aanleiding aan mij op en hield zo hevig aan dat het mij volkomen overweldigde. Niets kon het stuiten dan het te smoren, namelijk door mijn mond met een zakdoek te vullen.' Zulke aanvallen kwamen bij hem niet vaak voor, hoewel hij altijd stralend glimlachte. Ik bewonder eigenlijk het lef van die man, dat hij kon lachen terwijl hij zo hevig leed. Het effect dat de aanblik van Berridge had op de uiterst nuchtere geest van Andrew Fuller, is zeker het vermelden waard. Hij zegt: 'Ik had grote bewondering voor die goddelijke smaak die zich steeds met de grappigheid van de heer Berridge vermengde en die voldoende temperde. Zijn gesprekken wekten vaak een onschuldige glimlach, vergezeld van een traan van vreugde. Zijn liefde tot Christus lijkt intens te zijn. Het bezoek liet een sterke en blijvende indruk op mijn hart achter van de schoonheid van de heiligheid, van een heiligheid die bijna tot rijpheid was gekomen.'

Er zijn betrouwbare berichten dat in een tijdsbestek van ongeveer twaalf maanden zo'n vierduizend zielen door zijn prediking tot Christus zijn gebracht. In de

streek waar hij werkte, wordt zijn naam nog steeds genoemd als die van een groot heilige. Wanneer ik daaraan denk, voel ik dat er niets in de excentriciteit van Berridge was waarvoor hij zich hoefde te schamen.

De heer Hill, die door Berridge 'beste Rowley' wordt genoemd, was hard aan het werk voor zijn Meester toen de oude predikant van het toneel verdween. En goed heeft hij het advies van de oude man in praktijk gebracht: 'Leg u er niet op toe een fraai prediker te zijn. Jericho's worden met ramshoornen omvergeblazen. Zie eenvoudig op Jezus voor voedsel voor uw prediking. Dan zal wat nodig is gegeven worden, en wat gegeven wordt, zal gezegend worden, of het nu een gersten- of een tarwebrood is, een korst of een kruimel. Uw mond zal een stromende beek zijn of een verzegelde fontein, al naar uw hart is. Vermijd alle twistpunten in preken, praten of schrijven. Preek niets omlaag dan de duivel, en niets omhoog dan Jezus Christus.'

Met Rowland Hill verbinden we vanzelf Matthew Wilks, die de Tabernacle vol hield terwijl de heer Hill de Surrey Chapel liet vollopen. Over hen beiden hopen we verderop uitvoeriger te spreken. Amerika bracht in de tijd van zijn eerste vorming predikers uit de wildernis voort van een zeldzaam excentrieke soort. Denk aan Jacob Gruber, William Hibbard, James Oxley, Peter Cartwright en anderen uit een dappere broederschap van mannen die arbeidden met de bijl in hun handen en het evangelie op hun vaardige tong. Hetzelfde land gaf ons ook Father

Taylor, de zeemanspredikant van Boston. Hoe grotesk sommige van deze mannen ook mogen lijken, we kunnen niet anders dan hun dienstvaardigheid en hun onoverwinnelijke moed bewonderen. Stelt u zich eens voor dat u naar een gemeente gaat waarvan de mensen schrijven: 'Stuur ons beslist een goede zwemmer, want hij zal eindeloos veel rivieren moeten oversteken.' 'George,' zei bisschop Asbury tegen George Roberts, 'waar zijn je kleren?' 'Bisschop, die heb ik aan mijn lijf.' Deze man droeg naald en draad bij zich, voor het geval er iets gebeurde met zijn enige stel kleren. We kunnen de neiging van Cartwright tot handgemeen niet goedkeuren. We hopen dat het een eigenaardigheid van Amerika zal blijven dat een prediker even bereid is om te vechten als om te preken. Sommige mannen worden er misschien beter van als ze worden neergeslagen, maar wie hen neerslaat, wordt er zeker slechter van. Hoe dan ook, deze leden van de strijdende kerk waren ruwe mannen die met ruwe mannen te maken hadden. We zijn blij dat wij niet in de verleiding komen om met de vuisten te werk te gaan.

De baptisten hebben, naast vele anderen van minder naam, Robert Robinson van Cambridge gehad. Robert Hall zei over hem dat hij kon zeggen 'wat hij wilde, wanneer hij wilde en hoe hij wilde'. Ook hadden ze John Ryland van Northampton, wiens kracht en natuurlijkheid hem soms naar excentrieke streken voerden.

Onder de methodisten zijn William Dawson, Gideon Ousely, Squire Brooke en anderen opgestaan, wier namen

niet snel vergeten zullen worden. Nu valt het me op dat we tevreden zouden kunnen zijn met de lijst die we al hebben opgesteld, als we een korte lijst moesten maken van ernstige en succesvolle zielenwinners. Op zijn minst is het opmerkelijk dat excentriciteit en bruikbaarheid vaak samengaan. Deze snode excentriekelingen, die zo vaak veroordeeld worden, blijken toch tot de nuttigste mannen van hun tijd te hebben behoord. De manier waarop Matthew Wilks bezwaren tegen zijn grillen en eigenaardigheden beantwoordde, was zo slecht nog niet. Men heeft mij verteld dat een afvaardiging van zijn vrienden de oude heer bezocht om hem aan te spreken op zijn ongebruikelijke uitlatingen. Hij choqueeerde veel goede mensen, en zijn raadgevers hoopten dat hij zou proberen zich te beteren. Hij zei: 'Wel, heren, als u gezegd hebt wat u te zeggen had, wilt u dan een minuutje of twee wachten terwijl ik even naar boven loop?' De heer Wilks ging naar boven en kwam terug met een lange rol papier, die hij met gepaste waardigheid uitrolde. 'Kijk daar eens naar.' Ja, ze keken ernaar. 'Ziet u hoeveel namen dat zijn?' 'Ja.' 'Hier is nog een rol voor u. Kijk hier eens! Tel die namen! Hier is nummer drie, kijk hier eens! Nu, heren,' zei hij, 'ziet u al deze namen? Wel, al deze kostbare zielen belijden dat ze de Heiland en het eeuwige leven hebben gevonden door wat u mijn grillen en eigenaardigheden belieft te noemen. Als u een langere rol vindt in de handen van mensen die zulke grillen en eigenaardigheden niet hebben, zal ik proberen mijn manieren te veranderen om u te behagen. Maar tot die

tijd zal ik zeker mijn eigen koers volgen.’ Het gezonde verstand zegt dat de heer Wilks gelijk had. We zeggen niet dat het doel de middelen heiligt. Maar we durven wel te opperen dat middelen die zo’n doel bereiken, heel weinig rechtvaardiging nodig hebben.

Laten zij wier onvruchtbare bediening even keurig en betamelijk is als een rij grafstenen, maar klagen over de eigenaardigheden van hen die duizenden tot Christus brengen. Wat ons betreft: wij hebben geen lust om te vitten. We willen alleen, zonder hun excentriciteit na te bootsen, het geheim van het succes van deze mannen ontdekken, opdat wij immers enigen zouden behouden. Of iemand excentriek is of niet, zal voor ons een kleine zaak zijn, als mensen maar verlost worden van de toekomstige toorn en tot vertrouwen op Jezus worden geleid door het woord dat wij prediken.

Oorzaken van excentriciteit

We hebben het steeds over excentrieke mannen gehad, maar we hebben nog niet uitgemaakt wat een man nu eigenlijk excentriek maakt. Laten we nu ter zake komen. Sommige predikanten zijn eenvoudig en alleen daarom excentriek genoemd omdat ze natuurlijk waren. Ze waren zichzelf en geen kopie van anderen. Wat in hen zat, hebben ze niet onderdrukt; ze hebben al hun gaven de vrije loop gelaten. Neem bijvoorbeeld John Berridge. Berridge was van nature eigenaardig. In de vorige lezing heb ik met opzet uit zijn brieven geciteerd en niet uit zijn preken of leerstellige geschriften, want in een brief ziet u een man op zijn gemak. Berridge kon het niet helpen dat hij apart was. Zijn geestes aard dreef hem die kant op, en zijn leven als vrijgezel hielp zijn eigenaardigheden tot ontwikkeling te brengen. Zijn zonderlinge trekken waren helemaal van hemzelf, en u ziet ze terug in zijn huishouding. Zo schrijft hij aan een vriend: 'Ik ben blij te lezen dat u een bezoek aan Everton van plan bent. Voer voor de paarden hebben we altijd volop bij de hand. Maar

als u mij niet vooraf laat weten dat u komt, krijgt u een koude en karige maaltijd, want we braden maar twee keer per week. Stuur me een briefje, dan geef ik u hetzelfde onthaal dat ik meneer Whitefield altijd gaf: een boerenkip van achttien penny. Daar zult u niet van barsten en ik niet van verarmen. De ene helft krijgt u 's middags met een pudding, de rest 's avonds. Veel genade en zoete vrede zij met uzelf en uw echtgenote, en de zegen van een nieuw hart met uw kinderen. Met veel dank blijf ik uw toegenegen dienaar, J.B.'

Het is niet minder duidelijk in zijn liederen, zelfs in de meest ingetogen ervan. Neem bijvoorbeeld het bekende couplet waarin hij over de heiligen in de hemel spreekt en uitroept:

*Ach Heere, met zwakke schreden kruip ik voort,
nu eens zing ik, dan weer ween ik;
maar ontdoe mij van mijn lemen huis,
en ik zing even luid als zij.*

We zullen de goede man om zijn eigenaardigheden niet strenger berispen dan hij zichzelf doet, want in een ander lied schrijft hij:

*Levendig en lusteloos binnen het halfuur,
heet en koud, en zoet en zuur;
soms ernstig in de school van Jezus,
soms lichtzinnig, en speel ik de dwaas.*

*Wat ben ik een bonte stakker,
vol van ongerijmdheid!
De pest zit vast in mijn hart,
anders speelde ik deze rol niet.*

Ook Rowland Hill was van nature eigenaardig. Hoewel hij zichzelf sterk in toom hield, brak zijn eigenaardigheid toch telkens door. Eens preekte hij in de kapel van dr. Collyer in Peckham, waar alles uiterst statig toeging. Vijfentwintig minuten lang sprak hij op de plechtigste toon. Maar ten slotte brak de echte man door, en het volgende kwartier kwam zijn zonderlinge geest naar voren. Na afloop merkte hij in de consistoriekamer op dat hij zich keer op keer had voorgenomen geen enkele uitdrukking te gebruiken die een glimlach kon opwekken. 'Maar,' zei hij, 'ik merk dat het geen zin heeft. Al hing mijn leven ervan af, ik zou het niet kunnen laten.' Hij zocht nooit opzettelijk naar vreemde en treffende gezegden; hij deed zelfs zijn best ze te vermijden. Maar ze waren hem eigen, en zonder die gezegden was hij zichzelf niet. Nemen we de man kwalijk dat hij zichzelf was? We nemen het hem niet kwalijk; we prijzen hem. Oorspronkelijkheid moet men niet afkeuren, maar aanmoedigen. Sir Joshua Reynolds zegt over schilders: 'Weinigen hebben iets aan hun lessen gehad als ze niet hun eigen leermeester waren.' Het was de kracht van Gainsborough dat hij zijn stijl zelf vormde, in de velden en niet in de ateliers van een academie. 'De methoden die hij gebruikte om zijn effecten te bereiken, hadden veel weg van die van een kunstenaar die de gewone, vaste werkwijze van het vak nooit van anderen had geleerd. Want als iemand met een sterk intuïtief besef van wat er nodig was, vond hij steeds een eigen weg om zijn doel te bereiken.' We hebben op de kansel meer Gainsboroughs nodig, want aan

academiemannen van deze of gene school hebben we ruim genoeg.

Koelhartige beroepsmensen volgen elkaar in één rij, zoals de rupsen die ik in Menton heb gezien. Die vormen kop aan staart een optocht in een rechte lijn, tot u half gaat denken dat het maar één enkel insect is. Maar de man die zijn God met heel zijn hart dient, vergeet licht zijn omgeving. Hij werpt zich zo volledig op zijn werk dat zijn hele natuur in actie komt. Zelfs zijn humor, als hij die gave bezit, stort zich mee in de strijd.

Sommige mannen zijn excentriek genoemd omdat ze waarheidslievender waren dan hun medemensen. Precies de waarheid spreken is in ons land niet bepaald gewoon. Weinigen zeggen dat ze het druk hebben en hun bezoekers niet kunnen ontvangen; ze zijn 'niet thuis'. Velen beginnen een brief aan mensen die ze haten met 'Waarde heer'. En onder een brief aan mensen voor wie ze geen respect hebben, zetten ze 'uw dienstwillige dienaar'. Ik noem dit alleen als zwakke voorbeelden van fatsoenlijke leugens, maar net als strootjes laten ze zien uit welke hoek de wind waait. Nu zijn er een paar mannen die excentriek genoemd worden omdat ze niet geloven in leugens uit beleefdheid. Zij spreken de waarheid, of die nu kwetst of behaagt. Niet lang geleden werd een heer als bijzonder excentriek beschouwd omdat hij op de vraag of de thee hem smaakte, antwoordde dat dat niet zo was: de thee was erg slap en bijna koud. Anderen hadden eromheen gedraaid of gezegd dat ze verrukt waren van

het walgelijke brouwsel, en van hen werd niemand excentriek genoemd. Hoe jammer! Waar de waarheid voor excentriek doorgaat, is de tijd zelf uit het lood geslagen.

Father Taylor leidde eens een bidstond onder zijn bekeerde zeelieden. Een voorname heer uit de stad kwam binnen om de arme mensen met zijn aanwezigheid te vereren en hun zendeling zijn bescherming te betonen. Hij hield een toespraak waarin hij de goedheid ophemelde van de rijke christenen van Boston, die hadden geholpen de kapel van meneer Taylor te bouwen en bijdroegen aan zijn onderhoud. Hij prees deze voorname mensen om hun grote zorg voor arme, verloederde zeelieden. En hij gaf de aanwezigen een portie neerbuigendheid die minstens voor de komende zes maanden genoeg was. Zodra de grote man klaar was, vroeg meneer Taylor rustig: 'Is er nog een andere oude zondaar uit de deftige wijken die een woordje wil zeggen voordat we verdergaan met de samenkomst?' Het excentrieke van die uitspraak lag in de waarheidsliefde waarmee hij zo de onbeschaamdheid van de spreker bestrafte.

De goede meneer Grimshaw van Haworth toonde eens zijn excentriciteit toen meneer Whitefield in zijn kerk preekte. Whitefield had in zijn preek streng gesproken over belijders van het evangelie die door hun losbandig en slecht gedrag de weg van de waarheid deden lasteren. Daarop liet hij doorschemeren dat hij hoopte dat het niet nodig was hier lang over uit te weiden

tegenover deze gemeente. Zij had immers al zo lang het voorrecht de ernstige toespraken van zo'n bekwame en trouwe prediker te horen. Daar staat meneer Grimshaw op, en hij roept luid: 'O meneer, spreek om Gods wil niet zo! Ik smEEK u, vlei hen niet. Ik vrees dat het grootste deel van hen met open ogen naar de hel gaat.' Wat een verschil met die gladde vleier die geen bezoek van een evangelist wilde! Zo iemand was volgens hem alleen geschikt om voor goddelozen te preken, en hij wist niet dat er in zijn parochie ook maar één zo iemand woonde.

Meneer Hill bestrafte eens een antinomiaan die gewoon was te drinken. De man antwoordde met een veelbetekenende blik: 'Denkt u nu werkelijk, meneer Hill, dat een glaasje sterkedrank de genade uit mijn hart zal verdrijven?' 'Nee,' zei de trouwe oude heer, 'want er zit er geen in.' Dat was de waarheid vrij duidelijk zeggen, en juist daarom noemt men het excentriek.

Matthew Wilks stond erom bekend dat hij een hekel had aan de vleierende woorden die bepaalde zalvende broeders hem zo nu en dan toezwaaiden. 'Kijk,' zei hij, 'vanavond was ik erg blij met de gebeden van mijn mensen. Geen onzin, geen vleierij, niet dat gepraat over mij als een dierbare, eerbiedwaardige heilige, tot ik bijna hysterisch word. Heilige, jawel! Een arme worm! Ik kan me nauwelijks inhouden om het niet hardop te zeggen, wanneer die taal mijn oren tergt.' Tegen een rijk man die een intekenlijst voor een uitstekende instelling had geopend met een heel klein bedrag, zei hij: 'Ik wil er niets

mee te maken hebben, nu u er zo weinig voor doet. U hebt het kind bij de geboorte gewurgd, terwijl u het had moeten voeden en koesteren tot u het op eigen benen had gezet.'

In deze gevallen lag de excentriciteit dus in het ronduit spreken. Van die soort excentriciteit kunnen we moeilijk te veel hebben, als ze gepaard gaat met oprechte liefde en getemperd wordt door zachtmoedigheid. Maar hiervan ben ik vast overtuigd: als iemand besluit alleen te zeggen wat hij strikt waar acht, dan gaat hij nog voor zonsondergang door voor vreemd en excentriek.

Bepaalde predikers waren erg excentriek omdat ze mannelijk waren, te mannelijk om zich te laten belemmeren door de gewoonten en manieren van hun tijd. Ze zijn door allerlei regels heen gebroken die bedacht waren om ledenpoppen overeind te houden, en ze hebben zich als mannen gedragen. Meneer Binney werd vaak excentriek gevonden om niets anders dan zijn vrijmoedigheid en omdat hij vrij was van gekunsteldheid op de kansel. Want, heren, er zijn plaatsen waar het excentriek zou zijn om zo te spreken dat de slaperigen opschrikken. Excentriek om uw woorden met passende gebaren te ondersteunen. Excentriek om een eenvoudig beeld te gebruiken. Kortom: excentriek om iets treffenders te zeggen dan de gepolijste nietszeggheden van Blair. Oprechte mannen laten zich niet gemakkelijk in de klemijzers van kinderachtige mode zetten. Ze denken er net zo over als Matthew

Wilks, die zei: ‘Het vlees zal roepen: “Wat zullen de mensen zeggen?” Maar een geheiligd geweten zal roepen: “Wat zal God zeggen?”’ De Egyptische kunst werd teruggebracht tot een onveranderlijke lelijkheid door wetten die de vorm van elke gelaatstrek en elk lichaamsdeel van haar beelden vastlegden. De kunstenaar die de sierlijke levendigheid van de Griekse beeldhouwkunst had voorvoeld, zou door zijn volk als bedenkelijk excentriek zijn veroordeeld. Toch zouden onbevooroordeelde tijden de vernieuwer van elke schuld hebben vrijgesproken. Zo is het ook met predikers die door kunstmatige regels heen breken en vrijmoedig weigeren louter kopiïsten van de voorgeschreven modellen te zijn. Op sommige plaatsen is de stijl vastgelegd door een vereerde predikant die tot zijn rust is ingegaan. Zijn versleten mantel, die voor hem uitstekend te dragen was, geldt als precies het juiste kledingstuk voor zijn opvolger. En de oude vrouwtjes van beiderlei kunne protesteren tegen iedereen die zijn eigen kleren wil dragen.

Onder de Dissenters vindt men gemakkelijk voorschriften die net zo star zijn als welke bisschoppenbank ook maar zou kunnen bedenken. U mag de lengte van het lied of de volgorde van de dienst geen haarbreed veranderen, of u zondigt tegen uw eigen goede naam en tegen de gevoelens van het behoudende deel van de gemeente. Er zijn nu nog maar weinig van die plaatsen, maar meer dan genoeg. Waar dat kwaad heerst, houden de goede mensen even taai vast aan hun

gevestigde onzin als de Kerk van Engeland ooit aan haar gedrukte gebeden en rubrieken kan vasthouden. De prediker moet zich dan schikken naar al die vaste flauwekul alsof het de Schrift zelf was, of hij wordt excentriek en onbetamelijk verklaard. Een man die een man is, zal ter wille van de vrede toegeven zolang zijn ziel niet wordt gekluisterd. Maar verder vraagt hij: 'Wie maakt deze voorschriften, en met welk doel worden ze gemaakt?' Als hij merkt dat ze waardeloos en schadelijk zijn, zet hij er zijn voet doorheen, en dan is het met die rommel gedaan. Sommige gemeenten sterven aan waardigheid en moeten door echt leven wakker geschud worden. De mensen zeiden dat meneer Hill op de rug van Orde en Betamelijkheid reed. Daarom gaf hij zijn twee paarden die namen. Als hij dan niet op hun rug kon rijden, kon hij het gezegde toch bijna waarmaken door erachter te worden aangesleept. Orde en betamelijkheid zijn in sommige van onze kerken dodelijke zonden gebleken: ze zijn dood en begraven de doden. Sommige gemeenten zijn zo ordelijk dat ze lijken op een grafkelder waarin de lijken liggen, ieder op zijn plaats. Niemand durft zich te bewegen of zijn stem ook maar zo luid te verheffen dat het een piepje heet. Zo gaat het niet. Haal de bazuin! Blaas een stoot en wek de slapers! Excentriek! Ja, excentriciteit, als u het leven zo wilt noemen. De hemel weet dat het hard nodig is.

Per slot van rekening halen de excentriciteiten van mannelijk leven het nooit bij die van de ellendige dodendans, of doodsslaap, die de sleur zo dierbaar is.

Stelt u zich eens voor dat het volgende zou gebeuren bij uw ordelijke voorlezers van andermans preken; zoiets is namelijk gebeurd en moet vele malen gebeurd zijn. Een zekere prediker hield een preek waarin een passage als deze voorkwam: ‘Om uw zonden en uw verwaarlozing van het huis van God, om uw losbandigheid en uw vraatzucht is de toorn van de Allerhoogste opgewekt. Daarom is deze grote plaag over u gekomen en woedt de dood in elke straat.’ Toen de preek afgelopen was, kwamen de bestuurders van de plaats vragen waar die plaag was en welke sterfgevallen er waren geweest. Ja, de hele gemeente wilde graag weten waar die vreselijke ziekte woedde. ‘O,’ zei deze ordelijke voorlezer van preken, ‘ik weet niet waar die is, maar ze stond in mijn preek, en dus moest ik haar u voorlezen.’ Ik zou gemakkelijk kunnen uitweiden over de ongelukken die zich wel moeten voordoen waar geleende, of liever gestolen, preken worden gehouden. Maar daar gaat het mij nu niet om. Ik noem dit alleen als één voorbeeld van de manier waarop saaie sleur zelf belachelijk wordt. Mij lijkt ze altijd belachelijk, als men haar door de bril van de waarheid bekijkt. Stijfheid, modieusheid en waardigheid liggen maar weinig van het belachelijke af. Op hun allerbest is er maar één stap tussen, en die stap wordt vaak in alle ernst gezet, zonder dat men het merkt.

Ik durf te zeggen dat sommige mannen excentriek genoemd zijn omdat ze werkelijk ernst maken, en ernst trekt zich niets aan van regels. Ik geloof niet dat iemand die door en door ernstig is, altijd ‘correct’ kan zijn. Er

bestaat vermoedelijk een correcte manier om een dame uit haar slaapkamer te halen als haar huis in brand staat. Maar onze brandweerlieden schenden ongetwijfeld vaak de wellevendheid wanneer ze dat moeten doen. Ze moeten er hoe dan ook naar binnen stormen om levens te redden, en ze kunnen niet blijven staan om zich te verontschuldigen. De vlammen dringen, en dus moet de redder ook dringen, anders gaat er een leven verloren. Er bestaat vermoedelijk ook een correcte manier om drenkelingen uit het water te halen. Maar ik heb dappere kerels gekend die hen aan hun haren eruit trokken. Dat was ruw en grof, maar het hielp wel. Heeft ooit iemand de redder zijn ruwheid kwalijk genomen? Is de ziel niet kostbaarder dan het lichaam? En wie zou haar verloren laten gaan ter wille van de etiquette? Iemand mag zo stijf als u maar wilt de kansel opgaan. Hij mag zelfs strakke lavendelkleurige handschoenen dragen, zoals ik weleens heb horen vertellen. Maar laat hem innerlijke angst voelen om de zielen van mensen, en hij vergeet zijn waardigheid en scheurt zijn handschoenen. Naar alle waarschijnlijkheid koopt hij nooit een tweede paar. Iemand kan stijf correct zijn, zelfs elegant en verfijnd, totdat hij echt slaags raakt met het geweten van mensen. Dan voelt hij zich gehinderd door zijn gesteven linnen en zijn stijfsel, net als die soldaat bij Waterloo die in zijn hemdsmouwen wilde staan. Hij spreekt als een man tot mannen, en dan heft een of andere sufferd zijn handen op en roept: 'Lieve hemel, wat vreselijk excentriek!'

Een paar godgeleerden leken excentriek door de rijkdom aan poëzie in hun spreken. Mensen van de prozaïsche school schrikken van uitdrukkingen die voor poëtische geesten heel natuurlijk zijn en allerm minst vreemd. Er is genialiteit bij de hoorder nodig om te genieten van genialiteit bij de prediker. Een van mijn persoonlijke vrienden, wiens preken in wezen gedichten zijn, moest laatst hartelijk lachen om de uitdrukking van een bewonderende hoorder, die hem vroeger niet kon waarderen.

‘Ach,’ zei de goede man, ‘het spijt me erg dat ik zo dwaas was een tijdlang uw prediking te verlaten. Maar ziet u, ik hoorde u toen met een geelzuchtig oog!’ Het is dat geelzuchtige oog van koude nuchterheid dat de schoonheid van sprankelende beeldspraak en beelden niet kan zien en daarom alleen excentriciteit ziet. In mijn jonge jaren heb ik eenvoudige gebeden van plattelandsmensen gehoord die me diep troffen, niet alleen door hun geestelijkheid, maar ook door hun poëzie. Toch hoorde ik anderen uitroepen dat die taal overdreven was. Iemand die door velen als een excentrieke prediker werd beschouwd, hoorde ik bijzonder graag. Ik herinner me nog steeds zijn treffende uitspraken, zijn kostelijke kernspreuken en zijn zeldzame beelden. Andere preken zijn uit mijn geheugen verdwenen, omdat ze mijn hart nooit raakten. Ik had van hem kunnen zeggen wat John Bradford van Latimer zei: ‘Voor andere godgeleerden heb ik een oor, maar voor u heb ik een hart.’ Ongetwijfeld zijn er nog velen die door

de onnozelen om hen heen om hun excentriciteit veroordeeld worden, omdat ze een rijke, scheppende geest hebben en met beide handen parels strooien.

Excentriciteit is ook toegeschreven aan mannen met scherp gezond verstand. Ze waren te slim voor wie hen in de val wilden lokken, en uit wraak hebben hun tegenstanders hen excentriek genoemd. Ze lieten zich niet zo gemakkelijk beetnemen als hun tijdgenoten, maar richtten een beetje boerenverstand op schijnvroomheid, huichelaars en spotters. En dus moesten ze belasterd worden als vreemde snuiters. Omdat ik bij dit punt niet lang wil stilstaan, zal ik het alleen illustreren met het verhaal van de excentrieke herder. Ik merk daarbij op dat dergelijke schranderheid bij predikanten van het grootste nut is, maar vrijwel zeker de beschuldiging van excentriciteit oplevert. Hier is het verhaal. ‘Een buitengewoon trotse geestelijke reed over de gemeenteweide en zag een herder die zijn kudde hoedde en een nieuwe jas droeg. De dominee vroeg op hoogmoedige toon wie hem die jas had gegeven. “Dezelfde mensen die u kleden,” zei de herder, “de parochie.” De geestelijke was een beetje geprikkeld en reed mopperend een flink eind verder. Ten slotte stuurde hij zijn knecht terug om de herder te vragen of hij bij hem wilde komen wonen, want hij dacht erover een nar te houden. De knecht ging dus naar de herder en bracht de boodschap van zijn meester over, in de veronderstelling dat zijn meester werkelijk een nar wilde. “Gaat u dan weg?” vroeg de herder. “Nee,” antwoordde de ander. “Dan

kunt u uw meester zeggen,” antwoordde de herder, “dat zijn predikantsplaats ons niet alle drie kan onderhouden.” Rowland Hill en anderen waren heel goed in staat zulke vernietigende antwoorden aan huichelaars en spotters te geven. Ze deden er goed aan hen zo de mond te snoeren, maar het leverde hun wel de naam excentriek op.

Sommige mannen waren excentriek vanwege de enorme dramatische energie waarmee ze begiftigd waren. Bepaalde mensen stemmen bij het praten uit kracht van natuur en gewoonte hun gebaren af op hun woorden. Het ligt in hun aard om dramatisch te zijn. Kijk maar naar een Fransman: hoe hij spreekt met zijn handen, zijn schouders, zijn wenkbrauwen, zijn voeten en zijn hele lichaam. Heel weinig Engelsen zijn zo dramatisch, maar hier en daar komen we mensen tegen die op dat gebied even energiek zijn als de levendigste van onze Gallische burens. En waarom ook niet? De beroemde William Dawson, of ‘Billy’ Dawson zoals het publiek hem graag noemde, was in hart en nieren dramatisch. Ik heb een bekende predikant horen vertellen dat Dawson eens over de ark van Noach preekte. Toen hij merkte dat hij in de kansel opgesloten zat, zei hij: ‘Zo gaat het niet.’ Hij opende de kanseldeur, kwam de trap af tot onder aan de kansel en begon daar bomen te vellen, te hakken en te zagen. Daarna leek hij aan het timmeren te zijn om de ark te bouwen, die werd voorgesteld door de kansel. Zo werd de ark voor aller ogen gebouwd. De mensen raakten in uiterste opwindning, terwijl Dawson bleef roepen: ‘Er komt een vloed. Ik bouw deze ark tot behoudenis van mijn

huisgezin. Er is voor niemand hoop, behalve voor wie in de ark komen.' Toen leek hij een grote ketel pek te koken, tot hij zijn lange kwast nam en de ark van binnen en van buiten met pek bestreek. Toen alles klaar was, stond daar zijn schip op het droge. Net als Noach draaide hij zich om en vroeg de mensen nog eens of ze erin wilden komen om behouden te worden. Ze wilden niet komen, en dus verklaarde hij dat hij alleen naar binnen zou gaan. Hij ging de kansel op en sloot de deur met de woorden: 'En de HEERE sloot achter hem toe.' Toen kwam de vloed. Onze zegsman vertelde dat het voelde alsof de vloer van de kapel openbarstte en het water van onderen begon op te borrelen, terwijl van boven grote watervloeden in machtige stromen neerstortten. En daar was Dawson, een tweede Noach, springlevend en veilig, en hij riep dat het nu te laat was, want de deur was gesloten. Allen waren vol ontzag en luisterden ademloos, terwijl hij hun voorhield dat het binnenkort zo zou zijn. En hij verkondigde hun Jezus als de enige redding. Niemand van ons zou dit proberen, maar ik zou Dawson geen strobreed in de weg hebben gelegd. Waarom zou hij het tafereel niet op zijn eigen manier mogen uitbeelden? Als God hem de gave van het toneelspel had gegeven, waarom zou hij die dan niet gebruiken om indruk te maken op zijn hoorders? Misschien wist hij dat de mensen om hem heen op geen andere manier te raken waren. Dit was dezelfde man die bij een andere gelegenheid David en Goliath beschreef. Hij beeldde David uit, die met zijn slinger naar voren kwam, en de

reus die opschepte dat hij zijn vlees aan de vogels van de hemel en de dieren van het veld zou geven, enzovoort. Maar David antwoordt: 'Gij komt tot mij met een zwaard, en met een spies, en met een schild; maar ik kom tot u in den Naam van den HEERE der heirscharen.' Hij legde zijn steen zorgvuldig in de slinger, slingerde die rond in de lucht, en u kon de steen naar het voorhoofd van de reus horen suizen. Juist toen sprong Sammy Hick, de dorpssmid, die vlak bij de prediker zat, in geweldige opwinding op en riep: 'Toe dan, Billy, eraf met zijn kop!'

Wat mij betreft vind ik dit uitbeelden goed, mits het binnen de perken blijft en grondig goed gebeurt. U hebt waarschijnlijk gezien hoe meneer Gough zoiets in zijn redevoeringen voortreffelijk doet. Heb ik hem niet, terwijl hij een van zijn toespraken hield, naar mijn gevoel mijlen zien lopen? Hij rende over de vlakten en door de rivieren, en ten slotte de hellingen van de Vesuvius op, achter een zeepbel aan. Ik meen hem nog te zien, met zijn voeten wegzakkend in de hete as, vergeefs worstelend en omkomend voor onze ogen. Het was grandioos gedaan, en niemand had het recht om er bezwaar tegen te maken. Gough heeft het idee van Garrick overgenomen. Hij spreekt over waarheden als waarheden en maakt ze zichtbaar voor onze ogen. Ik ken de kritiek die zo gemakkelijk te leveren is op toneelvertoningen, theatraal gebaar, mirakelspelen en dergelijke. Ik ken ook de werkelijke gevaren die aan die praktijk kleven. Toch loop ik veel liever alle denkbare risico's dan dat ik zo'n wakker

schuddende kracht helemaal van de kansel zou verbannen.

Soms zijn mannen als excentriek beschouwd omdat ze praktisch waren. De omstandigheden vroegen om iets wat in een andere situatie niet te rechtvaardigen was geweest. Anderen, die de bijzondere omstandigheden niet kenden, hebben hun woorden en daden in een ander licht geplaatst en ze verwerpelijk laten lijken. Deze mannen wilden met Gods zegen hoe dan ook zielen redden. Daarom besloten ze alles en nog wat te doen waarmee ze de botte, onwetende en onverschillige mensen konden bereiken. Zo kwam het dat wat ze deden opvallend en treffend was, maar niet meer dan de nood vereiste. Zulke vreemde woorden of daden zijn losgemaakt van de omstandigheden waaruit ze voortkwamen en uit hun verband gehaald. Het doel van de prediker wordt vergeten, en dan lijkt wat hij gedaan heeft op zijn minst excentriek, zo niet afkeurenswaardig. Let wel: als u er zelf bij was geweest en het gevatte vernuft en de intense ernst van die prediker had gehad, had u het nauwelijks beter kunnen doen. Laat ik u een paar voorbeelden geven. Het eerste komt uit de schets die meneer Grant van Rowland Hill geeft in 'The Metropolitan Pulpit'. Het is wat breedsprakig verteld, maar de afwisseling met mijn kortaffere manier van vertellen is misschien een verademing:

'Een godvrezende vrouw, lid van Surrey Chapel, was getrouwd met een man die wel vriendelijk voor haar was,

maar geen besef van godsdienst had. Hij vond zijn plezier erin de uren door te brengen met bier zuipen, terwijl zij die uren besteedde aan het bijwonen van de prediking van het Evangelie. Nu gebeurde het dat het echtpaar door een tegenslag in de zaak op een bepaalde betaaldag de huur niet kon betalen. Het gevolg was dat er beslag werd gelegd op hun meubels. Er werd iemand in huis gezet om, zoals dat in vaktaal heet, “bezit te nemen”. Ze overdachten elke mogelijkheid die bij hen opkwam om zich uit hun moeilijkheden te redden, en stonden op het punt te wanhopen. Toen kwam de vrouw op het idee om de zaak aan meneer Hill voor te leggen. Ze ging dus naar zijn huis, werd direct bij hem toegelaten en deed met niet weinig beven een kort en eenvoudig verslag van de stand van zaken.

“Hoeveel zou u nodig hebben om uw meubels te redden en van de man die beslag heeft gelegd af te komen?” vroeg meneer Hill.

“Achtien pond, meneer, zou ruim voldoende zijn,” antwoordde de arme vrouw met bonzend hart.

“Ik leen u twintig pond, en u kunt mij terugbetalen wanneer het u schikt. Stuur uw man naar mij toe als u thuiskomt. Dan heb ik twee biljetten van tien pond klaarliggen tegen de tijd dat hij er is. Ik geef de biljetten liever aan hem dan aan u.”

Mevrouw D_____ verliet het huis van meneer Hill en haastte zich met lichte voet naar huis, maar met een nog lichter hart. Ze vertelde haar man wat er tussen haar en

haar predikant was voorgevallen. Het hoeft geen betoog dat hij geen tijd verloor en naar het huis van meneer Hill ging. Deze ontving hem heel vriendelijk.

“En zo,” zei hij, “hebt u het ongeluk dat er iemand beslag heeft gelegd.”

“Dat hebben we helaas, meneer.”

“En twintig pond is genoeg om van hem af te komen en uw meubels terug te krijgen?”

“Ja, meneer.”

“Nu dan,” zei meneer Hill, terwijl hij naar de tafel wees, “daar liggen twee biljetten van tien pond voor u. U kunt ze terugbetalen wanneer u ertoe in staat bent. Neem ze maar.”

De man liep naar de tafel, pakte de biljetten en was bezig ze op te vouwen. Tegelijk bedankte hij meneer Hill hartelijk voor zijn vriendendienst en sprak de hoop uit dat hij het bedrag spoedig zou kunnen terugbetalen. Toen riep de eerwaarde heer plotseling: “Wacht even! Leg de biljetten nog even neer, totdat ik er een zegen over heb gevraagd.”

De man deed wat hem gezegd werd. Daarop strekte meneer Hill beide armen uit en sprak een kort gebed van deze strekking uit: “O Heere, Die de Bron van alle barmhartigheid bent en de Gever van alle goede gave en alle volmaakte gifte, wil genadig deze som geld zegenen die gegeven wordt aan hem die nu voor U staat, opdat die

mag bijdragen aan zijn tijdelijk en eeuwig welzijn. Om Jezus Christus' wil."

"Nu, meneer," zei Rowland Hill toen hij zijn korte smeekbede beëindigd had, "nu, meneer, mag u het geld nemen."

De man pakte de twee biljetten van tien pond voor de tweede keer op en was net als eerst bezig ze op te vouwen. Toen kwam meneer Hill tussenbeide en herinnerde hem eraan dat hij één ding vergeten was. U kunt zich gemakkelijk voorstellen dat hij inmiddels behoorlijk in verwarring was. Zijn verwarring werd honderdmaal groter toen meneer Hill opmerkte: "Maar mijn vriend, u hebt zelf nog geen zegen over het geld gevraagd. U kunt dat nu maar beter doen."

"Meneer," stamelde de man, die zich nauwelijks staande kon houden, "meneer, ik kan niet bidden. Ik heb van mijn leven nog nooit gebeden."

"Dan hebt u des te meer reden om er nu mee te beginnen," merkte de eerwaarde heer op, op zijn eigen koele en toch bestraffende manier.

"Ik kan het niet, meneer. Ik weet niet wat ik moet zeggen."

"Probeer het, probeer God te danken en Hem om Zijn zegen te vragen, hoe kort uw gebed ook is."

"Ik kan het niet, meneer. Ik krijg geen enkele zin over mijn lippen."

“Dan kunt u het geld niet krijgen. Ik leen geen twintig pond aan een man die niet bidt.”

De man aarzelde even. Toen zei hij met gesloten ogen en opgeheven handen, in grote ernst: “O Heere, wat zal ik tegen U en tegen meneer Hill zeggen bij deze gelegenheid?” Hij stond op het punt aan een volgende zin te beginnen, toen de eerwaarde heer hem onderbrak met de opmerking: “Dat is genoeg als begin. Het is een heel voortreffelijk eerste gebed, want het komt uit het hart. Neem het geld, en moge Gods zegen ermee gepaard gaan.” Terwijl hij dit zei, nam meneer Hill de twee biljetten van tien pond op en gaf ze aan de half verbijsterde man. Hij schudde hem hartelijk de hand en wenste hem goedemorgen.

Ik hoef alleen nog te vermelden dat man en vrouw niet alleen in tijdelijke zaken voorspoedig werden. Het voorval maakte ook zo’n diepe indruk op het gemoed van de man, dat het uitliep op zijn bekering tot God.’

Het was vreemd om een man op deze manier als het ware tot bidden te drijven, maar wie zal zeggen dat het verkeerd was? Mijn tweede voorval is wilder. Ik geef het zoals ik het mij herinner. Als ik er niet nauwkeurig in ben, spijt mij dat, maar ik zal het vertellen zo goed als ik het mij herinner. Een methodistische prediker kwam in een zekere stad in het noorden, maar vond er nauwelijks iemand die naar hem wilde luisteren. Hij preekte een tijdlang zonder dat er enige beweging kwam onder de dorre beenderen. Op een zondagmorgen zei hij: ‘Ik zal u

eens wat zeggen, vrienden. Deze stad is voor God verantwoordelijk voor het bezit van de genademiddelen, die ze niet gebruikt. Ik krijg de mensen niet zover dat ze luisteren. Maar ik kan een deel van hun verantwoordelijkheid wegnemen door de kansel die ze verachten en het bedehuis waar ze niet binnen willen komen, te vernietigen. Hier is een begin: we slaan de lessenaar meteen aan stukken. Komt er dan nog niemand, dan ruimen we de banken en al het andere op en laten we de kapel als een ruïne achter. De mensen zullen niet omkomen met het Evangelie zo vlak bij hen. De kandelaar zal van zijn plaats geweerd worden, omdat ze het licht weigeren.' Hij begon door de bijl aan de kansel te leggen en die voor de ogen van de weinige aanwezigen gedeeltelijk te slopen. 'Nu,' zei hij, 'vertel aan uw vrienden dat er een deel van de verantwoordelijkheid weg is, en de rest zal volgen.' De verbaasde mensen gingen naar huis en verspreidden het verbazingwekkende nieuws, en binnen heel korte tijd stroomde de plaats vol. U zegt: 'Dat was een excentrieke man.' Nu, ik rechtvaardig zijn optreden niet. Maar ik denk dat hij zijn eigen weg beter wist dan ik hem die had kunnen wijzen. Uiteindelijk offerde hij maar een paar planken op. Tegen die geringe prijs doorbrak hij een onverschilligheid die kostbaarder methoden misschien niet hadden kunnen raken. Binnen korte tijd hief het methodisme in die stad het hoofd op, en het verlaten kerkgebouw weergalmde van lofliederen. Ach, stel dat de Tabernacle leeg stond en we het huis niet vol kregen zonder iets opvallends te doen of te zeggen. Dan

zouden we, al was het voor het eerst in ons leven, het risico wel durven lopen om voor excentriek te worden gehouden.

Alles ziet er belachelijk uit of niet, al naar gelang zijn omgeving. Wijsheid en geestigheid kunnen dwaasheid en zelfs leugen worden als ze losgemaakt worden van de gelegenheid die ze opriep. Luister naar een oud verhaal over een reiziger. Hij vertelde dat hij een kool had gezien die zo groot was, dat een heel regiment soldaten eronder schilde voor een regenbui. Een ander, die geen reiziger was, vroeg of ze hem zouden geloven als hij hun het volgende vertelde: op precies dezelfde dag waarop die kool gezien was, was hij zelf langs een plaats gekomen waar vierhonderd koperslagers een ketel maakten. Tweehonderd van hen hamerden aan de buitenkant, en tweehonderd zaten binnenin om de klinknagels vast te zetten! De reiziger vroeg gretig waarvoor zo'n ketel kon dienen, en kreeg het volgende antwoord: 'Meneer, om uw kool in te koken.' Stel nu dat het verhaal van die tweede man los van zijn verband werd naverteld, in een licht gewijzigde vorm. Dan zou een dik verdiende terechtwijzing eruitzien als een poging om de ander in liegen te overtreffen. Menig woord dat werd gesproken naar het beginsel 'Antwoord den zot naar zijn dwaasheid', is tegen een wijs man aangehaald. Dan is de dwaasheid aan het verkeerde adres toegeschreven.

Er is een opmerkelijk verhaal over pater André, een Franse prediker die erg bekendstond om wat men

excentriciteit noemde. Hij preekte op een middag voor een gemeente van mensen die zich om godsdienst niet bekommerden, niet voor zichzelf en niet voor hun gezinnen. Hij wilde hen overtuigen en hun ook verwijten op welke slechte manier ze hun kleintjes opvoedden. Eerst stelde hij de kinderen vragen uit de catechismus, maar hij kreeg geen antwoorden. Daarop schudde hij met zijn mouw, en er vloog een spel kaarten uit. De mensen waren natuurlijk geschokt, maar hij keek rustig naar beneden en zei tegen een van de kinderen: 'Jongen, breng mij een kaart. Jij daar, jongen, breng mij er nog een. Jij, meisje, nog een, en kom hier met die kaarten!' Ze verzamelden zich rond de kansel, en hij vroeg aan een van hen: 'Wat voor kaart is dit, mijn kind?' De jongen antwoordde meteen. De volgende, een meisje, kwam naar voren, en ook zij kende haar kaart. Zo ging hij door met zijn vragen tot hij een heel eind door het spel heen was, en van iedereen kreeg hij het juiste antwoord. 'Ach,' zegt hij, 'ik zie hoe u uw kinderen opvoedt. U leert hun alle kaarten kennen, maar in het geloof onderwijst u hen niet. Schaamt u zich niet?' Hier spreek ik geen oordeel uit. Ik had het zelf niet kunnen doen, en ik zou ook niet graag horen dat een vriend van mij iets dergelijks deed. Maar ik kan niet zeggen wat zo lang geleden goed was voor katholieken in Frankrijk.

Lassenius, een Nederlandse hofprediker aan het eind van de zeventiende eeuw, ergerde zich er erg aan dat een aanzienlijk deel van zijn gemeente in slaap viel. Op een dag hield hij plotseling op, haalde een raketje en een

pluimbal tevoorschijn en begon ermee te spelen. Natuurlijk werden alle slapers onmiddellijk wakker; de wakkeren stootten hun burens aan om hen in hun verbazing te laten delen. Toen keerde Lassenius zich met een strenge bestraffing tot hen: 'Als ik u ernstige en belangrijke waarheden verkondig, schaamt u zich niet om in slaap te vallen. Maar als ik de dwaas uithang, bent u een en al oog en oor.' Dat was een scherp medicijn voor een wanhopige ziekte, en de geneesheer die het toediende, liep ernstig gevaar zichzelf te schaden. Ik denk niet dat ik dit optreden kan rechtvaardigen. Maar ik ken het Nederlandse volk niet zo goed als Lassenius, en mijn eigen mensen vallen nooit in slaap. Daarom matig ik mij geen oordeel aan, in welke richting dan ook. Het moet zeker heel ergerlijk zijn om mensen te zien slapen. Toch is het niet zo heel vreemd dat ze dat doen, als we bedenken naar welke slaapverwekkende klanken ze gedoemd zijn te luisteren. 'Ik voel me erg moe van het preken,' zei een jonge, hoogdravende prediker. 'Och man,' zei een schrandere oude toehoorder, 'zei u dat u moe was? Als u er maar half zo moe van bent als ik, dan heb ik medelijden met u.' Ik vrees dat deze kant van de zaak te vaak vergeten wordt.

Het volgende verhaal is het vastleggen waard. Ik aarzel niet om te zeggen dat ik hetzelfde zou hebben gedaan. Ik zou het gerechtvaardigd hebben gevonden om een armzalig volk op deze praktische manier te bestraffen, omdat het zijn bedehuis in zo'n schandelijke staat liet.

‘Dominee Zabdiel Adams ruilde eens van kansel met een naburige predikant, een zachtmoedig en onschuldig man. Die kende de bijzondere botheid van zijn karakter en zei tegen hem: “U zult merken dat er een paar ruitjes in het kanselraam kapot zijn, en mogelijk zult u last hebben van de kou. Het kussen is ook in slechte staat. Maar ik smeeke u om er tegen mijn mensen niets over te zeggen. Ze zijn arm en gevoelig!” “O nee! O nee!” zei meneer Adams. “U kunt erop vertrouwen dat ik over zulke dingen heel stil zal zijn.” Maar voordat hij van huis vertrok, vulde hij een zak met lappen en nam die mee. Toen hij een korte tijd op de kansel stond en enige last kreeg van de vrije luchtstroom, haalde hij doodgemoedereerd een handvol lappen uit de zak en propde die in de ramen. Tegen het einde van zijn preek, die min of meer ging over de plichten van een gemeente tegenover haar predikant, raakte hij erg bezield. Met opzet liet hij beide vuisten met geweldige kracht op het kanselkussen neerkomen. De veren vlogen alle kanten op, en het kussen was bijna leeg. Hij onderbrak de stroom van zijn gedachten, riep alleen uit: “Kijk eens hoe die veren vliegen!” en ging toen verder. Hij had zijn belofte gehouden om de mensen niet over de zaak aan te spreken, maar hij had hun een les geleerd die niet mis te verstaan was. De volgende sabbat bleken raam en kussen uitstekend hersteld te zijn.’

Ik heb op deze opgewekte manier met u over excentrieke predikers gesproken, maar ik wil niet dat u de ernstige kant van de zaak vergeet. Als ik een gemeente

toesprak, zou ik tegen hen zeggen: Als u wist hoe graag wij uw denken voor Christus willen grijpen, dan zou u onze incidentele geestige uitvallen niet zo kwalijk nemen. Dat zou u ook niet doen als u wist hoe bereidwillig wij zo plechtig zouden zijn als de dood zelf, als we dachten dat we daarmee uw harten zouden winnen. Als u wist hoe weinig wij naar bekendheid verlangen en hoezeer wij ernaar verlangen uw zielen te redden, dan zou u ons doel prijzen en onze stijl verontschuldigen. Wij dwalen af, omdat u afdwaalt. Och, dat we de dwalende schapen konden grijpen en thuisbrengen in de ware schaapskooi! Ik zeg het nog eens: als u wist hoe vurig wij verlangen mensen tot Christus te brengen, dan zou u niet zo snel elk kleinigheidje aangrijpen dat tegen de regels van de goede smaak ingaat. Bovendien zijn wij niet gebonden aan uw oordelen. Zou het niet kunnen dat wij net zo goed weten waar we mee bezig zijn als u? Wilt u ons werk overnemen en het beter doen? Zo ja, dan zijn we bereid van uw voorbeeld te leren. Oordeel over de prediker als u wilt. Maar bedenk wel dat er iets beters te doen is, namelijk zo veel mogelijk goeds uit hem halen en zijn Meester bidden meer goeds in hem te leggen. Wat dan nog als de man wonderlijk en vreemd is? Zoals mensen parels uit oesterschelpen halen, zo kunt u bereid zijn om van God aan te nemen wat Hij u ook aan kostbare waarheid zendt. Veracht de hemelse schat niet vanwege het aarden vat. Laat geen gelegenheid voorbijgaan om verrijkt te worden, omdat het goud vermengd ligt met gewone aarde.

En u, lieve broeders, die bezig bent zielen te winnen, laat mij u iets zeggen. Ik zeg het u bij de herinnering aan al die goede mannen die u zijn voorgegaan en die voor excentriek werden gehouden: vrees niemands frons en zoek niemands glimlach. Zeg wat juist en waar is, zeg het zo goed als u kunt, en vraag God om hulp, opdat u het zo mag zeggen dat u het mensen laat voelen. Ook al prikkelt u hen daarmee tot woede: gezegend zal de man zijn die zich voor de levende God van zijn gewetensplicht heeft gekweten. Offer de zielen van uw hoorders niet op aan uw eigen goede naam. Wees dwazen om Christus' wil, als het nodig is, om de zorgelozen te winnen. De vloek van deze tijd is de wereldvreemde bediening die haar bespot. Ik zeg 'wereldvreemd', maar daarmee bedoel ik niet hemels. Ik bedoel onpraktisch, onmenselijk: iets wat mensen niet raakt en niet de minste belangstelling in hun gemoed wekt. Geloof u dat onze arbeiders in de regel de kerken van Londen zouden mijden, als ze daar onthaald werden op hartelijke, huiselijke preken die ze konden begrijpen en die hun dagelijks leven raakten? Ik heb in elk geval reden om het tegendeel te zeggen, en dat zonder een zweem van twijfel. Denkt u dat Engeland zo snel terug naar Rome gelokt zou worden als al zijn predikanten het evangelie preekten zoals ze zouden moeten? Met zo'n schare predikers die elke zondag twee keer preken, nog afgezien van de doordeweekse samenkomsten, zou ons eiland dan niet verlicht moeten zijn als door de middagzon? Dan zou het onmogelijk zijn dat de roomse duisternis terugkeerde. Het zou heel

anders gegaan zijn als er meer liefde, meer ernst en meer hartstocht voor zielen op de kansel was geweest. Maar dan vrees ik sterk dat er ook meer excentrieke mannen zouden zijn geweest. Bent u bang voor dat kwaad? Ik deel uw vrees niet, maar zeg: God geve het, als het maar voortkomt uit waar leven.

Hugh Latimer (1480–1555)

Roomse geschiedschrijvers hebben er niet voor teruggedeinsd Latimer als uiterst excentriek af te schilderen. Lingard zegt: ‘Zijn welsprekendheid was stoutmoedig en heftig, maar werd uitgestort in grove en sarcastische taal, gekruid met wonderlijke, platte grappen en possenspel.’ Deze beschuldiging is duidelijk bedoeld om het pausdom wit te wassen en de Reformatie zwart te maken. Wij lezen haar met genoegen, want zo kunnen we de bisschop rekenen tot het edele leger van belasterde dienstknechten van God. We willen niet ontkennen dat Latimer bijzonder eigenaardig was. Door zijn ernstigste vermaningen en zwaarwichtige betogen heen liet hij flitsen van luim schieten. Maar hij deed dat altijd met het doel de dwaling te beschamen en de harten van zijn hoorders te bereiken.

Hier volgt een voorbeeld van zijn scherpzinnigheid. Dr. Buckingham, een van de dominicanen, nam het op zich Latimer te weerleggen. In zijn preek zei hij, naast andere opmerkelijk wijze dingen, dat het lezen van de

Schrift in de volkstaal de mensen ertoe zou brengen hun beroep te verlaten en in allerlei uitersten te vervallen. ‘Zo zal bijvoorbeeld de ploeger,’ zei hij, ‘wanneer hij in het evangelie hoort: “Niemand, die zijn hand aan den ploeg slaat, en ziet naar hetgeen achter is, is bekwaam tot het Koninkrijk Gods,” daarom misschien met ploegen ophouden. Evenzo zou de bakker, als hij hoort dat “een weinig zuurdesem verzuurt het gehele deeg,” ons brood wellicht ongezuurd laten, en dan blijven onze lichamen ongekruid.’ Latimer hoorde deze preek en beloofde de argumenten te beantwoorden. Dat deed hij ’s middags vanaf dezelfde kansel, terwijl dr. Buckingham tegenover hem zat met zijn zwarte monnikskap over de schouders. Latimer sprak eerst over de beeldspraak van de Schrift. Daarna zei hij dat zulke beeldspraak algemeen gebruikt wordt en in alle talen goed begrepen wordt. ‘Bijvoorbeeld,’ merkte hij op, terwijl hij naar de plaats keek waar de monnik zat, ‘wanneer schilders een vos afbeelden die vanuit een monnikskap preekt, is niemand zo onnozel dat hij dat voor een echte vos houdt. Het is alleen een beeld dat ons waarschuwt om op onze hoede te zijn voor de huichelarij, sluwheid en veinzerij die zich dikwijls onder zulke kappen verbergen.’

Latimers prediking was in het algemeen, zowel voor als nadat hij bisschop werd, heel eenvoudig en huiselijk. Ze sloot precies aan bij de gewoonten en de smaak van de mensen tot wie hij sprak. Ieder die van pittig Engels houdt, zou zijn preken moeten lezen. We hebben maar ruimte voor één fragment, dat laat zien hoe eenvoudig en

alledaags hij kon zijn. 'Een goede kerel had eens een van zijn vrienden te ontbijt gevraagd en zei: Als je komt, ben je welkom. Maar ik zeg je vooraf dat je maar karig onthaald wordt: één gerecht, en dat is alles. Wat is dat dan? vroeg de ander. Een pudding, en verder niets. Wel, zei hij, daar kun je mij geen groter plezier mee doen. Van alle spijzen is dit helemaal naar mijn smaak. Met een pudding kun je mij de hele stad rond trekken. Deze omkoopbare magistraten en rechters lopen de geschenken harder achterna dan die kerel de pudding zou volgen.' Latimer wilde dat zijn woorden onthouden werden, zodat ze verbetering zouden brengen. Hij deed er goed aan ze zo te vormen dat ze door het hele land zouden weerklinken. Wij durven te zeggen dat dit puddingverhaal van hem meer voor de gerechtigheid heeft gedaan dan een dozijn verfijnde redevoeringen. Zijn prediking was praktisch. Ze ging de zonden van de groten net zo goed te lijf als die van het gewone volk, op een toon die te eerlijk was om erg beleefd te zijn.

De onverschrokken moed van deze edele dienstknecht van God bleek uit zijn houding tegenover Hendrik VIII. Op een nieuwjaarsdag bracht hij de koning geen kostbaar geschenk, zoals in die tijd de gewoonte was. In plaats daarvan bood hij hem het Nieuwe Testament aan, met een omgevouwen blad bij deze plaats: 'Hoereerders en overspelers zal God oordelen.' Dat had hem het leven kunnen kosten. Maar de joviale Hal werd niet boos; hij bewonderde juist de moed van de goede man. Bij een bepaalde gelegenheid preekte Hugh voor Hendrik en

sprak, zoals zijn gewoonte was, heel ronduit zijn mening uit. De preek mishaaide zijne majesteit. Daarom kreeg hij het bevel de volgende sabbat opnieuw te preken en zich te verontschuldigen voor de belediging. Nadat hij zijn tekst had voorgelezen, begon de bisschop zijn preek zo: 'Hugh Latimer, weet je wel voor wie je vandaag moet spreken? Voor de hoge en machtige vorst, de allervoortreffelijkste majesteit van de koning, die je het leven kan benemen als je hem beledigt. Pas dus op dat je geen woord zegt dat hem kan mishagen! Maar bedenk dan ook goed, Hugh: weet je niet waar je vandaan komt, en Wiens boodschap je brengt? Je bent gezonden door de grote en machtige God! Die overal tegenwoordig is! Die al je wegen ziet! En Die je ziel in de hel kan werpen! Zorg er daarom voor dat je je boodschap trouw overbrengt.' Daarna hield hij dezelfde preek als de sabbat ervoor, maar met aanzienlijk meer kracht. Toen de preek afgelopen was, wachtte het hof vol spanning af wat het lot van deze eerlijke en rechtschapen bisschop zou zijn. Na de maaltijd liet de koning Latimer bij zich komen. Met een strenge blik vroeg hij hem hoe hij het waagde op zo'n manier te preken. Latimer viel op zijn knieën en antwoordde dat zijn plicht tegenover zijn God en zijn vorst hem daartoe gedwongen had. Met wat hij gezegd had, had hij alleen zijn plicht gedaan en zijn geweten gezuiverd. Daarop stond de koning op van zijn zetel. Hij nam de goede man bij de hand, omhelsde hem en zei: 'God zij geloofd, dat ik zo'n eerlijke dienaar heb.'

Onder Eduard VI had Latimer grote invloed, maar de komst van Maria riep hem al snel tot zwaardere strijd. Onverschrokken, eerlijk en eenvoudig van hart als hij was, verheugde Latimer zich toen hij zijn bisdom moest neerleggen. En toen hij werd opgeroepen om op leven en dood terecht te staan, aarzelde de oude man niet. Hij verscheen en verdedigde ons heilig geloof tot in de dood. Zijn woorden op de brandstapel waren kenmerkend voor de man. Hij richtte zich tot bisschop Ridley, die met hem zou sterven, en zei: 'Houd goede moed, meester Ridley, en wees een man. Wij zullen vandaag door Gods genade in Engeland zo'n kaars aansteken, dat die naar ik vertrouw nooit meer gedoofd zal worden.' En door Gods genade zal die ook nooit gedoofd worden.

Hugh Peters (1599–1660)

De meest belasterde man van zijn tijd was Hugh Peters, die bij de Restauratie werd terechtgesteld als een van de aanstichters van de zogenaamde Grote Opstand. Gewoonlijk wordt hij afgeschilderd als een ellendige grappenmaker en belasterd als een kwakzalver. Toch is er veel meer bewijs dat hij een ijverig prediker van het evangelie was. We geven hem hier een plaats, niet omdat we hem in alles bewonderen, maar om recht te doen aan iemand die valselijk beschuldigd is.

In zijn onbekeerde leven was hij een vermetel zondaar. Maar na zijn bekering werd hij een krachtig prediker van het Woord. In de St. Sepulchre's Church was zijn prediking heel geliefd. Wat nog beter is: ze werd gebruikt tot bekering van honderden. In een gebed voor de koningin sprak hij woorden uit die zo werden opgevat dat zij bekering nodig had, wat naar alle waarschijnlijkheid ook zo was. Daarom liet Laud hem gevangenzetten. Ten slotte vluchtte hij het land uit en werd predikant, eerst in Holland en daarna in Amerika.

Zijn naam was zo groot dat zijn medekolonisten hem als bemiddelaar in belangrijke zaken naar huis stuurden. Daar werd hij opgehouden door het uitbreken van de burgeroorlogen. Tijdens die oorlogen werd hij legerpredikant. Hij was bij veel grote veldslagen aanwezig en werd dikwijls naar het parlement gestuurd om verslag te doen van de voortgang.

Peters was een tijdlang secretaris van Oliver Cromwell. Carlyle haalt zijn beschrijving van de inname van Basing House aan en noemt hem 'een man over wie de lezer zoveel onwaarheden heeft gehoord'. De Cavaliers zetten al hun boosaardigheid in om het karakter van deze man zwart te maken. Zo wilden ze zijn terechtstelling door Karel II verontschuldigen, die niet beter was dan een gerechtelijke moord. Een achtenswaardig levensbeschrijver zegt over hem: 'Peters was niet in alle dingen een wijs man. Hij was voortvarend en haastig in zijn spreken. Maar hij was een oprecht en eerlijk man, met een onbesproken naam in kringen waar niets vuils of laags werd geduld. In elk opzicht stond hij ver boven hen die hem belasterden.'

In die dagen was het een gangbare uitdrukking dat de heiligen 'de verheffingen Gods in hun keel' moesten hebben en 'een tweesnijdend zwaard in hun hand'. Bij Peters trad dat al te sterk op de voorgrond. Hij was 'de vechtende dominee' van zijn tijd. Maar net als de Ironsides onder wie hij diende, was hij een vroom soldaat, en zijn vroomheid had hem tot soldaat gemaakt. Onze

opvattingen en sympathieën gaan niet die kant op. Toch zijn wij de strijders van het Gemenebest te veel verschuldigd om hen haastig te veroordelen.

Hugh Peters had een intense ernst over zich. Zijn preken waren bedoeld voor soldaten en hadden te maken met stormachtige politiek. Daarom waren ze naar alle waarschijnlijkheid ruw gehouwen en allerm minst aangenaam in de oren van Cavaliers. Maar de grove grappen die hem werden toegeschreven, waren duidelijk niet van hem, want ze deden al lang voor zijn geboorte de ronde. Een leergierige eigenaar van het boekje in het British Museum waarin deze schunnige kwinkslagen staan, heeft er aantekeningen bij gemaakt. Daarmee bewijst hij dat de meeste anekdotes verzonnen zijn. Bijvoorbeeld: ‘Grap 1: Dit is een Normandisch verhaal uit de twaalfde of dertiende eeuw. Grap 14: Overgenomen uit het werk van Taylor, de waterdichter,’ enzovoort.

Toch kan er in verhalen als de volgende wel wat waarheid zitten:

‘Toen hij in een dorp voorging in het gebed, zag hij in de kerk het wapen van de koning. Daarop vlocht hij deze woorden in: Goede Heere, bewaar ons voor het juk van de tirannie. En terwijl hij zijn handen uitstreckte naar het wapen van de koning, zei hij: Bewaar Uw dienstknechten voor de klauw van de leeuw en de hoorn van de eenhoorn.

Hij sprak eens over het voordeel dat christenen boven de heidenen hebben. Hij liet zien dat de heidenen geleid worden door een natuurlijk instinct, maar dat ons het

Woord gepredikt wordt. En inderdaad, zei hij, het evangelie heeft bij ons een heel vrije doorgang, want ik ben ervan overtuigd dat het het ene oor nog niet in is of het is het andere alweer uit.

Meneer Peters zag eens een vriend van hem met een diepe hoofdwond, die hij had opgelopen bij een dwaze vechtpartij. Hij begon hem te berispen om zijn onverstand. Maar, zei hij, het is nu te laat om je raad te geven. Kom met mij mee naar een chirurgijn, dan zal ik zorgen dat je verbonden wordt. Toen ze daar aankwamen, begon de chirurgijn het bloed weg te wassen en naar zijn hersenen te zoeken, om te zien of die geraakt waren. Toen riep meneer Peters uit: “Wat bent u een dwaas om naar zoiets te zoeken! Als hij hersenen had gehad, zou hij zich nooit in zo’n dwaze strijd gewaagd hebben.”

Hugh Peters zondigde tegen de hele partij van Kerk en Koning door zijn vurige verdediging van de zaak van het parlement. Tegelijk schokte hij de presbyterianen door te pleiten voor verdraagzaamheid voor alle gezindten, en dat gold als de allerergste misdaad. Mannen die hun tijd vooruit zijn, worden uitgescholden om beginselen die later algemeen aanvaard worden. Een man die secretaris van Oliver Cromwell was, die Philip Nye en Goodwin tot boezemvrienden had en Milton als verdediger, was geen slecht mens: dat staat moreel vast. Zijn eigenaardigheden kwamen voort uit zijn hartstochtelijke geestdrift voor de zaak van de vrijheid. Ze kwamen ook voort uit de opmerkelijke combinatie van soldaat en prediker in één persoon.

In de geschriften van Hugh Peters is niets te vinden wat erop wijst dat hij een grappenmaker was. Wel is er overvloedig bewijs van zijn genialiteit en de rijkdom van zijn geest. Het boekje 'A Dying Father's Last Legacy to an only Child' schreef hij eigenhandig vlak voor zijn terechtstelling, en het is rijk aan heilig onderricht. Hier volgen enkele fragmenten:

'Wie de godsdienst opzet om er iets anders mee te winnen dan de eer van God en de redding van zijn eigen ziel, zal er aan het eind een slechte koop aan hebben.'

'Maak Christus tot je wijsheid. Och, was je maar zo wijs! Van het vernuft moet veel worden afgesneden voordat het nuttig kan zijn. Ik heb de wegen ervan gezien, al heb ik nooit kunnen beweren dat ik er zelf veel van had. Maar dit weet ik: ongeheiligd vernuft is een zwaard in de hand van een krankzinnige. Het verspilt zich aan ijdelheid, dwaze scherts en het bespotten van wie zwakker zijn dan wij. Ja, het brengt mensen er vaak toe te spelen met het gezegende Woord van God.'

'Als ik binnenkort ga naar de plaats waar geen tijd meer zal zijn, waar haan noch klok de uren aangeeft, bezwijk dan niet. Leg je hoofd aan de borst van Hem Die je bewaren kan, want Hij zit op de golven.'

Daniel Burgess (1645–1713)

De naam van Daniel Burgess wordt gewoonlijk met grappenmakerij in verband gebracht. Maar ook dit is een voorbeeld van de manier waarop waardige mannen belachelijk zijn gemaakt. Hij was een dissenter, een man van grote moed en vrijmoedigheid in het spreken. Hij was ook een eigenaardig en boeiend prediker. Daarom ging van de boze het woord uit dat hij als een hansworst aan de kaak moest worden gesteld. In die dagen was er geen wet die de dissenter beschermde, of in elk geval geen ambtenaar die zich erom bekommerde zo'n wet te handhaven. Daarom werden meneer Burgess en zijn gemeente schandelijk lastiggevallen door lieden van het laagste soort. Maar toen men hem aanspoorde deze verstoorders te vervolgen, antwoordde hij alleen: 'Nee, ik heb hun vrijuit vergeven, en ik zal nooit op wraak zinnen.' Dat zijn niet de woorden van een hansworst.

Zijn hoorders bezorgden hem een kerkgebouw in Brydges Street, in Covent Garden, waar altijd een grote gemeente samenkwam. 'Omdat het in de buurt van de

schouwburg lag,' zegt een van zijn levensbeschrijvers, 'en hij omringd was door velen die dwaas genoeg waren om met zonde en godsdienst te spotten, had hij dikwijls hoorders die alleen kwamen om zich vrolijk te maken ten koste van de godsdienst, de dissenters en Daniel Burgess. Dit wist hij door zijn onverschrokken moed, zijn scherpe geest en zijn vlotte voordracht tot groot voordeel te keren. Hij richtte zijn blik dikwijls op die spotters en sprak hen persoonlijk aan, op een levendige, doordringende en ernstige manier. Zo werd hij gezegend tot bekering van velen die alleen gekomen waren om te spotten.'

Hij bleef dertig jaar predikant van deze gemeente. In die tijd bouwde zij een nieuw kerkgebouw in Carey Street. Toen dat door de oproerige menigte van Sacheverell volledig werd verwoest, werd het op kosten van de regering hersteld. Maar de kosten en moeite die het meebracht, legden een zware last op zijn mensen. Hij stierf in januari 1712-13, in zijn achtenzestigste levensjaar, en werd begraven bij St. Clement Danes aan de Strand.

Een schrijver zegt: 'Het is zijn levensbeschrijvers ontgaan dat de beroemde Lord Bolingbroke ooit zijn leerling was. De wereld mag betreuren dat zijne lordschap niet heeft geleerd wat Daniel Burgess hem had kunnen leren. Want met al zijn eigenaardigheden, die hem jarenlang tot mikpunt maakten van Swift, Steele en de andere geestige schrijvers van die tijd, was Daniel een man van echte vroomheid.'

Er wordt een verhaal over hem verteld dat misschien waar is, maar zeker weten we het niet. Toen hij sprak over de mantel van de gerechtigheid, zei hij: 'Wie van u een goed en goedkoop pak wil hebben, gaat naar Monmouth Street. Wie een pak wil dat een leven lang duurt, gaat naar het Court of Chancery. Maar wie een pak wil dat tot in eeuwigheid meegaat, moet naar de Heere Jezus Christus gaan en Zijn mantel der gerechtigheid aandoen.' (Het Engelse 'suit' betekent zowel 'pak' als 'rechtszaak'.) Dit is waarschijnlijk een verminkt citaat. De lezer mag het cum grano salis nemen.

De goddeloze grappenmakers van zijn tijd vonden het aardig om Burgess dwaze verhalen in de schoenen te schuiven. Toch is het voor ieder onpartijdig mens duidelijk dat hij een man van betekenis was, en van diepe vroomheid. Toen de Society for the Reformation of Manners werd opgericht, werd hij uitgekozen om de eerste preek te houden. Die werd uitgegeven onder de titel 'The Golden Snuffing'. Ze is een bewijs van hoe de goede man werd belasterd. Een criticus beschrijft haar namelijk als 'vol geforceerde woordspelingen'. Daarom hebben wij haar aangeschaft, maar we kunnen er geen enkele woordspeling in vinden. Er staat nauwelijks iets in wat om bijzondere eigenaardigheid het citeren waard is, behalve misschien deze passage: 'De dienaren van Christus zijn de artsen van uw ziel. Wij zijn geen speellieden om uw oren te strelen, en geen banketbakkers om uw gehemelte te behagen. Wij zijn artsen om uw ziekten te genezen. Als u walgt van onze

hoogst noodzakelijke medicijnen, durven wij ze u toch niet te onthouden en u te plezieren met gesuikerd vergif.’ Wij weten zeker dat de criticus de preek nooit gezien heeft, maar haar alleen op de titel heeft beoordeeld. Een vereniging die over de bekwaamste predikanten kon beschikken, zou bij haar eerste keuze van een prediker niet op een gewone hansworst zijn uitgekomen.

Ons beste bewijs dat Daniel Burgess een goed en oprecht man was, ligt in de volgende feiten. Zijn tijdgenoten vonden hem waardig om een van de preken te houden in de beroemde reeks ‘Morning Exercises’. Hij was bijzonder geliefd bij de voortreffelijke dr. Bates. En Matthew Henry hield een lijkpreek voor hem, waarin zijn eenvoudige manier van spreken wordt erkend en ruimschoots gerechtvaardigd. Met een fragment uit deze preek moet onze korte schets besluiten:

‘Hij zei dikwijls dat hij in zijn prediking liever nuttig dan modieus wilde zijn. Hij meende dat het hem meer moeite kostte om zich op eenvoud toe te leggen dan het anderen kostte om zich op verfijning toe te leggen. En hij was bereid buiten de gewone weg te gaan om zondaars te ontmoeten en hen over te halen tot hun God terug te keren. “Dat is de beste sleutel,” zei hij, “die in het slot past en de deur opent, ook al is het geen zilveren of gouden sleutel.” Velen hebben erkend dat zij eerst alleen kwamen om hem te bespotten en een grap te maken van wat hij zei. Maar ze gingen weg met zulke overtuigingen over de belangen van hun ziel en een andere wereld, dat het hopelijk tot een gelukkige verandering van hun geest heeft geleid.

In zijn prediking legde hij vooral nadruk op de eerste grote beginselen van de godsdienst, waarover alle goede christenen het eens zijn. Iemand die daar heel goed over kon oordelen, zei mij het volgende. Volgens hem kon Burgess die beginselen even goed aantonen en eenvoudig en duidelijk maken als de meeste mensen die hij ooit had gehoord. Hij betreurde de groei van het deïsme en het ongeloof onder ons diep en verzette zich er krachtig tegen. Hij zei dat hij vreesde voor een “christendom zonder Christus”. Hij bemoeide zich niet met partijkwetsies of met ‘twistige samensprekingen’. Hij had duidelijk tot doel de mensen te brengen tot het geloof in Jezus Christus en tot een leven in alle godzaligheid en eerbaarheid. Hij zorgde er in het bijzonder voor de twee verbonden, dat van de werken en dat van de genade, uit te leggen. Ook waarschuwde hij voor de twee klippen van vermetelheid en wanhoop. Nu en dan gebruikte hij eenvoudige vergelijkingen, verrassende wendingen of korte verhaaltjes, zoals wij die misschien in overvloed in de preken van bisschop Latimer vinden. Sommigen maakten hem dat tot een verwijt. Maar het staat vast dat hem kwaadwillig veel verhalen in de schoenen werden geschoven die afschuwelijk vals waren. Die waren door een leugenachtige geest verzonnen, alleen om zijn nuttigheid te belemmeren. In het algemeen werd hij door velen ijverig verkeerd voorgesteld. Daarmee lieten zij, vrees ik, zien dat ze geen liefde hadden voor ernstige godzaligheid. Een heer was eens nieuwsgierig genoeg om hem te gaan horen. Toen hij klaar was, kon men hem nauwelijks doen geloven dat dit meneer Burgess was. “Want,” zei hij, “ik heb in mijn leven nog nooit een betere preek gehoord!”

John Berridge (1716–1793)

John Berridge, de predikant van Everton, werd door John Wesley geprezen als een van de eenvoudigste en tegelijk een van de verstandigste van allen die God heeft willen gebruiken om het oorspronkelijke christendom nieuw leven in te blazen. Hij was een man van opmerkelijke geleerdheid. In de klassieke talen voelde hij zich even thuis als in zijn moedertaal, en hij was goed onderlegd in theologie, logica, wiskunde en metafysica. Zijn excentriciteit kwam dus niet voort uit onwetendheid. Hij bezat meer verstandelijke kracht, een sneller begrip, meer diepgang en een schitterender verbeelding dan de meeste mensen. Tegelijk liep er een ader van onschuldige humor door al zijn spreken, in het openbaar en in besloten kring. Zijn biograaf vertelt ons dat dit verzachtte wat sommigen de strengheid van de godsdienst zouden noemen. Zo werd zijn gezelschap aangenaam voor mensen van een minder ernstige aard. Toch voegt hij eraan toe: ‘Het is heel merkwaardig dat het nooit zijn

eigen ernst overwon. Hij bleef zelf ernstig, terwijl anderen schudden van het lachen.'

Voor zijn bekering preekte hij alleen moraal. Maar nadat hij door de Heilige Geest geroepen was, ijverde hij voor de leer van de soevereine genade en preekte hij het evangelie zo helder als maar mogelijk is. In zijn bediening was hij de ijver zelf. Voortdurend trok hij door de graafschappen Cambridge, Bedford, Hertford en Huntingdon. Hij hield gemiddeld tien tot twaalf preken per week en reed te paard van plaats naar plaats. Aan een vriend schreef hij: 'Ik vrees dat mijn wekelijkse rondreizen niet zouden passen bij een predikant uit Londen of Bath, noch bij een verwende evangelist die in prunella gehuld gaat. Lange ritten en modderige wegen in bijtend weer. Koude huizen om in te zitten, met heel karig brandhout, en drie of vier kinderen die om je heen brullen of heen en weer wiegen! Grof eten en schraal drinken; bultige bedden om op te liggen, te kort voor de voeten; en stijve dekens als planken om je toe te dekken. Om vijf uur 's morgens opstaan om te preken; om zeven uur ontbijten met thee die nogal muf ruikt; om acht uur een paard bestijgen, met laarzen die nooit gepoetst worden, en dan naar huis rijden, God lovend voor al Zijn weldaden.'

Er werd een klacht tegen hem ingediend. De bisschop liet hem komen en berispte hem omdat hij 'op alle uren en op alle dagen' preekte. 'Mylord,' zei hij bescheiden, 'ik

preek maar op twee tijden.’ ‘En welke zijn dat, meneer Berridge?’ ‘Tijdelijk en ontijdelijk, mylord.’

De opwekking die uit zijn arbeid voortkwam, was opmerkelijk door haar diepgang en duur. Ze was ook opmerkelijk door de persoonlijke vervolging die ze over deze goede man bracht. De geestelijkheid en de landadel maakten gemene zaak met het laagste gepeupel tegen hem. Tussen de twintig en dertig jaar lang was ‘de oude duivel’ de enige naam waarmee men hem aanduidde. Maar hij achtte op geen van deze dingen. Waar hij ook heen reisde, wachtten menigten hem op. Zijn eigen kerk zat propvol, we hadden bijna gezegd tot aan het plafond. We hebben namelijk gehoord dat mannen omhoogklommen en op de dwarsbalken van het dak gingen zitten. De ramen waren van binnen en van buiten bezet, en zelfs de buitenkant van de preekstoel tot helemaal bovenaan, zodat meneer Berridge bijna stikte. Het is geen wonder dat de mensen zich om hem verdrongen. Zijn stijl was zo intens ernstig, huiselijk en eenvoudig dat elke ploeger blij was het evangelie te horen in een taal die hij kon verstaan, en met een ernst die hij niet kon weerstaan.

Zijn preken volgden geen vast patroon en waren vaak bijna onvoorbereid. Meneer Berridge zegt dat hij soms bij het betreden van de preekstoel zijn gedachten niet op zijn onderwerp kon richten. Dan voelde hij zich ‘als een pruikenbol van een barbier met een pruik erop’. Maar zijn hoorders dachten daar anders over, want zijn woorden

brachten hen tot een hartstochtelijk vuur. Toen hij eens de trap van de preekstoel aan Tottenham Court Road opging, leek zijn geheugen hem in de steek te laten. Hij begon zijn preek met de woorden: 'Ik ben vanavond naar deze plaats vertrokken met een goedgevulde zak met goed gebakken tarwebrood, dat ik u hoopte voor te zetten. Maar terwijl ik de trap opliep, viel de bodem uit de zak, en nu heb ik niets meer voor u dan vijf gerstebroden en een paar visjes. U krijgt die broden warm uit de oven; mogen ze voor uw ziel het brood van uw bescheiden deel zijn.'

Zijn stem was luid, maar hij had haar volkomen in bedwang. In de open lucht bestond zijn gehoor vaak uit tien- of vijftienduizend mensen, en allen konden hem goed verstaan. Men kwam van twintig mijl ver om hem te horen. Om zeven uur 's morgens waren de mensen in Everton, nadat ze kort na middernacht van huis waren vertrokken. In de eerste jaren van zijn bediening was hij getuige van vreemde taferelen. De opwekking nam toen dezelfde vorm aan als enkele jaren geleden in bepaalde delen van het noorden van Ierland, en ging gepaard met lichamelijke verschijnselen. De verschijnselen die zich toen voordeden, waren heel opmerkelijk. Maar we moeten bekennen dat we geen vertrouwen hebben in hun geestelijk karakter, en het spijt ons te horen dat ze voorkomen. Na een tijd hielden het geschreeuw en de stuiptrekkingen op, en ging het werk gestaag en op de gewone manier verder. Te midden van alle opwindning verloor Berridge nooit zijn hoofd en werd hij nooit een

dweper. Ook verhief hij zich niet, maar bleef hij een van de nederigste en oprechtste mensen.

Zijn stijl was ongetwijfeld heel opmerkelijk en helemaal van hemzelf. In een van zijn brieven schrijft hij: 'Ik heb voor meneer Venn geworven in Godmanchester, een heel volkrijke en goddeloze stad bij Huntingdon. Een talrijk gehoor luisterde geduldig. Ik hoop dat ook hij een paar schuren zal inwijden en erin zal preken om zijn schaapskooi in Yelling te vullen. En er is toch zeker oorzaak, nu zielen verloren gaan omdat ze zonder kennis zijn. Moet de zaligheid wijken voor een ingebeelde fatsoenlijkheid, en moeten zondaars bij drommen naar de hel gaan omdat wij bang zijn voor onregelmatigheid? Terwijl de onregelmatigheid in haar ergste gedaante straffeloos door het koninkrijk trekt, zou de onregelmatigheid in haar beste gedaante dan niet zonder afkeuring mogen passeren? Ik heb mijn broeder gezegd dat hij niet bang hoeft te zijn om voor schapendief uitgemaakt te worden, zolang hij de schapen alleen naar een betere weide fluit en noch aan het vlees noch aan de vacht komt. En ik weet zeker dat zijn aanzien niet veel dieper meer kan zakken, want hij heeft zijn goede naam heel eerlijk verloren door het evangelie te preken zonder er doekjes om te winden. De spottende wereld maakt tussen ons geen ander onderscheid dan tussen satan en Beëlzebul. We hebben allebei horens met kwastjes en gespleten hoeven, alleen word ik voor de brutaalste duivel van de twee gehouden.'

Het kon Berridge weinig schelen of de goddeloze wereld hem behandelde zoals ze zijn Meester had behandeld. Hij verlangde er alleen naar hen te redden die hem zo graag beschimpten. Zijn werken zijn in een toegankelijke uitgave verschenen, en alles wat we van zijn leven weten, staat in de levensschets die eraan voorafgaat. Er is dus geen reden voor ons om verder uit te weiden.

Rowland Hill (1744–1833)

Het is niet onze bedoeling een levensbeschrijving van Rowland Hill te geven. We willen alleen een portret in grote lijnen schetsen, vanuit het ‘excentrieke’ gezichtspunt. Als prediker was meneer Hill een kind van John Berridge. Toen hij in Cambridge studeerde, kerkte hij bij hem en reed hij elke sabbat naar Everton om hem te horen. Van die veteraan heeft hij ongetwijfeld de vrijheid en eenvoud van taal geleerd waardoor hij altijd opviel. Hij ging ook veel om met John Stittle, een van Berridges bekeerlingen. Dat was een man met een heel uitgesproken persoonlijkheid, die vele jaren in Green Street in Cambridge preekte. Hoe vertrouwd ze met elkaar waren, blijkt uit een voorval dat William Jones optekende: “Toen meneer Hill eens op weg was naar Duxford om voor het Zendingsgenootschap te preken, riep hij plotseling uit: “Ik moet naar Cambridge, naar de weduwe van een oude predikant die daar woont, want ik heb een boodschap voor haar.” Men drong erop aan dat hij niet zou gaan, maar hij hield vast aan zijn voornemen.

Hij bracht korte tijd door bij de eerbiedwaardige weduwe en bereikte Duxford vlak voor de avonddienst. Toen hij het huis van zijn vriend meneer Payne binnenkwam, zei hij: "Lieve help, ik ben helemaal vergeten de boodschap bij de weduwe achter te laten." Hij leek bijna vastbesloten naar Cambridge terug te keren. Toch bleef hij tijdens de dienst. Toen men hem vroeg of de vergeten boodschap belangrijk was, antwoordde hij: "Ja, meneer. Ik wilde dat de oude dame, die spoedig in de hemel zal zijn, mijn hartelijke groeten aan Johnny Stittle zou overbrengen, en hem zou zeggen dat ik hem spoedig weer zal zien."

Meneer Hill preekte eerst als rondtrekkend prediker. Hij was blij met een kerk en even verheugd met een kapel. Maar ook het dorpsplein, een schuur, een zaal of een krot gebruikte hij, zoals ze zich aandienden. Als prediker was hij niet in de schoot van de weelde grootgebracht. Hij was ook niet omringd door een uitsluitend aristocratisch gezelschap dat hem tegen elk zuchtje van het gewone leven beschermde. Hij ging zo helemaal op in het volk dat hij de man van het volk werd, en dat voor altijd bleef. Met alle edelmoedigheid die bij adeldom zou moeten horen, verbond hij een ongeunstelde eenvoud en welwillendheid van geest. Daardoor was hij geliefd bij mensen van alle rangen en standen. Hij was helemaal een man, die voor zichzelf dacht en handelde, met alle vrijheid van een grote, bevrijde geest, die alleen aan de voeten van Jezus boog. Maar in wezen was hij een kind-man, een Nathanaël in wie geen bedrog was: onbevangen, natuurlijk, doorzichtig, in alles ongeunsteld en

waarachtig. Over een man die het evangelie kende maar bang leek het te preken, zei hij eens: 'Hij preekt de waarheid zoals een ezel op een distel kauwt: heel voorzichtig.' Dat was precies het tegenovergestelde van zijn eigen manier van doen.

Zijn vaste plaatsen van bediening waren Surrey Chapel en Wotton-under-Edge. Schertsend noemde hij zichzelf 'rector van Surrey Chapel, vicaris van Wotton en hulppredikant van alle velden en paden in heel Engeland en Wales'. Surrey Chapel werd door velen 'Het Ronde Huis' genoemd. Men vertelde dat meneer Hill die vorm gekozen had, zodat de duivel geen hoek zou hebben om zich in te verstoppen. Berridge beschrijft de buurt als 'een van de slechtste plekken in Londen, het ware paradijs van duivels'. Ze lag vlak bij de verzamelplaats van de protestantse herrieschoppers van Lord George Gordon. In veel opzichten was het een onfrisse plek, en daarom des te meer het evangelie nodig. Het ruime gebouw was het middelpunt van allerlei werk: menslievend, opvoedkundig en godsdienstig. Het zou moeilijk zijn een gebouw te vinden waarvan meer heilzame invloed is uitgegaan.

In Wotton woonde meneer Hill op wat hij 'een paradijselijk plekje' noemde. Zijn huis stond vlak bij de kapel, met een prachtig landschap rondom. Over het dorp zegt hij: 'Toen ik Gloucestershire voor het eerst leerde kennen, zat deze plaats vol wrede vervolgers. Sinds zij met het evangelie begunstigd zijn, zijn ze wonderlijk

verzacht.’ Met grote belangstelling hebben we de plaats bezocht. We werden meegenomen naar de plek waar de goede oude Rowland met zijn telescoop zat. Van daaruit keek hij hoe de mensen de omliggende heuvels af kwamen naar de samenkomst. Naderhand verbaasde hij hen door te vertellen wat hij gezien had. Zowel in Londen als op het land was hij de weldoener van iedereen, en hij ging om met allerlei mensen. In Londen kon men hem door de straten zien lopen, met zijn handen op zijn rug, terwijl hij in de etalages tuurde. Op het land waren de huisjes en de korenvelden zijn studieobject. Een vriend vertelde mij een anekdote die ik nog nergens gedrukt heb gezien. Toen hij in Wotton was, hoorde hij van een vrouw die bekendstond om haar worstjes. Hij ging daarom bij haar langs en kocht een voorraad. ‘Nu, mijn beste vrouw,’ zei hij, ‘hoe komt het dat u zulke goede worstjes maakt?’ ‘Wel, meneer,’ zei ze, ‘ik denk dat het een gave van de Almachtige is.’ Meneer Hill schudde daarover het hoofd en begon spijt te krijgen van zijn aankoop. Daar had hij ook alle reden toe, want de worstjes bleken oud te zijn. Later vertelde hij het verhaal als voorbeeld van hoe mensen hun slechte waren aan de man proberen te brengen met vrome praatjes. Het was voor hem ook een bewijs dat dweperij vaak hand in hand gaat met schurkerij. ‘Een gave van de Almachtige!’ zei hij, ‘en toch deugt de opbrengst van deze kostbare gave nergens voor.’ We geven dit als voorbeeld van de manier waarop hij elk klein voorval goed wist te benutten.

Onze vriend meneer Charlesworth, van het weeshuis in Stockwell, heeft een levensbeschrijving van Rowland Hill geschreven. Naar ons oordeel overtreft die haar voorgangers, omdat ze een portret van de goede man ten voeten uit geeft. Omdat het boek gemakkelijk verkrijgbaar is, verwijzen we onze lezers ernaar. We herinneren ons een artikel in een van de tijdschriften van die tijd waarin meneer Hill werd uitgescholden op de manier van 'the Saturday'. Het deed ons heel goed te zien hoe zij die ons zijn voorgegaan de tong van de boosaardigheid hebben verdragen en haar gif hebben overleefd. Uit veel opmerkingen van tijdgenoten blijkt duidelijk dat veel ernstige mensen hem zagen als een goede broeder wiens zwakheid men moest verdragen, maar in stilte moest afkeuren. Dat blijkt vooral uit de manier waarop een van zijn biografen geprobeerd heeft de ziel uit hem weg te halen door zijn geestigheid af te zwakken. Welnu, wij zijn het daar helemaal niet mee eens. Misschien heeft meneer Hill zijn humor te veel vrijheid gegeven, misschien deed hij dat inderdaad. Maar dat was beter dan die humor en al zijn andere gaven te smoren onder een groot verenbed van dom formalisme, zoals velen doen. Als we onze broeders met hun lange gezichten alle vrolijkheid horen veroordelen, denken we aan het verhaal van de heilige dr. Durham, de Schotse godgeleerde. Hij schreef een commentaar op het Hooglied van Salomo en een op de Openbaring. Zijn biografen zeggen van hem dat hij altijd zo ernstig was dat hij heel zelden glimlachte, laat staan ergens om lachte. We vragen ons af of hij kinderen had.

Wat voor vader moet hij geweest zijn? Maar hier is het verhaal, in de ouderwetse taal waarin we het aantreffen. De weleerwaarde heer William Guthrie, predikant in Fenwick, ontmoette meneer Durham in het huis van een heer bij Glasgow, enige tijd voor diens laatste ziekte. Hij merkte dat Durham wat somber was en probeerde hem met zijn geestige en aangename gesprekken tot glimlachen en lachen te dwingen. Meneer Durham had enigszins een afkeer van deze onschuldige vrijmoedigheid van meneer Guthrie, en was ontevreden over zichzelf dat hij zo vrolijk was. Volgens de lofwaardige gewoonte van die familie en op hun verzoek ging meneer Guthrie daarna voor in gebed. Daarbij toonde hij de grootste ernst, kalmte en vrome levendigheid. Toen hij van het gebed opstond, omhelsde meneer Durham zijn vriend teder en zei tegen hem: 'O William, u bent een gelukkig man. Als ik zo vrolijk was geweest als u voordat u ging bidden, dan zou ik twee dagen lang niet ernstig zijn geweest, en ook niet in de stemming om te bidden of voor welke andere godsdienstige oefening ook.' Dit voorval bracht meneer Durham ertoe milder te oordelen over zijn levendige broeders. We vertrouwen erop dat het hetzelfde effect mag hebben op een zuurpruim die dit boekje toevallig leest.

De naam van meneer Hill klinkt heel lieflijk in Zuid-Londen. Als u toevallig een van zijn oude hoorders ontmoet, zal het uw hart goeddoen te zien hoe zijn ogen gaan schitteren bij het enkele noemen van zijn naam. Hij maakte de godsdienst tot een vreugde en de eredienst tot

een genoeg. Ja, hij maakte zelfs de herinnering daaraan tot een blijvende vreugde voor het hart van de ouderen, wanneer zij terugdenken aan de dagen van hun jeugd, toen Rowland Hill (de goede oude Rowland Hill, zoals ze hem graag noemen) in zijn glorie was.

Matthew Wilks (1746–1829)

Wat Rowland Hill was aan de ene kant van de Theems, was Matthew Wilks aan de andere kant. Hij kwam in 1775 naar Londen. John Berridge nam deel aan zijn bevestiging als predikant van de Tabernakelgemeenten die door Whitefield waren bijeengebracht. Hij was een man met een indrukwekkend voorkomen, bijzonder scherpzinnig en opvallend eigenaardig. Net als andere waardige mannen is hij veel belasterd, omdat er een humoristische trek in hem zat. Dat doet er weinig toe, want deze goede man heeft menigten tot Jezus geleid en was een trouwe herder voor de kudde die hij bijeenbracht. Hij was een van de grondleggers van het Londense Zendingsgenootschap, het 'Evangelical Magazine', het Iers Evangelisch Genootschap, het Bijbelgenootschap en het Godsdienstig Traktaatgenootschap. Door zijn grote praktische wijsheid werd hij in feite gevraagd leiding te geven aan allerlei christelijk werk.

Menig vreemd ding is over zijn lippen gekomen. Toen hij bijvoorbeeld de tekst 'Ziet dan, hoe gij voorzichtiglijk

wandelt' wilde uitleggen, schilderde hij een kat die boven op een hoge muur loopt die bezet is met glasscherven. We hebben deze illustratie spottend horen aanhalen, maar we zien er geen enkel bezwaar in. Laat iemand maar eens een kat in zo'n situatie gadeslaan en dan, als hij kan, een beter voorbeeld van voorzichtig wandelen vinden. We geloven het verhaal niet dat hij de haardrachten van zijn tijd zou hebben bestraft door te preken over 'top (k)not come down' (Engels: een woordspeling op 'topknot', een opgestoken haarwring). Dat zou een uitsnede zijn uit de tekst: 'Die op het dak is, kome niet af.' Wel hebben we een heer ontmoet die zei dat hij hem een klein weegschaaltje omhoog had zien houden toen hij preekte over 'gij zijt in weegschalen gewogen'. We willen onze zegsman niet in twijfel trekken. Toch denken we dat er waarschijnlijk geen echte weegschaal was. Wilks bootste het omhooghouden van een weegschaal en het wegen zelf vermoedelijk zo goed na, dat de herinnering in latere jaren door de verbeelding een beetje werd aangevuld. Zo kwamen er in de geest van de verteller een echte weegschaal en echte gewichten bij.

De jaarprek van de heer Wilks voor het Londense Zendingsgenootschap was bijzonder opmerkelijk. De tekst was in elk geval al merkwaardig genoeg: 'De kinderen lezen hout op, en de vaders steken het vuur aan, en de vrouwen kneden het deeg, om gebeelde koeken te maken voor de Melecheth des hemels, en anderen goden drankofferen te offeren, om Mij verdriet aan te doen' (Jeremia 7:18). 'Toen de tekst werd afgekondigd, midden

in een overvolle bijeenkomst, leek uit ieders ogen verbazing te spreken over de keuze van de prediker. Hij was echter nog niet ver gevorderd, of de verbazing maakte plaats voor zuivere vreugde. Iedereen leek ervan overtuigd dat de tekst weliswaar ongewoon was, maar zeker niet ongepast. Hij stond kort stil bij de afgodische verering van de Melecheth des hemels, bij de ijver van de vereerders en bij de mensen die eraan meewerkten. Daarna zei hij: "Ik zal uw doelen ertegenover stellen, uw ijver ermee vergelijken en uw werkers monstereen." Het beroep op de hoorders was voortreffelijk gericht en met kracht volgehouden. Uit het horen en lezen van het gedeelte over de werkers, namelijk de mannen, vrouwen en kinderen, is het stelsel van hulpafdelingen voortgekomen. Dat doortrekt nu het hele land en verenigt jong en oud, rijk en arm in de steun ervoor. Zo'n buitengewoon gevolg is misschien zelden voortgekomen uit het preken van één enkele preek. Los van de indruk die zij maakte toen zij van de kansel klonk, heeft zij ook als betoog en als compositie aanzienlijke verdienste.'

Afgezien van een armzalige kleine levensbeschrijving en een paar schetsen van preken is er niets over van alle grote en goede dingen die de heer Wilks heeft gezegd. De verhalen die over hem verteld worden, gaan meer over hem als mens dan als prediker. Mijn eerbiedwaardige vriend, de heer George Rogers, heeft mij de volgende aantekening gegeven:

‘Matthew Wilks was erg komisch in zijn voorkomen, zijn stem en zijn taalgebruik. Net als de heer Hill was hij gezond in zijn opvattingen over het evangelie, heel nuttig en terecht geliefd. Hij heeft mij opgezocht en mij dikwijls gevraagd om voor hem te preken in “beide Tabs.”, zoals hij ze noemde. Hij had een streng uiterlijk, maar een teder hart. Ik kan twee voorvallen noemen die ik hoorde van een gemeenschappelijke vriend van de heer Wilks en mij, en die ik voor echt houd. Toen John Williams bij het Londense Zendingsgenootschap werd voorgedragen, waren bijna alle bestuursleden tegen hem. In de heer Wilks vond hij echter een vastberaden pleitbezorger. Die drong zo sterk aan dat men hem zelfs verweet dat hij te bazig was. Na het debat ging de heer Wilks naar de kamer waar de heer Williams op de beslissing van het bestuur wachtte. Hij zei: “Nou, jongeman, je bent aangenomen. Maar als ik niet zo’n bazig karakter had gehad, was je er nooit in gekomen.” Dit was Williams, de martelaar van Erromanga.

Een predikant uit het westen van Engeland zocht de heer Wilks eens op en vertelde hem dat hij vanwege schulden in grote zielsnood verkeerde. De heer Wilks zei: “U bent een grote dwaas; u had geen schulden moeten maken.” “Och,” antwoordde hij, “ze zijn langzaamaan opgelopen en ik kon er niets aan doen. Mijn vrouw was ziek, een paar van mijn kinderen zijn gestorven en mijn inkomen is erg klein.” “Hoeveel bent u schuldig?” “Ongeveer 70 pond.” “Dan bent u een grote dwaas. Ik wil dat u komende zondag in Greenwich preekt.” “Och, ik ben

te neerslachtig.” “Maar ik zeg u dat u moet gaan. Ik stuur een briefje naar de heer bij wie u moet eten.” Toen hij maandagmorgen bij de heer Wilks terugkwam, vertelde hij dat de heer bij wie hij had gegeten hem 10 pond had gegeven. “Nou,” zei de heer Wilks, “maar toch bent u een dwaas dat u schulden hebt gemaakt.” Toen haalde hij nog eens 10 pond tevoorschijn en zei dat hij die van een andere heer voor hem had gekregen. Toen hij zag dat de man daardoor erg ontroerd was, voegde de heer Wilks eraan toe: “Toch bent u een grote dwaas.” Daarna haalde hij weer 10 pond tevoorschijn en noemde hem nog heftiger een dwaas dan eerst. Zo ging hij door: telkens legde hij weer 10 pond voor hem neer en telkens schold hij hem uit, totdat de hele 70 pond op tafel lag. Toen zei hij: “Ga nu naar huis, en wees niet weer zo dwaas om schulden te maken.” Dit getuigde van grote mensenkennis. Zo voorkwam hij dat de goede man overweldigd raakte door de grote en onverwachte uitkomst.’

Maar de heer Wilks kon ook ontzaglijk streng zijn. Als hij twijfelde aan de bekwaamheid of het karakter van een kandidaat voor het predikambt, kende hij geen genade. Eens had hij een jongeman zo getreiterd en geïntimideerd dat die nauwelijks nog één vraag kon beantwoorden. ‘Man,’ zei de heer Wilks, ‘jij zult nooit geschikt zijn voor het ambt. Je lijkt helemaal niets te weten. Kun je me het verschil vertellen tussen mij en Mozes?’ ‘Kom, kom, meneer Wilks,’ kwam de goede dr. Waugh tussenbeide, die het jonge slachtoffer graag wilde

verlossen, ‘zo’n vraag moet je die jongen niet stellen. Maar als je wilt, zal ik jou het verschil tussen Mozes en jou vertellen: Mozes was de zachtmoedigste van alle mensen.’

Vriendelijker was de manier waarop hij een vrouw zocht voor een collega-predikant. Hij stuurde hem naar het huis van de dame met dit kernachtige briefje:

‘Geachte mevrouw, — Mag ik u mijn waarde vriend, ds.
A____, voorstellen?

*Bent u een kat,
dan ruikt u de rat!*

Hoogachtend,
MATT. WILKS.’

De dame vond het nodig de heer te vragen de brief uit te leggen. Dat bracht hen in een aangenaam gesprek en tot wederzijdse bewondering, wat uitliep op een huwelijk. Zo werd het raadsel van de kat en de rat opgelost.

Zijn grappigheid mogen we misschien niet navolgen. Maar het zou een gelukkige zaak zijn als alle predikanten de Bijbel even ijverig lazen als hij, want hij las hem vier keer per jaar zorgvuldig door. Hij zorgde ervoor dat zijn medepredikanten en assistenten goed betaald werden. Zelf wilde hij echter maar 200 pond per jaar ontvangen, en daarvan gaf hij 100 pond weg. Hij had de armen lief, en zijn arme mensen hadden hem lief. Zijn invloed op zijn leden was heel groot, want die was gegrond op liefde. Het gewone volk hoorde hem graag, en onder hen had hij een lange en vruchtbare bediening. Het werk dat hij begon, is

voortgezet, vooral de genootschappen die hij mee heeft helpen oprichten. Zo heeft de Heere zijn werk in staat gesteld de vuurproef van de tijd te doorstaan. Dat is een zware toets, waardoor veel pretentieuze bedieningen als rook voorbijgaan. Noem hem excentriek als u wilt, maar ons gebed tot de Heere zal zijn dat wij mogen delen in de zegen die rust op het werk van Matthew Wilks: 'Bevestig Gij het werk onzer handen over ons, ja, het werk onzer handen, bevestig dat.'

William Dawson (1773–1841)

De heer William Dawson, de boer uit Yorkshire en methodistenprediker, verdient een plaats onder de excentrieken, maar niet omdat hij in zijn preken veel geestigheid gebruikte. Er werden grove leugens over hem verzonnen, en de spotzieke wereld maakte hem tot een loutere komediant. Maar in zijn preken was niets dat dit rechtvaardigde. Hij was gevat en er zat een vleugje grappigheid in zijn preken, maar vooral viel hij op door zijn wonderlijke dramatische kracht. Daarmee liet hij alles levendig voor de ogen van de mensen verschijnen, en zo maakte hij de diepste indruk. In een briefje van dr. Osborn aan ons schrijft deze: 'Geestigheid was niet Dawsons specialiteit. De bron van zijn kracht was de intense werkzaamheid en gloed van zijn verbeelding, gegrond op gezonde leer en een gezond karakter. En het was een machtige kracht.' In een korte schets van de heer Dawson door de heer R. A. West lezen we de volgende beschrijving van zijn uiterlijk. Daarin zien we de boer en de prediker samen:

‘Ik hoorde de heer Dawson voor het eerst op de kansel in het jaar 1828. Zijn kleding en houding troffen mij als weinig passend voor een geestelijke. Weliswaar droeg hij een zwarte jas en een zwart vest en een witte das. Maar zijn onderste ledematen waren gestoken in een vaalbruine kniebroek, en hij droeg zogenaamde “kaplaarzen”. Die werden toen, en nu nog, in Engeland algemeen door welgestelde boeren gedragen als deel van hun zondagse of marktdagkleding. Op weg naar de kansel stak hij de vloer van de kapel over met een schommelende gang, alsof hij over een geploegde akker liep. Hij had in elke zak van zijn broek een hand en liet, half fluitend en half neuriënd, de wijs van een goede oude methodistenmelodie horen. Daarvan was hij zich blijkbaar niet bewust. Zijn ogen waren in gepeins naar beneden gericht en hij leek afgesloten van alles om hem heen. In al die tijd dat ik hem daarna kende, heb ik die stemming nooit meer bij hem gezien.’

Hij was altijd natuurlijk en boers; de geur als van een veld dat de Heere gezegend heeft, hing om hem heen, en de menigte hoorde hem graag. Zijn kracht om een illustratie voor zijn hoorders te schilderen blijkt uit het volgende: “Toen de heer Dawson preekte over de terugkerende verloren zoon, beschreef hij eerst zijn ellende. Daarna zweeg hij even, keek naar de deur en riep: “Daar komt hij aan, op sloffen! Maak plaats, maak plaats, maak daar plaats!” Het leek zo echt dat een flink deel van de gemeente zich naar de deur omdraaide. Sommigen stonden zelfs op, in de plotselinge veronderstelling dat er

iemand in de beschreven toestand de kapel binnenkwam. In dezelfde preek gaf hij het antwoord van de vader aan de zoon die toornig was en niet wilde ingaan, in eigen woorden zo weer: “Wees niet beledigd. Een kalf kan toch wel voor een verloren zoon, schoenen voor een verloren zoon, een ring en een kleed voor een verloren zoon, maar AL het mijne is UWE.” Wat het nog opvallender effect betreft van het wijzen naar de deur: vergelijkbare gevolgen deden zich voor toen hij sprak over de waarzegster van En-Dor. Zijn schildering greep de verbeelding zo aan dat sommige eenvoudige mensen, toen hij uitriep: “Ga opzij, ga opzij! Daar is ze!”, onwillekeurig hun ogen naar beneden richtten. Ze keken naar de plek waar zijn eigen oog op gericht was en waarnaar hij wees, alsof zij onder hun voeten vandaan zou opstijgen en voor de gemeente zichtbaar zou worden.’

Het volgende fragment is een deel van het slot van een preek over Openbaring 6:7, 8: ‘En toen Het het vierde zegel geopend had, hoorde ik een stem van het vierde dier, die zeide: Kom en zie!’ enzovoort. “Kom en zie” dan de vreselijke toestand van een onbekeerde zondaar. Open uw ogen, zondaar, en zie het zelf. Daar is hij, op de brede weg naar het verderf. Elke stap die hij zet, voert hem dieper in de zonde. Elke ademtocht die hij haalt, voedt zijn verdorvenheid. Elk ogenblik brengt hem verder van de hemel en dichterbij de hel. Voort, voort gaat hij. De dood en de hel zitten hem op de hielen. Snel en onvermoeid achtervolgen zij hem. Met snelle maar

geruisloze hoef zitten het vale paard en zijn vale ruiter de goddeloze ellendeling op het spoor. Zie! Zie! Ze komen dichterbij, ze halen hem in!’ Op dat moment was de stilte in de gemeente zo volkomen dat het tikken van de klok overal in de kapel duidelijk te horen was. Met een vaardigheid die hem eigen was, greep hij dit onmiddellijk aan, zonder dat het als een onderbreking aanvoelde. Hij boog zich luisterend over de kansel en richtte zijn scherpe blik op de mensen die vlak voor hem zaten. Toen ging hij met een haast bovenaardse fluisterstem verder: ‘Hoor! Hoor! Die snelle ruiter komt eraan, en het oordeel volgt hem. Dat is zijn onvermoeide voetstap! Hoor!’ Hij deed een paar ogenblikken de slag van de slinger na en riep toen zo hoog als zijn stem maar kon: ‘Heere, red de zondaar! Red hem! De dood is vlak bij hem, en de hel volgt! Zie, de lange arm wordt opgeheven! De laatste pijl ligt klaar! O mijn God, red hem, red hem! Want als de ruiter die arme zondaar inhaalt, onvergeven en onbekeerd, en zijn slag toebrengt, dan valt hij neer, achterover stort hij, de hel achter zich. En terwijl hij achterover valt, kijkt hij omhoog en gilt: “Verloren! Verloren! Verloren! De tijd verloren, de sabbatten verloren, de middelen verloren, de ziel verloren, de hemel verloren! ALLES VERLOREN, en voor eeuwig verloren!” Achterover stort hij. Al zijn zonden lijken als zoveel molenstenen om zijn hals te hangen, terwijl hij in de brandende afgrond stort. “Kom en zie!” Heere, red hem! O mijn God, red hem! “Kom en zie!” Geloofd zij God! De ruiter heeft hem nog niet ingehaald. Er is nog tijd en

ruimte voor die arme zondaar. Hij kan nog gered worden, hij is nog niet in de hel gevallen. “Kom en zie!” Het paard en de ruiter hebben u nog niet ingehaald. Er is dus een “welaangename tijd”, er is een “dag der zaligheid”! “Kom en zie!” Daar is God de Vader, Die u uitnodigt. God de Vader, Die het u gebiedt. God de Vader, Die zweert dat Hij geen lust heeft in uw dood, maar in uw leven. Daar is Jezus Christus, Die gekomen is om u te zoeken. Dertig jaar heeft Hij gereisd om u te redden. Hij sterft aan het kruis. Met Zijn uitgestrekte armen zegt Hij: “Komt herwaarts tot Mij, ... en Ik zal u rust geven.” “Een iegelijk, die ... in Mij gelooft, zal niet sterven in der eeuwigheid!” De uitwerking was zo overweldigend dat twee mensen uit de gemeente flauwvielen. De prediker had al zijn tact en zelfbeheersing nodig om de storm te doorstaan die zijn eigen levendige verbeelding had opgewekt.

Het moeten bewogen diensten zijn geweest, waarin zijn hoorders hardop op zijn oproepen antwoordden. Toen hij zijn hoorders eens aanspoorde hun hart aan de Heere te geven, voegde hij er, met zijn hand op zijn borst en zijn ogen naar de hemel, aan toe: ‘Hier is het mijne.’ Een stem van de galerij riep: ‘Hier is het mijne ook, Billy!’

Toen hij in Ancoats, Manchester, preekte over Richteren 8:4, ‘moede, nochtans vervolgende’, leek op een gegeven moment ieder oog vol tranen te staan. Toen gemeente en prediker tot het hoogste punt van ontroering waren opgevoerd, viel er even een stilte. Op dat moment sloeg de klok twaalf en verbrak de heersende

stilte, zoals de hamer op de klok bij een oudejaarsdienst bij het heengaan van het oude jaar. In een oogwenk schoot zijn blik naar de voorkant van de galerij. Hij sprak het uurwerk aan alsof het een persoon was en zei: 'Jij mag spreken, klok, maar ik ben nog niet klaar.' Bij de toehoorders bestond niet zichtbaar de verwachting dat hij zijn preek met het slaan van het uur zou besluiten. Toch had het precies de uitwerking van een teleurgestelde hoop die weer opleeft, en het wierp een zonnestraal op ieder gezicht.

William Dawson was een man apart. Toen de natuur hem vormde, brak ze de mal. Toch hadden we gewild dat ze ons ten minste nog één had gegeven naar zijn wijze en orde. Van zijn kracht in gevatte antwoorden geven we maar één voorbeeld, en dan sluiten we onze beschrijving af. Het volgende gesprek werd gevoerd tussen Dawson en een vitterige heer.

Meneer: 'Ik had gisteren het genoeg u te horen.'

De heer Dawson: 'Ik hoop dat u niet alleen gehoord, maar ook geprofiteerd hebt.'

Meneer: 'Ja, dat heb ik. Maar ik houd niet van die bidstonden aan het eind. Die maken al het goede dat je daarvoor ontvangen hebt, weer teniet.'

De heer Dawson: 'U had samen met de mensen aan die bidstonden moeten meedoen.'

Meneer: 'Ik ging naar de galerij. Daar hing ik over de rand en zag het geheel, maar ik had er niets aan. Ik

verloor zelfs al het nut dat ik van de preek had ontvangen.'

De heer Dawson: 'Dat is gemakkelijk te verklaren.'

Meneer: 'Hoe dan?'

De heer Dawson: 'U bent boven op het dak geklommen. Toen u door de schoorsteen van uw buurman naar beneden keek om te zien wat voor vuur hij stookte, kreeg u uw ogen vol rook. Was u door de deur binnengekomen, de kamer in gegaan en had u zich bij het gezin rond de huiselijke haard gevoegd, dan zou u net zo goed als zij van het vuur hebben genoten. Meneer, u hebt rook in uw ogen gekregen.'

Jacob Gruber (1778–1850)

Toen de Verenigde Staten nog dunbevolkt waren en de bewoners wijd verspreid leefden, had de openbare eredienst onmogelijk in stand kunnen blijven als de Heere geen geslacht van vurige rondreizende predikers had verwekt. Zij trokken snel van het ene gehucht of de ene hoeve naar de andere, en door hun intense ernst hielden zij het heilige vuur brandend. We doelen op de periode van honderd jaar geleden tot een halve eeuw geleden. De mannen van die tijd moesten wel lichamelijk sterk zijn, anders hadden zij de ontberingen van hun zwervende zending niet kunnen dragen. Ook mentaal waren zij stevig gebouwd, en dat was nodig ook, want zij kregen te maken met mensen die een krachtige aanpak vroegen. Natuurlijk waren zij ruw en onverfijnd. Wat hadden zij kunnen uitrichten als zij anders waren geweest? Wat heb je aan een scheermes als je een bos moet rooien? Heel vaak waren zij uitbundig humoristisch en tegelijk hartstochtelijk ijverig. Waarschijnlijk was dat spel van hun geest nodig om niet te bezwijken onder de lasten van hun

ongemakkelijke en zware omstandigheden. Hoe dan ook, zij deden het werk dat God hun te doen gaf. Zo lieten zij Amerika achter als een christelijk land in plaats van een heidens land, wat het zonder hun inspanningen gemakkelijk had kunnen worden.

We prijzen niet alles wat zij deden, en we stellen hen nog minder ten voorbeeld. Toch denken we dat het nuttig is te zien hoe anderen hun werk deden. Daarom willen we Jacob Gruber beschrijven. Zijn tijdgenoten zeiden van hem: 'Hij is een type apart en doet niemand na.' We zullen weinig meer doen dan stukken overnemen uit een levensbeschrijving van W. P. Strickland, die in ons land niet is uitgegeven. We maken er een lang hoofdstuk van, omdat we Gruber beschouwen als een soort model-exemplaar van de Amerikaanse evangelist uit de wouden van het pioniersland.

Aan het begin van deze eeuw verscheen op de vergaderplaats van de Conferentie van Philadelphia een jonge man. Hij was ervan overtuigd dat het zijn plicht was te preken. Zijn ouders waren van Duitse afkomst en opgevoed in het geloof van de grote leider van de Reformatie. De Duits-Gereformeerde Kerk had jarenlang de godsdienstige zaken van de omgeving geheel in handen gehad. Maar er kwam een tijd dat deze rust werd verstoord. Twee rondreizende methodistische predikers hadden het land in circuits verdeeld. Zij beschouwden zich als opvolgers van de apostelen en vonden het geen roef hen na te volgen: zij trokken door het land en predikten het evangelie overal waar zij een open deur vonden. Hun vreemde manier

van doen en de wonderlijke ernst van hun prediking trokken de aandacht van de mensen, vooral van de jongeren. De hutten en schuren waar zij spraken, zaten stampvol.

De jonge Gruber luisterde met verbazing naar deze circuitpredikers. De bezadigde en nuchtere gereformeerden noemden hen wild en dweperig, maar toch voelde hij zich vreemd tot hun samenkomsten aangetrokken. Er lag zo'n vuur in hun gebeden, zo'n ijver en ernst in hun prediking en zo'n kracht in hun liederen, dat hij volkomen gegrepen werd. Al snel raakte hij ervan overtuigd dat hij bekeerd moest worden. Zijn gebeden om een nieuw hart werden spoedig verhoord. Blij ging hij met zijn ouders naar de plaats van samenkomst, en samen met hen sloot hij zich bij de methodistische kerk aan.

Om de lezer een juist beeld te geven van de godsdienstige toestand in deze omgeving, geven we een verslag dat Gruber zelf heeft opgesteld. Hij zegt: 'De methodistische predikers kwamen in de buurt en hielden verscheidene samenkomsten. Door hun arbeid begon er een opwekking, en heel wat mensen werden bekeerd en beleden dat zij wisten dat hun zonden vergeven waren.' Enkele leden van de kerk van de Duitse predikant gingen naar de oude heer toe. Zij wilden graag iets weten over deze nieuwe leer. Op hun vragen over het weten van de vergeving antwoordde hij: 'Ik ben al meer dan twintig jaar predikant, en ik weet niet dat mijn zonden vergeven zijn. Het is trouwens onmogelijk dat iemand dat weet.' Sommigen vonden het niet zo vreemd dat deze predikant op dit punt in het duister tastte, want hij was vaak dronken.

Op een van de opwekkingssamenkomsten loofden sommigen God omdat Hij hun zonden had vergeven. Een oude vrouw, lid van de Duitse kerk, stond daar peinzend het hoofd te schudden. Ze zei: 'Dat kan niet. Als zij honderdzestig vragen hadden moeten beantwoorden, zoals ik voordat ik godsdienst kreeg, dan zouden ze wel merken dat je die niet zo snel krijgt.'

Onder de vroege rondreizende predikers die in deze tijd Pennsylvania bezochten, was de excentrieke Valentine Cook. Hij kwam vers van de collegezalen van Cokesbury College. Misschien was hij de eerste in Amerika geboren prediker met een collegeopleiding die in de Amerikaanse methodistische kerk optrad. Toen Cook verscheen en het gerucht ging dat hij aan een college was afgestudeerd, trok hij algemene aandacht. De Duits-Gereformeerden meenden, net als verscheidene andere kerken die we zouden kunnen noemen, dat niemand bekwaam kon zijn om te preken zonder een klassieke opleiding. Daarom kreeg Cook veel meer respect dan al zijn collega's in de bediening. Zijn geleerdheid bezorgde hem echter niet altijd respect, zoals het volgende voorval laat zien. Hij had een hele dag gereisd zonder iets te eten of te drinken, in een streek waar niemand hem kende. 's Avonds hield hij halt bij het huis van een Duitser en vroeg of hij voer voor zijn paard en iets te eten voor zichzelf kon krijgen. Hij was een lang, ruw uitziend exemplaar van het mensdom, en de goede vrouw, die aan het spinnen was, hield hem voor een Ier. Zijn voorkomen maakte op haar allerminst een gunstige indruk. Op verzoek van haar man maakte ze toch een maaltje voor hem klaar. Daarna ging ze terug naar haar spinnewiel en zei wat knorrig in het Duits tegen haar man dat ze hoopte dat de Ier zich

zou verslikken. Toen Cook zijn maal op had, vroeg hij of hij mocht bidden. Dat werd toegestaan, en hij knielde neer en bad vurig in het Duits. In zijn gebed vroeg hij de Heere de vriendelijke vrouw aan het spinnewiel te zegenen en haar een nieuw hart te geven, zodat ze vreemdelingen beter gezind zou zijn. Die persoonlijke toespeling was meer dan de goede vrouw kon verdragen. Ze liet haar spinnewiel staan en rende het huis uit, overmand door schaamte over haar boze wens.

We noemen deze voorvallen om de lezer een indruk te geven van de tijd waarin de jonge Gruber zijn geestelijke loopbaan begon. Hij was een levendige jongen en werd al snel gevraagd zijn gaven te gebruiken in het openbaar gebed en de vermaning. Zoals gewoonlijk in dergelijke gevallen stak er een storm van vervolging op. Die kwam niet alleen van mensen buiten de kerk en de familie, maar ook van zijn eigen huisgenoten. Vader, moeder, broers en zusters keerden zich als uit één mond tegen de jonge vermaner. Hij moest het huis verlaten en elders een plek zoeken waar hij beter op zijn plaats was. Enkele van de ijverigste methodisten legden dit anders uit dan de jonge Jacob het zich had voorgesteld. Zij overtuigden hem ervan dat het een duidelijke wenk van de Voorzienigheid was: het was zijn plicht alles op te geven voor het werk van de bediening alleen. Deze uitleg van de Voorzienigheid werd kort daarna bevestigd. Toen hij te voet en alleen op weg was naar de stad Lancaster, ontmoette hij een van de rondreizende predikers. Die overtuigde hem in een kort gesprek van zijn plicht de bediening in te gaan, en stuurde hem naar een naburig circuit om een openstaande plaats in te nemen. Gruber schafte zich dus een paard aan en ging naar zijn standplaats.

De conferentie omvatte ongezonde streken binnen haar gebied. Daarom wist hij niet of de onverschrokken bisschop Asbury hem misschien naar een van die plaatsen zou sturen, al was het alleen maar om te zien uit welk hout hij gesneden was. Menige jonge man heeft zijn loop voleindigd na één jaar dienst, maar zo zou het met Gruber niet gaan. Hij had een krachtig gestel en een ijzeren lichaam. Hij kon zoveel ontbering, arbeid en vermoeienis verdragen dat hij het wonder werd van al zijn collega-predikers.

Het tweede jaar van zijn bediening bracht onze jonge rondreizende prediker door in een gebied waar uitgestrekte wildernissen tussen de preekplaatsen lagen. Er moesten nieuwe ontberingen worden doorstaan. Onverschrokken beklom hij de bergen, drong hij de bossen in en zocht hij de hutten op die daartussen verscholen lagen, om het evangelie aan hun bewoners te prediken. Hier werkte hij met onvermoeide ijver en vlijt. Door zijn vurige oproepen werden velen wakker geschud en bekeerd.

Op een zekere plaats in dit circuit woonde een man die in grote zielsnood verkeerde, op het randje van wanhoop. Hij huilde veel en bad bijna onophoudelijk, maar vond geen verlichting. Gruber bezocht hem en sprak lange tijd met hem. Hij haalde de bijbelgedeelten aan die op zijn toestand van toepassing waren. Maar de man was er niet van te overtuigen dat ook maar één belofte voor hem gold. Hij geloofde dat zijn dag van genade en hoop voorgoed voorbij was. Toen volgde dit gesprek tussen Gruber en de wanhopige man:

‘Wat wordt er van u?’ ‘Ik zal verloren gaan.’ ‘Waar gaat u heen?’ ‘Naar de hel.’ ‘Maar als u daarheen gaat, hebt u

die helemaal voor uzelf.' 'Wat bedoelt u?' 'Ik bedoel precies wat ik zeg. Als u huilend en biddend naar de hel gaat, jaagt u alle duivels weg. Want ik heb nog nooit gehoord of gelezen dat iemand huilend en biddend naar de hel ging.' Daarop gleed er een glimlach over zijn gezicht, als zonneschijn op een wolk. Zijn wanhoop was verdwenen, en volle, blijde hoop welde op in zijn ziel.

Op de volgende conferentie werd Gruber naar het circuit van Winchester gestuurd, met een jonge man die Richards heette als collega. Deze jonge rondreizende prediker deed zijn nut grotendeels teniet. Hij had zich namelijk in het hoofd gezet dat hij, om de waardigheid van het ambt te bewaren, een extra houding van terughoudendheid en heiligheid moest aannemen. Een 'droevig gezicht', zoals onze oude Engelse vertaling het noemt in de beschrijving van de farizeeën in de dagen van de Heiland, is geen echte maatstaf van geestelijkheid. Een van de oude predikers had zijn tijd overleefd en hamerde voortdurend op hetzelfde aambeeld: 'Gij zijt vervallen! gij zijt vervallen!' Bij een zekere gelegenheid merkte hij op dat hij wilde dat sommige oude predikers net zo plechtig waren als die jonge man. Bisschop Asbury was erbij toen dat gezegd werd, en zei glimlachend: 'Houdt u ook rekening met vaste en vloeibare stoffen?' We herinneren ons het antwoord van een luchthartige, blijmoedige en begaafde jonge prediker aan een vrome dame. Zij zei verwijtend tegen hem: 'Ik wou dat u net zo ernstig was als broeder C.' 'Ach,' zei de jonge broeder lachend, 'als ik net zoveel last van indigestie heb als hij, zal ik ongetwijfeld even ernstig zijn.'

Hij was nu zes jaar in het werk van de bediening. Hij had zo'n goed bewijs van zijn trouw en succes gegeven, dat de goede bisschop Asbury hem bekwaam achtte voor de verantwoordelijker post van districtsoudste. Zo werd hij in het jaar 1807 benoemd tot leider van het district Greenbrier. Dat omvatte een wilde streek in Virginia, die de ruigste binnen de grenzen van de Conferentie van Baltimore zou zijn. Om zijn eigen woorden te gebruiken: hij had 'zwaar werk, schraal eten en slechte wegen'. Maar daartegenover stonden 'grote samenkomsten'. Tegen het eind van het jaar werden er in elk circuit kampsamenkomsten gehouden, en honderden werden bekeerd. Een kampsamenkomst zonder talrijke bekeringen en een grote aanwas van de kerk zou in die dagen trouwens een groot wonder zijn geweest.

Zelfs een kwartaalvergadering gold toen als saai en vruchteloos, als er geen zielen werden bekeerd en aan de kerk toegevoegd, en als er geen opwekking voor het komende kwartaal begon. Toen Gruber deze kampsamenkomsten beschreef, zei hij: 'Sommigen klaagden over te veel wildvuur en noemden de predikers de brandweer. Maar wij wilden vuur dat verwarmt en doet smelten, geen tam vuur, geen dwaallicht en dergelijke.' In de drie jaar op dit district maakte hij veel ontberingen mee. Over zijn arbeid zegt hij: 'Op een heel koude winternacht nam ik een pad als kortere weg naar mijn logeeraadres. Maar ik raakte van de goede richting af en dwaalde rond tussen de heuvels en bergen. Ik klom op een van de toppen om open plekken te zien, of honden te horen blaffen of hanen te horen kraaien, maar alles tevergeefs. Na middernacht kwam de maan op, en toen kon ik mijn spoor zien. De

sneeuw lag kniehoog. Ik liep terug tot ik weer in de goede richting zat, en bereikte mijn logeeradres tussen vier en vijf uur 's morgens. De familie was ongerust en zei dat ik laat was, maar ik noemde het vroeg. Ik ging liggen en sliep een beetje. Toen stond ik op, at mijn ontbijt en vertrok op mijn dagreis, waarop ik op twee plaatsen preekte.'

Aan het eind van zijn eerste jaar op het district had hij een reeks preekbeurten die tot Baltimore reikte. Op zijn route kwam hij door een wilde, bergachtige streek, waar alleen een vaag pad doorheen liep. Over een afstand van twintig mijl was er geen enkele hut te vinden. Rond tien uur sloeg hij het pad over de berg in. Maar hij was nog niet veel mijlen opgeschoten toen hij merkte dat het kniehoog onder de sneeuw lag, zonder één enkel spoor. Toch zocht hij zich zo goed mogelijk een weg en reisde verder. In de loop van de dag begon het te regenen, wat zijn tocht nog onaangenamer maakte. Ten slotte bereikte hij de Cheat River. Die bleek flink gezwollen te zijn, met ijs in het midden. Toen hij bij het ijs kwam, kon hij maar met moeite afstijgen. Daarna liet hij zijn paard op het ijs springen en steeg weer op. Het ijs brak niet, en zo kon hij de andere oever bereiken. Hij reisde verder door de bossen tot de nacht hem overviel. Toen raakte hij het pad kwijt en verdwaalde in het woud. De regen, die met bakken naar beneden was gekomen, ging over in sneeuw, en de wind woei woest. Bovendien werd het steeds kouder. Hij wist niet wat hij moest doen, behalve bidden. Hij bracht de nacht zittend op zijn paard door. Boven het gebulder van de storm uit hoorde hij het krijsen van de panter en het huilen van de wolf. Het was een vreselijke nacht. Maar de morgen kwam, en daarmee vond hij het pad

terug. Kort daarna stond hij bij het huis van een vriend. De familie schrok toen ze hem zag. Ze waren verbaasd dat hij zo'n gevaarlijke tocht had ondernomen, want voor zover bekend was nog nooit iemand 's winters door dat deel van de wildernis gekomen. Hij en zijn paard hadden sinds hun vertrek geen hap gegeten. Maar beiden waren aan ontberingen gewend en hadden er weinig last van. Nadat hij iets gegeten had, vertrok hij naar zijn preekbeurt, dankbaar dat hij ontkomen was aan de gevaren waar hij doorheen was gegaan.

Gruber vertelt verscheidene voorvallen die op kampsamenkomsten gebeurden. 'Op een van de kampen,' zegt hij, 'kwamen er enkele brutale zondaars om te vechten voor hun meester, de duivel. Maar onze Aanvoerder, Immanuël, nam hen gevangen en maakte hen daarna "waarlijk vrij". Onder de boetvaardigen was een knappe, sterke, goed uitziende jonge man in grote nood. Hij vond geen verlichting tot hij een groot pistool uit zijn zak haalde. Daarmee had hij zich willen verdedigen als iemand hem over de godsdienst zou aanspreken. Toen hij het naast zich op de bank legde, zegende de Heere hem en gaf Hij hem een grote overwinning op zijn vijanden.'

Gruber was vreselijk streng tegen alle wereldsgezindheid, en vooral tegen ijdel vertoon in kleding. Hij veroordeelde en bespotte het. Een beetje van zijn gezonde plagerij zou in deze dagen van pronkerige kleding nuttig kunnen zijn.

Toen hij eens op een zekere plaats preekte, kwam er een ongewoon lange dame binnen. Toen hij haar zag, hield hij op met preken en zei: 'Maak plaats voor die dame. Je zou toch denken dat ze lang genoeg was om

gezien te worden zonder de veren van die fogel op haar hoet.' Enkele dagen later ontmoette de dame Gruber en klaagde dat hij haar onbeschoft had behandeld. 'O zuster,' antwoordde hij, 'was u dat? Nou, ik wist niet dat u het was. Ik dacht dat u meer verstand had.'

Op een kampsamenkomst had men eens veel moeite om de mensen orde te laten houden. Er liepen namelijk veel jongeren rond, die in groepjes bij elkaar gingen staan en met elkaar praatten. De districtsoudste verzocht hen in de meest respectvolle en hoffelijke bewoordingen te gaan zitten. De jongelui leken het niet te begrijpen, of wilden niet aan het verzoek voldoen. Ze sloegen geen enkele acht op wat er gezegd werd en bleven rondlopen en praten. Gruber was erbij en ergerde zich er erg aan. Hij kwam op het spreekgestoelte overeind en brulde: 'Meneer de districtsoudste, u noemde die jongelui heren en dames, en ze wisten niet wat u bedoelde!' Daarna voegde hij eraan toe: 'Jongens, kom maar hierheen en ga hier zitten,' en hij wees naar rechts, 'en jullie, meiden, kom naar voren en ga hier links zitten.' Hij was ernstig en gebiedend, maar zijn manier van doen was zo komisch dat hij meteen hun aandacht had. Ze kwamen glimlachend naar voren en gingen zitten.

Ons zou deze manier van aanspreken grof en prikkelend hebben geleken, en we hadden niet verwacht dat ze het gewenste doel zou bereiken. Maar Jacob kende de mensen met wie hij te maken had, en wist hoe hij hen moest aanpakken. Voor sommige mensen klinkt een beleefde toespraak gemaakt. Ze vatten die op als iets wat niets betekent, en het gaat bij hen het ene oor in en het

andere uit. Een eenvoudige, botte, gebiedende manier van spreken zien ze wel als ernstig bedoeld, en daar geven ze aan toe. Veel hangt af van het karakter van de mensen tegen wie we spreken, en ook iets van onze eigen leeftijd en positie. Het zou nooit gaan als een jonge predikant die net van de opleiding komt, zijn leeftijdgenoten met meiden en jongens zou aanspreken. Zo'n manier van vermanen zou bij onze ontwikkelde jongeren ook niet in goede aarde vallen, zelfs niet als de oudste predikant hen zo aansprak. De praktische les is: zorg dat de zaak hoe dan ook gebeurt, als ze goed is, en gebruik precies die manier van spreken die het best geschikt is om dat te bereiken. De angst om tegen de etiquette te zondigen moet net zo goed vermeden worden als de platheid die onnodig aanstoot geeft. Het geval waarin Gruber zo vreemd optrad, zal ons misschien nooit overkomen. Gebeurt het wel, dan moeten we ons beste oordeel gebruiken en hopen dat we evenveel succes hebben als hij.

Op een kampsamenkomst bij Baltimore was de trompet al geblazen als teken dat de bijeenkomsten in de gebedskringen moesten stoppen. Maar een van de kringen wilde niet ophouden en ging door met zingen en bidden. Gruber werd wat ongeduldig en riep uit volle borst: 'Zo is het goed, broeders, blaas al het vuur maar uit.'

Dezelfde gedachte is vaak bij ons opgekomen als we onverstandige broeders maar door zagen razen, lang nadat de 'geest der gebeden' volledig uitgeput was. Lange

gebeden en lange toespraken blazen het vuur uit dat ze juist moesten aanwakkeren.

Grubers latere jaren waren rustiger en stiller, maar ze waren niet helemaal zonder opwindende gebeurtenissen. De zondaars van zijn tijd waren net zo excentriek als de predikers die hen probeerden te winnen. Als ze vanaf de kansel met ruwe wapens werden aangevallen, wisten ze ook krachtig terug te slaan. Gruber zegt:

Ik werd een tweede jaar naar het circuit Dauphin gestuurd. Er gebeurde niets bijzonders, behalve dat enkele kerels van het slechte soort probeerden ons kerkgebouw in Harrisburg op te blazen. Op een zondagavond na de preek klommen ze door een raam naar binnen. Onder de preekstoel legden ze iets met kruit erin en een lont. Het gaf een knal als van een kanon, scheurde de preekstoel open en sloeg het glas uit enkele ramen. Maar we hadden alles snel hersteld en gingen verder met ons werk. Mijn collega dat jaar was een arme stakker die op fortuin uit was. Hij vond wel uit wie er rijk was, maar de meisjes vonden uit dat hij lui was. Dus had hij weinig succes met het winnen van zielen, en helemaal geen succes met het vinden van een vrouw. Sommige jonge mannen denken dat ze meteen in het paradijs zijn als ze maar trouwen, hoe eerder hoe beter. En sommige jonge vrouwen denken dat ze zeker een engel hebben als ze maar een predikant krijgen. Maar meer dan één is daarin bitter teleurgesteld.

Toen hij in 1830 de conferentie in Philadelphia bijwoonde, werd hij aangewezen om te preken in zijn oude gemeente, St. George's. Hij nam als tekst Psalm

84:5: 'Welgelukzalig zijn zij, die in Uw huis wonen; zij prijzen U gestadiglijk.' Hij had nog een scherp gevoel over de onvriendelijke manier waarop sommige leden van die gemeente hem hadden behandeld, waardoor hij na het eerste jaar was overgeplaatst. Daarom voelde hij er wel voor zijn hoorders dat te laten merken met geestige en snijdende toespelingen. Onder het hoofdpunt 'Het karakter van hen die in het huis van de Heere wonen' noemde hij drie kenmerken.

1. Zij waren een nederig volk, bereid een nederige plaats in de kerk in te nemen. Ja, elke plaats was goed, als ze maar in de kerk mochten blijven. Maar er waren mensen die zo trots en eerzuchtig waren dat ze helemaal niet in het huis wilden komen, tenzij ze net als de eerste koning van Israël van de schouders af hoger konden zijn dan al het volk. Dan bleven ze bij de deuren rondhangen.

2. Zij waren een tevreden volk. Als niet alles hun precies beviel, maakten ze er het beste van en probeerden ze zich zo goed mogelijk te redden. Maar er zijn velen die zo onrustig en zenuwachtig zijn dat ze niet in de kerk kunnen wonen. Ze lopen voortdurend in en uit en storen zichzelf en iedereen.

3. Zij waren een voldaan volk, dat altijd iets goeds vond en daar dankbaar voor was. Wie ook hun predikant was, zij konden altijd iets krijgen wat hun onderwijs en bemoediging gaf. Maar sommige mensen zijn nooit tevreden en hebben altijd iets aan te merken op hun predikant. De een preekt te hard, de ander te lang. De een zegt zoveel harde en vreemde dingen, de ander is zo langdradig en saai dat ze helemaal niet gevoed kunnen worden. Ze zijn nooit tevreden. Als de menigte

die door de Heiland gevoed werd, zo was geweest als deze mensen, dan was ze nooit gevoed. Stel dat de een had geroepen: “Johannes, jij mag mij niet voeden, Petrus moet het doen.” En een ander: “Andreas moet mij voeden, maar Jakobus niet.” En weer een ander: “Ik wil alleen brood en geen vis.” En anderen: “Ik wil alleen vis en geen brood.” Hoe hadden ze dan gevoed kunnen worden? Mensen die zo ontevreden zijn, kunnen niet in het huis van de Heere wonen. Als ze er niet uitgezet worden, sterven ze er vanzelf uit: ze kunnen er niet leven.’

Hij was soms streng in zijn kritiek op jonge predikers, maar hij koesterde altijd een vaderlijke genegenheid voor hen en wilde alleen hun fouten verbeteren. Toch vinden wij het niet terecht dat hij een dwaas jongmens, dat het methodisme had aangevallen, in het openbaar terechtwees door de Heere te vragen ‘zijn hart net zo zacht te maken als zijn hoofd, want dan zou hij misschien goed kunnen doen’.

Een jonge prediker wilde zijn stijl als kanselredenaar verbeteren. Hij had groot vertrouwen in vader Gruber en schreef hem om raad. De jonge man had de gewoonte gekregen zijn woorden te rekken, vooral als hij erg opgewonden was. Gruber vond dit het belangrijkste gebrek in zijn voordracht en stuurde hem het volgende kernachtige antwoord:

‘Beste Ah! Broeder Ah! — Als-ah u-ah gaat-ah preken-ah, pas-ah op-ah dat-ah u-ah niet-ah Ah-ah! zegt-ah. Hoogachtend-ah, Jacob-ah Gruber-ah.’

Maar een van de vreemdste terechtwijzingen die ik hem ooit heb zien geven, was op grotere schaal, en bleek niet minder doeltreffend. In een zekere kerk had de

gemeente de ongepaste gewoonte om tijdens een bepaald deel van het zingen de preekstoel de rug toe te keren. Op een sabbat leidde de heer Gruber de dienst. Zoals gewoonlijk draaide de hele gemeente zich tegelijk om en keerde de predikant de rug toe. Meteen draaide de predikant zich ook om, om met hen gelijk te staan, en keerde de gemeente de rug toe. Toen aan het eind van het lied het moment van het gebed kwam, zag de gemeente tot haar verbazing dat de predikant van hen afgewend stond en naar de muur keek. Die wenk was genoeg: ze herhaalden de ongepaste gewoonte niet meer.

De heer Martin beschrijft het sterfbed van Gruber zo:

Op de avond van de drieëntwintigste mei ging hij plotseling achteruit, met verscheidene aanvallen van flauwte of bezwijming. Hij werd langzaamaan zwakker en zwakker, tot achtenveertig uur later het einde kwam. Hij was zich ervan bewust dat zijn einde snel naderde, en verlangde naar de blijde verlossing. Hij vroeg broeder Blake om, als te merken was wanneer hij zou sterven, enkele broeders en zusters rond hem te verzamelen. Dan konden zij, om zijn eigen woorden te gebruiken, ‘mij veilig zien vertrekken. En terwijl ik ga, moeten jullie allemaal samen uit volle borst zingen:

“Aan Jordaans stormachtige oevers sta ik.”

Een paar uur voor zijn sterven vroeg hij broeder Blake of hij nog een nacht zou kunnen volhouden. Het antwoord was dat dit naar diens oordeel niet zo was. ‘Dan,’ zei hij, ‘breng ik morgen mijn eerste sabbat in de hemel door! Vorige sabbat in de kerk op aarde, volgende sabbat in de kerk hierboven!’ En met zichtbare ontroering voegde hij eraan toe:

*‘Waar nooit een samenkomst uiteengaat
en sabbatten geen einde kennen.’*

Broeder Blake zag dat hij snel wegzonk. Zoals hij gevraagd had, werd het lied gezongen dat hij had uitgekozen. Maar voordat het uit was, was zijn bewustzijn al weg. Het zingen hield op, en er heerste een doodse stilte, die alleen af en toe door zijn ademhaling werd verbroken. Een overweldigend besef van Gods tegenwoordigheid deed ieder hart smelten. Nog een minuut, en zijn gelukkige geest vloog weg naar de rust waar hij zo lang naar had verlangd. Hij stierf in zijn tweeënzeventigste levensjaar.

Als iemand de persoonlijke eigenaardigheden van zo’n man te streng beoordeelt, zouden we hem willen aansporen het beter te doen. Ons lijkt het echter meer dan waarschijnlijk dat we meer van wat men excentriciteiten noemt zouden zien, als predikers meer ernst hadden. Die excentriciteiten zijn vaak alleen de vaandels van echte ijver, en de kentekenen dat een man zowel natuurlijk als intens is. Als een visser vis kan vangen met zijden lijnen en kunstaas, laat hij dan dankbaar zijn. Maar als hij met zijn voortreffelijke uitrusting geen succes heeft, toont het een heel trotse geest als hij hard oordeelt over de stijl en manier van broeders die meer succes hebben dan hij in de visserij van het evangelie. ‘Een iegelijk in zijn orde’ is een goede regel. Apollos mag beschaafd zijn en Kefas bot. Maar voor zover ze eerlijk, biddend en trouw aan het evangelie zijn, zal God hen allebei zegenen. Het past hun slecht op elkaar te vitten. We zouden nooit tegen iemand zeggen:

‘Wees excentriek.’ Maar als hij het niet kan helpen dat hij zo is, zouden we hem niet anders willen hebben. De scheve toren van Pisa dankt veel van zijn faam aan zijn scheefheid. Hij is zeker geen veilig voorbeeld voor architecten, maar we zouden toch nooit aanraden hem af te breken. Tien tegen één dat een bouwer die er nog zo een probeerde neer te zetten, een enorme ruïne zou maken. Daarom zou het geen veilig precedent zijn. Maar daar staat hij nu eenmaal, en wie zou willen dat hij anders was? Dien de Heere, broeder, met het allerbeste wat u hebt, en probeer het nog beter te doen. Wat uw eigenaardigheden ook zijn, de genade van God zal in u verheerlijkt worden.

Edward Taylor (1793–1871)

We willen u nu ‘vader Taylor’ voorstellen, de zeemansprediker van Boston. Niet vader Taylor van Californië, die jonger is, maar Edward Taylor van de Bethel. Dat is de man die Charles Dickens in zijn ‘American Notes’ als volgt beschreef:

‘De enige prediker die ik in Boston gehoord heb, was de heer Taylor. Hij richt zich in het bijzonder tot zeelieden en is zelf ooit zeeman geweest. Ik vond zijn kapel beneden tussen de schepen, in een van de nauwe, oude straten aan het water. Van het dak wapperde vrolijk een blauwe vlag. De prediker zag eruit als een verweerde man met harde trekken, van een jaar of zes- à achtenvijftig. Diepe lijnen stonden als het ware in zijn gezicht gegrift. Hij had donker haar en een strenge, scherpe blik. Toch was zijn gelaat in zijn geheel genomen vriendelijk en innemend. Zijn tekst was: “Wie is zij, die daar opklimt uit de woestijn, en liefelijk leunt op haar Liefste?” ‘Hij behandelde deze tekst op allerlei manieren en wrong hem in alle mogelijke vormen. Maar dat deed hij altijd vernuftig, en met een ruwe welsprekendheid die goed paste bij het

bevattingsvermogen van zijn hoorders. Als ik mij niet vergis, hield hij veel meer rekening met hun gevoel en begrip dan met het tentoonspreiden van zijn eigen gaven. Zijn beelden waren allemaal ontleend aan de zee en aan wat een zeeman meemaakt, en vaak waren ze opmerkelijk goed. Hij sprak tot hen over “die roemrijke man, Lord Nelson”, en over Collingwood. Hij sleepte er niets met de haren bij, zoals het spreekwoord zegt, maar liet alles op een natuurlijke manier aansluiten bij zijn doel, met een scherp oog voor het effect. Soms, als hij erg opgewonden raakte door zijn onderwerp, had hij een vreemde gewoonte. Dan nam hij zijn grote Bijbel in kwartoformaat onder de arm en liep er de preekstoel mee op en neer. Intussen keek hij strak naar beneden, midden in de gemeente. Zo paste hij zijn tekst toe op de eerste samenkomst van zijn hoorders. Hij schilderde hoe de kerk zich verbaasde over hun vrijpostigheid om onder elkaar een gemeente te vormen. Toen bleef hij plotseling staan, met zijn Bijbel onder de arm, en vervolgde zijn rede ongeveer zo: “Wie zijn dit, wie zijn ze, wie zijn die kerels? Waar komen ze vandaan? Waar gaan ze naartoe? Waar ze vandaan komen! Wat is het antwoord?” Hij leunde uit de preekstoel en wees met zijn rechterhand naar beneden: “Van beneden!” Hij week weer achteruit en keek de zeelieden voor hem aan: “Van beneden, mijn broeders, van onder de luiken van de zonde, die de boze boven u heeft dichtgeslagen. Daar komt u vandaan!” Een wandeling de preekstoel op en neer: “En waar gaat u naartoe?” Hij bleef abrupt staan: “Waar gaat u naartoe? Naar boven!” Heel zacht, en omhoog wijzend: “Naar boven!” Luider: “Naar boven!” Nog luider: “Daar gaat u naartoe, met een gunstige wind, alles strak en keurig in orde. U zet recht

koers naar de hemel in zijn heerlijkheid. Daar zijn geen stormen en geen slecht weer. Daar houden de bozen op van beroering, en daar rusten de vermoeiden van kracht.” Weer een wandeling: “Daar gaat u naartoe, mijn vrienden. Dat is het. Dat is de plaats. Dat is de haven. Dat is de ankerplaats. Het is een gezegende haven, met stil water, hoe wind en getij ook keren. Daar loopt u niet op de rotsen en laat u niet uw ankerkabels slippen om weer zee te kiezen. Vrede, vrede, vrede, niets dan vrede!” Nog een wandeling, en hij nam de Bijbel onder zijn linkerarm: “Wat! Komen die kerels uit de woestijn? Ja. Uit de troosteloze, verdorde woestijn van de ongerechtigheid, waarvan de enige oogst de dood is. Maar leunen ze ergens op? Of leunen ze nergens op, die arme zeelieden?” Drie klappen op de Bijbel: “Ach ja. Ja. Ze leunen op de arm van hun Liefste.” Nog drie klappen: “Op de arm van hun Liefste.” Nog drie, en een wandeling: “Loods, leidster en kompas in één, voor de hele bemanning. Hier is het!” Nog drie: “Hier is het. Hiermee kunnen ze hun plicht als zeeman moedig doen, en gerust zijn in hun hart, ook in het uiterste gevaar en de grootste nood.” Nog twee: “Ze kunnen komen, zelfs deze arme kerels kunnen komen, uit de woestijn, leunend op de arm van hun Liefste, en opklimmen, op, op, op!” Bij elke herhaling van het woord hief hij zijn hand hoger. Zo stond hij ten slotte met zijn hand boven zijn hoofd gestrekt. Hij keek hen aan op een vreemde, verrukte manier en drukte het boek triomfantelijk tegen zijn borst. Daarna ging hij geleidelijk over naar een ander deel van zijn preek.’

We zijn niet zo met Charles Dickens ingenomen dat we zijn oordeel over een prediker van wezenlijk belang

achten voor de vraag hoe nuttig die man werkelijk was. Maar als beoordelaar van een levendige voordracht en van de kracht van een stijl kan men geen betere criticus vinden.

Zijn eerste officieel erkende optreden als prediker hield de heer Taylor voor een driemaandelijkse methodistenconferentie. Die was bijeengekomen om zijn geschiktheid te toetsen. Er is verteld dat hij bij die gelegenheid de koelbloedigheid had om als tekst te kiezen: 'Zo waarlijk als Farao leeft, zo zijt gij verspieders!' Zijn levensbeschrijver zegt echter dat die woorden misschien in de preek verwerkt zijn. De eigenlijke tekst was volgens hem een nederiger, maar even merkwaardige: 'Laat toch mijn ziel leven.' Hij voegt eraan toe dat de beoordelaars zagen dat zijn vuur en zijn gaven ruimschoots opwogen tegen zijn tekortkomingen. Zij verhoorden zijn gebed en 'lieten hem leven'. We zien ook niet hoe ze anders hadden gekund, want geen conferentie zou sterk genoeg zijn geweest om hem te doden.

Na enkele jaren als rondreizend prediker vonden de man en zijn roeping elkaar. Vader Taylor vestigde zich in Boston als predikant van de Methodist Episcopal Church. Hij werd in het bijzonder aangesteld om onder zeelieden te werken. Zijn kapel bood eerst plaats aan ongeveer vijfhonderd hoorders en zat meteen tot de laatste plaats vol. Hij begon in 1828 met de volle kracht van een opwekking en preekte vaak vier keer per dag. Het kwam

nooit bij hem op om zijn stijl bij te schaven en er zo de kracht uit te snoeien. Hij sprak zoals zijn hart hem ingaf en werkte zoals de Heilige Geest hem bewoog. Hij deed werk genoeg voor twee mannen en ontving er een dubbele zegen op. In heel korte tijd voelde Boston zijn kracht. Rijkdom en beschaving lagen aan zijn voeten, net als armoede en ruwheid. Er werd een prachtige Bethel voor hem gebouwd, een groot gebouw, een passend terrein voor zijn werk. Door zijn bezielende bediening maakte hij 'de Bethel' in alle landen beroemd.

Het was helemaal niet vreemd dat vooral zeelieden, en naar verhouding ook andere groepen in de samenleving, toestroomden om de heer Taylor te horen. Hij was een man met een groot menselijk medegevoel: mannelijk, moedig, eerlijk, kinderlijk en openhartig. Daarbij stond hij in vuur en vlam van liefde voor Christus en voor verloren zielen. Zijn prediking kon nooit saai zijn; de intense witte gloed van zijn natuur verhinderde dat. Hij was vreselijk ernstig, en juist daardoor dwong hij de aandacht af van iedereen om hem heen.

Geen ideeën over fatsoen of opvattingen over kiesheid hingen als boeien om hem heen. Hij sprak tot zeelieden, niet tot overgevoelige deftige heren. Voor 'de kinderen van Zebulon' stortte hij zijn grote hart uit in een eenvoudige welsprekendheid die helemaal in vlam stond. Iemand die hem in 1835 hoorde, zei over hem: 'Zijn welsprekendheid was wonderbaarlijk; zijn macht over het gehoor leek bijna volstrekt. Tranen en glimlachen joegen

elkaar over onze gezichten na, als de regen en zonneshijn van een aprildag. Zijn verbeeldingskracht behoorde tot de schitterendste die ooit hebben gefonkeld en gegloeid. Zijn preek was één en al poëzie, al kwam die in uitbarstingen en stralen van vuur. Het was als de dans van het noorderlicht, dat steeds van zilveren vlam naar purper verkleurt en weer terug. Maar het geheim van zijn magnetische kracht lag in zijn overvloeierend medegevoel. Dat sprong over alle grenzen heen en trok zich niets aan van tijd of plaats. Er stond geen muur van vormelijkheid tussen hem en zijn hoorders, net zomin als wanneer hij met ieder van ons afzonderlijk in een kamer had gepraat. Hij koos iemand uit zijn gehoor uit en sprak hem persoonlijk aan, even vrijuit alsof hij hem op straat tegenkwam. “Ach, mijn vrolijke pikbroek,” zei hij dan tegen een zeeman die op dat moment zijn oog trof, “daar bent u weer, terug in de haven; God zegene u! Let op uw roer, dan bereikt u straks een mooiere haven. Hoor! Hoort u de klokken van de hemel niet over de zee?”

Het komische kreeg in zijn preken behoorlijk wat ruimte, en wij denken dat dat terecht was. Voor de reine van hart is geen enkel vermogen van onze menselijkheid gemeen of onrein. Humor kan geheiligd worden, en dat moet ook. We geven toe dat het een kracht is die moeilijk te beheersen valt. Maar als ze goed in toom wordt gehouden, betaalt ze alle moeite die eraan besteed wordt ruimschoots terug. Kinderen richten met buskruit treurige schade aan, maar wat een kracht is het als een wijs man die energie richting geeft! De heer Taylor liet

mensen lachen, opdat ze zouden huilen. Hij raakte de ene natuurlijke snaar aan, om een andere te kunnen aanraken. Sommige predikers daarentegen zijn zelf zo onnatuurlijk dat de menselijke natuur van hun hoorders weigert zich aan hun behandeling te onderwerpen. O u die altijd zo keurig saai bent! Voordat u een oordeel velt over een man wiens liefdevolle bediening duizenden naar de hemel heeft geleid, bedenk dan hoe onmetelijk ver hij boven u allen uit steeg. Bedenk ook dat hij, ondanks al zijn overtredingen van uw armzalige regeltjes, iemand was tot wiens eer de Heere een welbehagen had. Kaarsjes van een duit schelden de zon uit om haar vlekken. Toch kunnen ze er niet zeker van zijn dat die vlekken geen overmaat aan licht zijn. En van één ding kunnen ze wel zeker zijn: vlekken of geen vlekken, tienduizend van zulke flakkerende lichtjes als het hunne zijn niet te vergelijken met de verdwaalde stralen van het grote licht van de dag.

Op de bidstonden liet vader Taylor, als een vader in zijn gezin, alle terughoudendheid varen. Dan liet hij met kinderlijke onbevangenheid zien wat er in hem omging. Een van de opmerkelijkste voorbeelden daarvan volgde op een toespraak van een bezoeker. Die vertelde over de dood van een uitermate goddeloze man, die enkele dagen tevoren in een kruitmolen bij Wilmington de lucht in was gevlogen. Hij kwam verpletterd en verminkt neer en gaf zijn hart aan God. 'En wie zou nu niet met die heilige man van ouds zeggen: "Mijn ziel sterve den dood der oprechten, en mijn uiterste zij gelijk het zijne!"?' Vader Taylor stond meteen op. 'Ik wil geen afval op dit altaar

gebracht zien. Ik hoop dat niemand van mijn mensen erop rekent dat hij zijn hele leven de duivel kan dienen en hem dan met zijn laatste adem kan bedriegen. Verwacht niet dat u God eert door Hem het laatste walmende stompje van een uitdovende kaars te geven. Misschien vliegt u nooit in een kruitmolen de lucht in.’ ‘Die heilige man,’ ging hij verder, ‘over wie we hoorden, was Bileam, de gemeenste schurk die in het Oude of het Nieuwe Testament genoemd wordt. En nu hoop ik dat we nooit meer iets zullen horen van Bileam, en ook niet van zijn ezelin.’

Zijn eigen gebeden leken, met hun rijke beeldspraak, meer op de woorden van een oosterling dan van een zoon van deze koudere westelijke streken. Denk eens aan zijn gebed bij de inwijding van een nieuwe kerk: ‘Als iemand probeert om ketterij te zaaien op zijn kansel, of iets anders te preken dan Christus, en Dien gekruisigd, Heere, drijf hem dan het huis uit en veeg zijn voetsporen van de vloer.’ Op de zondag voordat hij naar Europa zou varen, smeekte hij de Heere om tijdens zijn afwezigheid goed voor zijn kerk te zorgen. Opeens hield hij op en riep uit: ‘Wat heb ik gedaan? Wantrouwen in de voorzienigheid van de hemel! Een God Die een walvis een ton haring als ontbijt geeft, zou Hij niet voor mijn kinderen zorgen?’ Daarna ging hij verder en sloot zijn gebed af op een toon van meer vertrouwen.

‘Zijn werk op één bijzonder terrein is niet algemeen bekend. Hij woonde in de North End, dicht bij de laagste poelen van verderf. Daar werd hij vaak geroepen

bij het sterfbed van gevallen vrouwen. Zijn eigenaardigheid en zijn reinheid beschermden hem allebei tegen elke schaduw van verdenking, en hij gaf altijd gehoor aan zo'n oproep. Op alle uren van de dag en de nacht bezocht hij voor deze edele dienst de smerigste holen van de misdaad. Nooit had hij één hard woord voor de gevallenen, maar nooit ook een verontschuldiging voor hun misdaad. Hij werd vaak gewaarschuwd om zich niet op zulke tochten te wagen. Het enige wat hij daarmee deed, was zijn wandelstok thuislaten. Die was elders zijn vaste metgezel, maar hij nam hem nooit mee als hij de kelders en zolders van North Street bezocht. Dit was eenvoudige moed van de christelijke soldaat, maar het was ook de wijste voorzichtigheid.'

Het doet ons hart pijn te moeten vertellen dat vader Taylor na vele jaren van glorierijke dienst langzaam wegwijnde. Tien lange jaren verloor hij geleidelijk al zijn vermogens. Het was zoals de Heere het wilde. Maar als een arm wrak rond te drijven, zonder geschut en het licht in het kompasshuisje gedoofd, was heel zwaar, zowel voor de oude man als voor zijn vrienden.

Zo ging iemand heen die door Emerson een van de twee grootste dichters van de Verenigde Staten werd genoemd. Hij was een voorstander van de kinderdoop, een arminiaan, en een man die op duizend punten afweek van onze lijn, die wij voor schriftuurlijker houden dan de zijne. Maar toch leggen wij op de doodkist van een goed en oprecht man met gulle hand een rouwkrans neer en

zeggen: 'Och, of er anderen waren om zijn plaats in te nemen!'

Edward Brooke (1779–1871)

Onze wesleyaanse broeders hebben onlangs een bijzonder nuttige prediker uit hun bediening verloren. Hij was de laatste overlevende van een klein groepje eenvoudige en door en door ernstige mannen. In hun tijd waren zij machtige zielenwinners, maar ze stonden erom bekend dat ze nogal excentriek waren. William Dawson en Samuel Hick leefden op waardige wijze voort in jonker Brooke, die in januari 1871 de rust is ingegaan. Men moet niet denken dat wij al zijn theologie onderschrijven of al zijn werkwijzen ter bewondering aanprijzen. Maar wij hebben geen geduld met mensen die menen dat je iemands karakter niet kunt bewonderen als je het niet in elke leerstellige opvatting met hem eens bent. De heer Brooke werd in zijn tijd flink uitgescholden, en bepaalde lasterlijke bladen schreven hem het schandelijkste gedrag toe. Maar in werkelijkheid was hij alleen maar een eenvoudige en wat eigenaardige prediker van het oude, oude evangelie. En zijn Meester bekleedde hem met grote kracht.

Jonker Brooke stamde uit een welgestelde familie uit Yorkshire, die een aanzienlijk landgoed bezat tussen de woeste heidevelden van het noorden. Toen Edward een jongen was, behoorden zijn ouders tot de staatskerk. In latere jaren werden ze echter door de prediking van hun ijverige zoon tot de kennis van de Heere gebracht. Edward werd niet naar Eton of Harrow gestuurd, zoals eigenlijk had moeten. Hij mocht zijn neiging volgen en op de boerderij blijven. Daar viste, jaagde en schoot hij, en ontwikkelde hij een sterk gestel en een oorspronkelijke geest. Tussen de rotsen en de heide, tussen de bosbomen en de varens, vond Edward Brooke met zijn honden en zijn geweer zowel vermaak als gezondheid. Of hij stormde achter de jachthonden aan door het land; dan genoot hij van de opwindning en oefende hij in de jacht zijn moed. Tot zijn tweeëntwintigste jaar lijkt hij geen enkele godsdienstige gedachte te hebben gehad. Maar, zoals wij calvinisten het plegen te zeggen, de door de Heere bestemde tijd kwam naderbij. De soevereine genade vaardigde een bevel tot zijn arrestatie uit en besloot in oneindige liefde hem tot een gevangene van haar macht te maken.

‘Vroeg in het jaar 1821 stond Edward Brooke op een morgen op, vast van plan zich te vermaken. Uitgerust voor zijn geliefde sport, met het geweer in de hand en gevolgd door zijn honden, liep hij over de heidevelden van Honley. Daar kwam een eenzame man hem tegemoet met een boodschap van God. De man was een primitief-methodistische prediker, Thomas Holladay geheten. Hij

was een van die krachtige, ernstige evangelisten wier wijding door velen minachtend wordt ontkend. Toch dragen zij, te oordelen naar de vrucht van hun dienst, een opdracht die hoger is dan bisschoppen kunnen verlenen: een opdracht ondertekend en verzegeld door Hem Die 'der Gemeente gegeven' is 'tot een Hoofd boven alle dingen'.

Holladay was vervuld van het werk van zijn Meester, 'tijdelijk, ontijdelijk', en greep elke gelegenheid aan om nuttig te zijn. Toen hij de jonge jager passeerde, groette hij hem eerbiedig en zei met medelijdende ernst: "Meneer, u zoekt geluk waar u het nooit zult vinden." De man Gods liep verder. Misschien vermoedde hij nauwelijks dat de pijl die hij zo op goed geluk had afgeschoten, door de voegen van het harnas rond het hart van de jonge jager was gedrongen. Toch was dat zo.

De gewonde jager ging naar huis, terwijl de woorden van Holladay nog in zijn oren klonken: "Meneer, u zoekt geluk waar u het nooit zult vinden." Het moment was gunstig. Het was een tijd van bezoeking voor die streek. De Geest van God bewoog Zich over de bevolking. Er was een grote opwekking gaande.

De ontwaakte jongeman begon de gebedssamenkomsten in de huisjes te bezoeken en te spreken met de godvrezende mannen uit de buurt. Daardoor werd zijn ongerustheid veel dieper en laaide zijn verlangen naar de zaligheid op.

Het was de dag van de bruiloft van zijn zuster. Door het verdriet in zijn hart was Edward Brooke slecht voorbereid om aan de feestelijkheden deel te nemen. De nacht daarvoor bracht hij door met het lezen van zijn Bijbel en met worstelen met God om zijn zaligheid.

| De hele nacht bad hij alleen,
de hele nacht riep hij met ernst.

Omstreeks vier uur in de morgen knielde hij bij de oude leunstoel in de keuken van zijn vader, nog altijd smekend om genade door de bemiddeling van Jezus. Toen werd zijn ziel wanhopig. Zoals Jakob met de engel worstelde tot het aanbreken van de dag, zo nam hij zich voor: “Ik zal U niet laten gaan, tenzij dat Gij mij zegent.”

Dat machtige aanhouden was de uiting van een waar geloof. Hij kreeg genade om Jezus als zijn Zaligmaker aan te nemen. Hij geloofde met het hart ter rechtvaardigheid. Toen werden deze woorden in zijn hart gelegd, zo duidelijk en indrukwekkend alsof een stem uit de hemel ze sprak: “Uw zonden, die vele waren, zijn u alle vergeven; ga heen in vrede, en zondig niet meer.” Alle vrees en droefheid verdwenen. Gelovend verheugde hij zich ‘met een onuitsprekelijke en heerlijke vreugde’.

Hij juichte over zijn wonderlijke verlossing, en zijn eerste opwelling was die bekend te maken. Hij haastte zich naar de kamer van zijn zuster en vertelde haar het goede nieuws dat Christus hem had gered: een heerlijke aankondiging op de morgen van haar bruiloft! Daarna rende hij, hoe vroeg het ook was, het dorp in. Hij wekte

een biddende man, Ben Naylot genaamd, van wie hij wist dat zijn hart met het zijne zou meeleven, en vertelde hem hoe hij de Heere had gevonden. Samen riepen zij een derde wakker, Joseph Donkersley, om hun vreugde te delen. Uit dat juichende drietal steeg een lofzang op. De blijde en lieflijke tonen ervan waren muziek in Gods oor. Ze wekten de liederen van de engelen en gaven nieuwe stuwkracht aan het geluk van de hemel, want zo “is er blijdschap voor de engelen Gods over een zondaar, die zich bekeert”.’

Vanaf dat moment was Edward Brooke wat hij zelf ‘een splinternieuwe mens’ zou hebben genoemd. Hij kon niets half doen. Daarom brak hij voor eens en voor altijd met zijn vroegere levenswijze. Omdat de jacht en het buitenleven een te grote bekoring voor hem hadden, gaf hij die op de meest vastberaden manier op. ‘Meneer,’ zei hij tegen een christenvriend, ‘ik merkte dat de poort eng was. Daarom drong ik er zelf in, en liet mijn paarden, mijn honden en de wereld buiten.’ In zijn ijver om af te rekenen met wat hij als een verleiding voelde, gaf hij opdracht zijn hondenhokken af te breken. Toen zijn vader dat hoorde, kwam hij tussenbeide en trok de opdracht in. ‘Ik hoop dat Edward de hokken nog eens nodig zal hebben,’ zei hij. Maar het was tevergeefs. De teerling was geworpen. De kemel was door het oog van de naald gegaan en kon door zo’n nauwe doorgang niet meer terug. Edward Brooke bezocht de gebedssamenkomsten in de huisjes, sprak met de arbeiders in de molen, vermaande in de keuken van zijn vader en onderwees

reizigers langs de weg. Hij begon zich in feite te oefenen om 'een geweldig jager voor het aangezicht des HEEREN' te worden: een geheiligde Nimrod, wiens wild de zielen van mensen zouden zijn.

De vroege loopbaan van de heer Brooke laat zien hoe nuttig kleine samenkomsten in kamers en huisjes zijn. Daar kunnen de ongeschoolden, de armen en onervaren beginners zich thuis voelen bij hun eerste pogingen om te spreken. Zonder zulke bijeenkomsten had hij misschien gezwegen. Hij zou het niet hebben aangedurfd zijn eerste proeven af te leggen voor een grote gemeente. Onze schrijver merkt wijs op:

'De gebedssamenkomst in een huisje is zeker een van de beste oefenscholen voor het ontwikkelen van christelijke gaven. In sommige van onze stadscircuits zijn de kerken weinig in aantal en groot, en worden de kansels steeds door bevestigde predikanten bezet. Daar zijn de middagdiensten op zondag afgeschaft, en er worden geen kamers of huisjes opengesteld voor zendingswerk. Welke gelegenheid hebben dan zij die door de Geest gedreven worden om Zijn Woord te prediken? Hoe kunnen zij hun roeping in de praktijk beproeven, en hun preekgave door veelvuldige oefening ontwikkelen?

In zulke samenkomsten waagde Edward Brooke het voor het eerst de boodschap van de zaligheid te brengen. Die was in zijn hart als een brandend vuur, besloten in zijn beenderen; hij bemoeide zich om te verdragen, maar

kon niet. Daar vond hij bemoediging en kracht voor verdere dienst.

Na biddend overleg en raadpleging van christenvrienden werd besloten dat Edward Brooke zijn overtuiging van zijn plicht aan het oordeel van anderen zou voorleggen. Hij zou preken in de kamer van James Donkersley. Dat was een grote ruimte die drie doelen diende: werkplaats, slaapkamer en een plek waar de burens konden samenkomen om God te aanbidden. De dienst werd naar behoren aangekondigd, en het eerste optreden van de jonge jonker als prediker wekte grote belangstelling. De kamer was afgeladen. Menig hart steeg op in ernstig gebed dat God Zijn jonge dienaar zou bemoedigen en helpen bij deze eerste proeve van zijn preekgaben. De prediker koos als tekst een woord dat paste bij zijn diepe overtuiging: “De goddelozen zullen terugkeren, naar de hel toe.” Hij handelde uit plichtsbesef en vertrouwde nederig op God. Zo werd hij door God bijgestaan, en de poging was een succes.

Het nieuws dat de jonge jonker was gaan preken, verspreidde zich al snel door de buurt en de streek en wekte geen geringe opschudding. Van alle kanten kwamen er gelegenheden om zijn gaven te gebruiken, en hij aanvaardde die als een roeping van God. Wie de jonker in zijn wilde dagen had gekend, en wie van zijn opmerkelijke bekering had gehoord, stroomde toe om hem te horen. De aankondiging dat jonker Brooke zou preken, trok niet alleen jonge jonkers. Ze maakte ook de

kroegen in de wijde omtrek leeg. Ze was het teken voor menige oude stroper, hondenvechter, duivenmelker, dronkaard en gewoontegetrouwe sabbatschender om de weg naar het huis van God te vinden. De jonker trok gehoor zoals geen ander het kon krijgen: de losbollen, de tollenaars en hoeren, de ruwe klanten en de verschoppelingen van de samenleving. De aanblik van hen in het huis van God moet het hart van de prediker van vreugde hebben doen opspringen en hem boven zichzelf hebben uitgetild.

Hij werd beïnvloed door de vreemde samenstelling van de menigten die hem kwamen horen. Velen van hen hadden een ongeschoolde, zinnelijke geest, waarvoor theologische termen en leerstellige omschrijvingen geen betekenis hadden en een gewone preek onverstaanbaar was. Daarom liet hij met opzet de stijl van zijn eerste preek varen. Hij koos een andere, die vatbaar zou kunnen zijn voor kritiek als het motief en de uitzonderlijke positie van de prediker er niet waren geweest. Bij iemand die hem zou naäpen, zou die stijl zeer laakbaar zijn.'

Het is ons niet mogelijk zelfs maar een schets te geven van het lange en vruchtbare leven van de heer Brooke. We moeten ons ertoe beperken voorvallen aan te halen die zowel zijn excentriciteit als zijn vuur laten zien. Geleidelijk liet hij al zijn wereldlijke bezigheden los om zielen te winnen. Omdat hij een ruim vermogen had, reisde hij heinde en ver op eigen kosten. Hij predikte het evangelie 'zonder geld, en zonder prijs', een levenswijze

die wij zowel bewonderen als benijden. Op zijn zwerftochten en ook op andere momenten zocht hij altijd naar mensen die hij persoonlijk kon aanspreken. Met hen ging hij op zijn eigen manier om, en met opmerkelijk succes. Let op het volgende:

‘Een van de leden van de gemeente in Sheepridge liet zich helaas in met sterke drank, totdat zijn vijand de overhand over hem kreeg. Op een dag werd hij in een kroeg gevonden, waar hij er vrijelijk op los dronk. Zijn vrouw kon hem met al haar smeken niet naar buiten krijgen. Daarom kwam zij naar de jonker om hem te vragen tussenbeide te komen.

Meteen ging de jonker op pad, geleid door de bedroefde vrouw. Bij het huis aangekomen liep hij regelrecht de gelagkamer in. Daar zat een aantal oude drinkebroers zich, zoals gewoonlijk, vol te gieten. En daar, in hun midden, zat de gevallen man. “Wat doe jij hier?” zei de jonker, terwijl hij zijn ogen op de arme afvallige richtte. “Dit is geen plaats voor jou.” Van zijn stuk gebracht door de onverwachte verschijning van de heer Brooke, en geslagen in zijn geweten, gaf de man geen antwoord. Hij leek wel door de vloer te willen zakken om te ontkomen aan de verschrikkelijke blik van de bestraffende ogen van de jonker. “Kom mee naar buiten en ga met mij mee naar huis,” zei de jonker. Toen de schuldige toch bleef zitten, greep hij hem bij zijn jaskraag en trok hem mee de straat op.

De drinkebroers, verbitterd over zo'n inbreuk op "de vrijheid van de onderdaan", sprongen op en kwamen hun makker te hulp. De jonker draaide zich om, keek zijn tegenstanders in het gezicht, hief zijn grote, sterke arm op en zei: "Er is niemand van dit hele stel die het waagt mij met een vinger aan te raken." Daarna liep hij weg met zijn gevangene en gaf hem goede raad. Er is reden om aan te nemen dat hij nooit meer in die strik is gevallen.'

'Op een mooie zondagmorgen in het voorjaar reed de heer Brooke naar een preekbeurt, samen met de heer D. Smith, een lekenprediker uit Sheffield en een medearbeider. Plotseling zei de heer Brooke: "Stop eens, Smith." Hij ging rechtop in het rijtuig staan en riep naar een man die ver weg in een weiland langs de weg brandnetels plukte: "Hé, jou moet ik hebben." Tegelijk wenkte hij met zijn hand dat de man naar hem toe moest komen. Toen die bij het hek kwam, zei de heer Brooke: "Jij arme, dwaze zondaar, ga jij je kostbare ziel op een zondagmorgen aan de duivel verkopen voor een paar armzalige brandnetels?" Hij keek hem ernstig in het gezicht en bad met grote plechtigheid: "De Heere zij je ziel genadig. Amen." Toen zei hij, snel als de gedachte: "Rij door, Smith." Toen ze weer goed onderweg waren, zei hij: "Ik kon die man zijn ziel niet voor brandnetels laten verkopen zonder hem te waarschuwen."

'Op weg naar een dorp in Derbyshire, waar hij later op de dag zou preken, hield de jonker halt bij een herberg langs de weg. Nadat hij erop had toegezien dat zijn paard

gevoerd werd, bestelde hij zijn gebruikelijke maaltijd van ham met eieren. Een flinke, gezond uitziende jonge plattelander kwam binnen en ging zitten om uit te rusten. De jonker maakte enkele vriendelijke opmerkingen. Toen zijn maaltijd werd opgediend, nodigde hij de jongeman uit mee te eten. Het aanbod werd dankbaar aangenomen. Terwijl ze van het smakelijke gerecht genoten, ging het hart van de jongen open en kwam er een prettig gesprek op gang. “We verwachten vanavond een heel vreemde prediker in ons dorp,” zei hij. “Hij is een groot liefhebber van gebedssamenkomsten en probeert alle mensen tot methodisten te bekeren.” “Werkelijk?” antwoordde de jonker, die duidelijk belangstelling had voor het onderwerp. “Hebt u hem ooit gehoord?” “Nee, ik niet,” zei de jongen, “maar mijn broer wel.” “En wat zei uw broer over hem?” vroeg de jonker. “O, hij zei dat hij in zijn leven nog nooit zo’n rare snuiter had gehoord. Hij wist zelfs niet of hij wel helemaal goed bij zijn hoofd was. Maar,” zei de jongeman, “ik ben van plan zelf te gaan luisteren.” “Zo is het goed, jongen,” zei de jonker, “en zorg dat je broer ook meegaat. Misschien heeft hij een woord dat voor jullie allebei past.” Ze gingen. Tot grote verbazing van de jongeman herkende hij, toen de prediker de kansel beklom, zijn vriendelijke gastheer uit de herberg langs de weg. Terwijl de jonker de dienst leidde, werd het hart van de jongeman geraakt, en dat van zijn broer ook. Bij de gebedssamenkomst werden ze gevonden onder de boetvaardigen die de zaligheid zochten. Ze werden allebei

bekeerd, niet alleen tot methodisten, maar tot gelovige christenen.'

Hier volgt een voorbeeld van zijn kenmerkende brieven: kort, maar één en al vuur.

'Beste John, In antwoord op je brief wil ik je laten weten dat ons werk in Honley niet tevergeefs was. Er is een nieuwe klas gevormd, en ongeveer een dozijn mensen is erheen gegaan. Twee vonden vrede. Prijs de Heere! Wij zullen opstaan. De hele hel is in beweging, maar wij moeten rondom de vesting van ons Sion gaan en haar paleizen onderscheidenlijk beschouwen. Dan zullen wij uiteindelijk en voorgoed over alles zegevieren. Ik zeg: over alles. Ga door, John, in het werk. Leef dicht bij God. Wees een reus in de godsvrucht, een van de eerste en beste mannen van je tijd. Pleit bij God. Leef in de heerlijkheid. "Voorwaarts" is het motto van de christen. Voorwaarts naar de zekere overwinning over zonde, wereld en hel. Vertrap de wereldse, modieuze gelijkvormigheid. Ken de wil van God en doe die. Doe die van harte, blijmoedig, volkomen, eeuwig, en de hemel zal je gids, je verdediging en je alles zijn. Onze hartelijke groeten.

En gedenk in je gebeden

EDWARD BROOKE.'

Met spijt nemen wij afscheid van jonker Brooke, nu wij de laatste aantekening uit zijn dagboek overnemen: "Door wederkering en rust zoudt gijlieden behouden worden, in stilheid en in vertrouwen zou uw sterkte zijn." "Gij zult grotere dingen zien dan deze." "Gij komt hem voor met zegeningen van het goede." "Ik zal het beter

maken dan in uw beginselen.” “Mijn ziel is als een gespeend kind.” Misschien wilde hij daarmee zijn vollere besef uitdrukken van de oneindige barmhartigheid van zijn Verbondsgod, en een vaster vertrouwen dan hij tot dan toe had geoefend. Hij schrijft dan, met een bevende hand die spoedig haar kunst zou vergeten: “Nooit eerder.”

Het verbaast ons niet dat zijn levensbeschrijving al aan het vierde duizendtal toe is (‘Squire Brooke’, door ds. J. H. Lord, Hamilton, Adams and Co.). Ze is buitengewoon goed geschreven, en wij feliciteren de heer Lord met zijn geest en bekwaamheid.

Billy Bray, de ongeletterde zielenwinner

Veel christenen zijn bereid behoorlijk grote verschillen in karakter te verdragen, en die zelfs te bewonderen. Toch hebben ze, zonder het zelf te merken, in hun hoofd heel vaste en duidelijke grenzen getrokken waarbinnen die verschillen moeten blijven. In zoverre zoeken ze nog steeds een zekere eenvormigheid. Waarschijnlijk zal hun gevoel voor het betamelijke nog een aantal min of meer hardhandige schokken moeten krijgen, voordat ze allerlei excentrieke en grillige vormen van echt geestelijk leven binnen de kring van hun sympathie kunnen toelaten. Toch hebben die vormen hun nut gehad en God niet weinig eer gebracht. De meesten van ons zijn tamelijk verdraagzaam tegenover goed opgeleide zonderlingen. De eigenaardigheden van een genie vereren we bijna. Maar we worden kieskeurig als we zonderlingheid samen zien gaan met onwetendheid, en als eigenaardigheden opvallen bij mannen die het woord niet eens kunnen spellen. Wat bij een heer een eigenaardigheid zou heten,

geldt bij een arme man als een dwaasheid. De meeste mensen zijn zulke slaven van glacéhandschoenen en een flink banksaldo, dat ze aristocratische grillen naar de mond praten. Ze doen zelfs alsof ze bij milord Heefthetgeld iets bewonderen wat hen bij de arme Tom Eerlijk zou tegenstaan. Deze partijdigheid in het oordeel heeft tot op zekere hoogte zelfs invloed op christenen. Zij juist zijn, meer dan alle andere mensen, verplicht de dingen te beoordelen naar hun eigen innerlijke waarde, en niet naar de valse glans van positie en rijkdom. Wij vragen voor ongeletterde christenen evenveel ruimte voor hun oorspronkelijkheid als hun gegund zou worden als ze de goed onderwezen zonen van rijke mensen waren. We willen niet dat een rake uitspraak wordt afgekeurd omdat ze ongrammaticaal is. Evenmin willen we dat een vurige, geestelijke uiting wordt belachelijk gemaakt omdat ze ruw is verwoord. Neem de man zoals hij is. Houd rekening met zijn gebrek aan opleiding, met zijn omstandigheden en met de mensen met wie hij omging. Wend u niet met minachting af van iets wat in Gods ogen oneindig kostbaarder kan zijn dan alle verfijning en fijngevoeligheid die de hoogdravende onnozelheid zo dierbaar zijn.

Na deze langdradige inleiding geven we nu enkele aantekeningen over William Bray uit Cornwall, die een aantal jaren lekenprediker was onder de Bible Christians. We vragen hem excuus dat we hem noemen bij een naam die hij zelf nooit gebruikte, en stellen hem nog een keer voor, nu met de nodige nauwkeurigheid: Billy Bray. Deze

waardige man was eens een dronken en wellustige mijnwerker, maar de genade maakte van hem een buitengewoon ernstige en vastberaden volgeling van de Heere Jezus. Zijn bekering was heel opvallend. Ze ging gepaard met de hevige gewetensworstelingen die deze grote verandering vaak begeleiden bij mensen met een sterke wil en een hartstochtelijke aard.

Toen we lazen hoe hij werkelijk vrede vond, sprongen ons de tranen in de ogen. Het deed ons denken aan een jongen die, meer dan twintig jaar geleden, de Heere op een enigszins vergelijkbare manier vond. Het deed ons ook denken aan de quaker George Fox en de baptist John Bunyan, toen zij die heilige verandering doormaakten. Kinderen van God lijken bij hun geboorte sterk op elkaar. Hun verschillen ontstaan meestal pas in latere jaren. In hun wedergeboorte zijn ze één, net als in hun gebeden. Bray werd bestookt door de felle verzoeking dat hij nooit barmhartigheid zou vinden. Maar met de belofte ‘zoekt, en gij zult vinden’ doofde hij deze vurige pijn van de boze uit. Na verloop van tijd leerde hij door gezegende ervaring dat de belofte waar was. Zijn eigen woorden zijn prachtig eenvoudig en ontroerend: ‘Ik zei tegen de Heere: “U hebt gezegd: Een iegelijk, die bidt, die ontvangt; en die zoekt, die vindt; en die klopt, dien zal opengedaan worden. En ik heb het geloof om dat te geloven.” Op hetzelfde ogenblik maakte de Heere mij zo blij dat ik niet kan uitdrukken wat ik voelde. Ik juichte van vreugde. Ik prees God met mijn hele hart om wat Hij gedaan had voor een arme zondaar als ik. Want ik kon zeggen: de Heere

heeft al mijn zonden vergeven. Ik denk dat dit in november 1823 was, maar welke dag van de maand weet ik niet. Dit herinner ik me wel: alles zag er nieuw voor mij uit, de mensen, de velden, het vee, de bomen. Ik was als een man in een nieuwe wereld. Het grootste deel van mijn tijd bracht ik door met het loven van de Heere. Ik kon met David zeggen: “Hij heeft mij uit een ruisenden kuil, uit modderig slijk opgehaald, en heeft mijn voeten op een rotssteen gesteld, Hij heeft mijn gangen vastgemaakt. En Hij heeft een nieuw lied in mijn mond gegeven, een lofzang onzen Gode.” Ik was helemaal een nieuw mens. Ik vertelde iedereen die ik tegenkwam wat de Heere voor mijn ziel gedaan had. Ik heb sommigen horen zeggen dat het hun veel moeite kostte om van hun oude kameraden los te komen. Maar ik had juist moeite om ze snel genoeg te vinden om hun te vertellen wat de Heere voor mij gedaan had. Sommigen zeiden dat ik gek was. Anderen zeiden dat ze mij op de volgende betaaldag wel terug zouden krijgen. Maar de Heere zij geloofd, het is nu meer dan veertig jaar geleden, en ze hebben me nog steeds niet terug. Ze zeiden dat ik dol was, maar ze bedoelden dat ik dolblij was. En God zij de eer, ik ben sindsdien altijd blij geweest.’

Billy was nog maar net behouden of hij begon zich meteen om anderen te bekommeren. Hij bad voor zijn collega's in de mijn, en zag verscheidenen van hen als antwoord op zijn gebed tot Jezus gebracht worden. Hij had een eenvoudig geloof. Hij geloofde in de werkelijkheid van het gebed. Hij rekende erop gehoord te

worden en verwachtte verhoring, telkens als hij smeekte om de zielen van zijn kameraden. Hij was een levend mens, geen pop. Op zijn eigen eenvoudige manier deed hij alles wat hij deed met kracht. Die lichamelijke kracht viel meer dan genoeg op in zijn juichen en zijn springen van vreugde. ‘Hij vertelt ons dat hij kort na zijn bekering zei: “Ik was heel gelukkig bij mijn werk. Ik kon onder de grond net zo goed springen en dansen van vreugde als erboven.”’

‘Ongeveer een jaar na zijn bekering begon Bray in het openbaar mensen op te wekken om zich te bekeren en zich tot God te keren. Tegen het einde van 1824 werd zijn naam op het rooster van de lekenpredikers geplaatst. Zijn arbeid werd rijk gezegend tot bekering van zielen. Hij koos gewoonlijk geen tekst, zoals de meeste predikers doen. Meestal begon hij zijn toespraken met het opzeggen van een couplet van een lied, met iets uit zijn eigen ervaring of met een treffende anekdote. Maar hij had de gelukkige gave om alle klassen te behagen en tot nut te zijn, de rijken net zo goed als de armen. Mensen van elk slag kwamen in drommen op hem af om hem te horen, de wereldsgezinden net zo goed als de vromen. Tot het einde toe bleef hij geliefd. Misschien heeft geen enkele prediker in Cornwall ooit een grotere of blijvender faam verworven. Als werd aangekondigd dat hij op een zendingsbijeenkomst of bij een andere bijzondere gelegenheid zou spreken, was dat voldoende om mensen te trekken, wie er verder ook wel of niet aanwezig was. Soms maakten zijn illustraties en oproepen een machtige

indruk. Ik herinner me dat ik hem eens met groot effect heb horen spreken tot een grote gemeente, die vooral uit mijnwerkers bestond.

In die omgeving waren twee mijnen. De ene was heel welvarend, maar bij de andere was het precies omgekeerd, want het werk was zwaar en het loon laag. In zijn preek stelde hij het voor alsof hij de hele week in die tweede mijn had gewerkt, maar op betaaldag naar de welvarende mijn ging om zijn loon te halen. Had hij niet in de andere mijn gewerkt? vroeg de opzichter. Dat had hij, maar het loon in de goede mijn beviel hem het best. Hij smeekte heel dringend, maar tevergeefs. Hij werd weggestuurd met de opmerking, waartegen geen beroep mogelijk was, dat hij daar moest komen werken als hij daar zijn loon kwam halen. En toen keerde hij zich tot de gemeente, en het effect was bijna onweerstaanbaar: zij moesten Christus hier dienen als ze straks in Zijn heerlijkheid wilden delen. Maar als ze nu de duivel wilden dienen, dan moesten ze later ook bij hem hun loon gaan halen. Een heel alledaagse illustratie, zeker, maar een die het verstand overtuigde en de harten van zijn hoorders deed buigen.'

'In sommige van zijn bijeenkomsten heerste een opwinding die meer dan genoeg was om de vooroordelen van zeer gevoelige of verfijnde mensen te schokken. Zelfs sommigen die het volste vertrouwen in Billy hadden en hem de warmste genegenheid toedroegen, konden niet zo genieten van sommige uiterlijke uitingen die zij soms

meemaakten als hijzelf. Billy kon geen “doodsheid” verdragen, zoals hij het treffend noemde, niet bij iemand die het geloof belijdt en niet in een bijeenkomst. Hij voelde zich dieper verwant met mensen die zongen, juichten of sprongen van vreugde, dan met

“het sprakeloze ontzag dat zich niet durft te roeren,
en heel de stille hemel van de liefde.”

Het methodisme is de moederkerk van Cornwall, en Bray was een echt, zij het ongeschoold, kind van haar hart. John Wesley verbond de genade van God altijd met de penny per week. Zo bestond ook Bray’s godsdienst niet alleen uit juichen. Die had in veel opzichten een uitgesproken praktische kant. Billy was een geweldige kapellenbouwer. Hij begon met een stuk vrij eigendom dat hij van zijn moeder kreeg. Dat maakte hij met zijn eigen handen schoon, en daarna begon hij de fundamenten uit te graven van een kapel die Bethel zou gaan heten. Hij kreeg veel ontmoediging te verduren, zowel van vrienden als van vijanden, al kwam het meeste van de eersten. Toch bouwde hij het gebouw daadwerkelijk. Hij werkte er zelf aan, en intussen bedelde hij om steen, om hout en om geld om de werklieden te betalen. Het weinige dat hij had, gaf hij weg, en iedereen om hem heen die iets over had, bewoog hij om ook te geven. Toeschouwers vonden Billy onnozel en noemden hem zo. Maar hij merkte terecht op: ‘Wijze mensen hadden niet in de kapel kunnen preken als de onnozele Billy hem niet had gebouwd.’ Bijna zodra het ene gebouw

af was, voelde hij zich gedrongen aan een volgend te beginnen. Dat was hard nodig, en velen spraken erover, maar niemand had de moed om eraan te beginnen behalve Billy Bray. Hij bedelde om de grond en leende van de gever een paard en wagen. Na zijn eigen zware dagtaak onder de grond in de mijn, en terwijl hij moest zorgen voor vijf kleine kinderen, werkten hij en zijn zoon aan het delven van steen en het optrekken van de muren. Vaak werkten ze twintig van de vierentwintig uur. Hij had het zwaar met deze tweede kapel, maar zijn eigen verslag is het beste. ‘Toen onze kapel ongeveer tot aan de bovenkant van de deur klaar was, zei de duivel tegen mij: “Ze zijn allemaal weggegaan en hebben jou en de kapel laten zitten. Ik zou de boel ook maar laten zitten.” Toen zei ik: “Duivel, ken je me dan niet beter? Met de hulp van de Heere krijg ik de kapel overeind, of ik laat mijn huid op de heide.” Toen zei de duivel daar niets meer over tegen mij. Soms had ik blaren op mijn handen, en die zijn heel pijnlijk geweest. Maar ik voelde dat dit me niet uitmaakte. Want als de kapel honderd jaar zou blijven staan, en als er elk jaar één ziel in bekeerd werd, zouden dat honderd zielen zijn. Dat zou me rijk betalen als ik in de hemel kwam, want zij “die er velen rechtvaardigen”, zullen blinken “gelijk de sterren, altoos en eeuwiglijk”. Dus dacht ik dat ik rijk genoeg zou zijn als ik daar kwam. Na verloop van tijd was de kapel klaar en kwam de openingsdag. We hadden een preek, maar de prediker was een wijs man en een dood man. Ik geloof niet dat er die dag veel goeds is gedaan, want het was een heel dode tijd voor de prediker

en de mensen. Hij had namelijk veel grammatica, maar weinig van de Vader. “Niet door kracht noch door geweld, maar door Mijn Geest ... zegt de HEERE.” Als het door wijsheid of kracht ging, zou ik maar een klein deel hebben, want mijn kracht is klein en mijn wijsheid nog kleiner. God zij dank, het werk is van Hem, en Hij kan werken door wie Hij wil. Op de tweede zondag nadat de kapel geopend was, stond ik daar “op het rooster”. Ik zei tegen de mensen: “U weet dat ik hier niet aan deze kapel gewerkt heb om mijn zakken te vullen, maar voor het welzijn van de burenen en het heil van zielen. En zielen moet ik hebben, en zielen zal ik hebben.” De Heere zegende ons op een wonderlijke manier. Twee vrouwen riepen tot de Heere om genade. Toen ik dat zag, zei ik: “Nu is de kapel al betaald.” De goede Heere ging daar door met Zijn werk, en de gemeente groeide al snel van vijftien naar dertig leden. U ziet hoe goed de Heere voor mij is. Ik had om één ziel per jaar gevraagd, en Hij gaf me het eerste jaar vijftien zielen. Loof en prijs Zijn heilige Naam, “want Hij is goed; want Zijn goedertierenheid is in der eeuwigheid”. Eén ziel is immers meer waard dan duizend werelden. Onze kleine kapel had drie ramen, één aan de ene kant en twee aan de andere. De oude duivel, die niet van kapellen houdt, zette zijn dienaars ertoe aan om onze kapel uit spot Drie-Ogen te noemen. Maar God zij geloofd, sindsdien is de kapel te klein geworden voor de plaats. Hij is vergroot, en nu zijn er zes ramen in plaats van drie. Ze mogen de kapel nu Zes-Ogen noemen als ze willen. Want, God zij de eer, velen die daar bekeerd zijn,

zijn nu in de hemel. En als wij daar komen, zullen we Hem loven met al onze kracht, en Hij zal er nooit het laatste van horen.'

Deze tweede kapel was nog maar net klaar of hij begon aan een derde en grotere. Bij deze onderneming kwam zijn talent voor het inzamelen van geld goed uit, net als zijn ijver in het geven en werken. Hij had hoge, en naar wij geloven terechte, gedachten over zijn taak om de bijdragen van de rentmeesters van de Heere binnen te halen. 'Een vriend was met Billy op bedeltocht. Toen ze bij het huis van een voorname heer kwamen en Billy duidelijk op de voordeur afging, stelde de vriend voor dat ze beter naar de achterdeur konden gaan. "Nee," zei Billy, "ik ben de zoon van een Koning, en ik ga door de voordeur.'" 'Eens leek hij op een zendingsbijeenkomst echt geërgerd, omdat er in het verslag iets werd gezegd over geld dat was ontvangen voor "vodden en botten". Toen hij opstond om de vergadering toe te spreken, zei hij: "Ik vind het niet goed dat de zaak van de Heere wordt gesteund met oude vodden en botten. De Heere verdient het beste en hoort het beste te krijgen.'" Goed zo, Billy! Dat is echt goede en gezonde godgeleerdheid.

Billy wist hoe hij de duivel en zijn handlangers met hun eigen wapens moest bestrijden. Eens kwam hij laat terug van een opwekkingssamenkomst, op een donkere avond langs een eenzame weg. 'Enige boze mannen uit de marktboeven' probeerden hem bang te maken door allerlei griezelige geluiden te maken. Maar hij ging

zingend verder. Ten slotte zei een van hen op de vreselijkste toon: 'Maar ik ben de duivel, hier boven in de heg, Billy Bray.' 'Geloofd zij de Heere! Geloofd zij de Heere!' zei Billy. 'Ik wist niet dat jij al zo ver weg "waart".' Om Billy's eigen uitdrukking te gebruiken: 'Wat kon de duivel uitrichten tegen zo iemand als hij?'

'Een van de meest gezegende vruchten van zijn diepe vroomheid was zijn ongeveinsde nederigheid en zijn voortdurende besef van afhankelijkheid van God. De dienaars van de Heere zijn zonder de tegenwoordigheid van de Heere net zo zwak als andere mensen, zoals Simson toen hij zijn haarlokken kwijt was. Hier is een ervaring van Billy: "Toen ik in het circuit van St. Neot stond, was ik op het rooster opgenomen. Ik herinner me dat ik op een zondag in Redgate ingeroosterd was. De kapel zat vol mensen, en de Heere gaf mij grote kracht en vrijmoedigheid in het spreken. Maar ineens nam de Heere Zijn Geest van mij weg, zodat ik geen woord meer kon zeggen. En dit zou wel eens de beste preek kunnen zijn geweest die sommigen van hen ooit gehoord hebben. Wat? zegt u. Terwijl jij daar als een dwaas stond en niet kon spreken? Ja, want het duurde niet lang of ik zei: Ik ben blij dat ik stilgezet ben, en wel om drie redenen. De eerste is: om mijn ziel te vernederen en mij meer afhankelijk te laten voelen van mijn Heere, zodat ik meer aan de Heere denk en minder aan mezelf. De tweede reden is: om u die goddeloos bent te overtuigen. Want u zegt dat wij kunnen spreken wat we willen, net zo goed zonder de Heere als met Hem. Maar dat kunt u nu niet

meer zeggen. U hebt gehoord hoe ik aan het spreken was, maar toen de Heere Zijn Geest wegnam, kon ik geen woord meer zeggen. Zonder mijn Heere kon ik niets doen. En de derde reden is: sommigen van u jonge mannen die hier staan, worden misschien op een dag geroepen om op de kansel te staan, zoals ik nu. Dan kan de Heere Zijn Geest van u wegnemen, zoals Hij die van mij heeft weggenomen. Dan zou u kunnen zeggen: Het heeft voor mij geen zin om te proberen te preken of te vermanen, want de laatste keer dat ik probeerde te preken, werd ik stilgezet, en ik zal niet meer preken. Maar nu kunt u zeggen: Ik heb de arme oude Billy Bray eens net zo zien stilzetten als mij. Hij trok het zich niet aan en vertelde de mensen dat hij blij was dat zijn Heere hem had stilgezet. De Heere van Billy Bray is mijn Heere, en ik ben ook blij dat Hij mij heeft stilgezet. Want als ik de mensen tot nut kan zijn en God kan verheerlijken, dan is dat wat ik wil. Daarna sprak ik nog heel lang en vertelde de mensen wat de Heere mij te zeggen gaf.”

Omdat hij in zo'n geest preekte, moest Bray wel zegen ontvangen, en zegen ontving hij. Veel redenaars en doctoren in de godgeleerdheid lijken maar klein naast Billy Bray, als we bedieningen afmeten naar hun vrucht in het winnen van zielen. Ze zullen er nog kleiner uitzien wanneer de zielen die door arme, nederige sprekers behouden zijn, zullen uitblinken als sterren, terwijl hun eigen redenaarsfaam en geroemde geleerdheid als duisternis zullen zijn.

We zeggen niets meer, maar verwijzen de lezer naar de levensbeschrijving van Billy Bray, geschreven door de heer F.W. Bourne en uitgegeven bij de Bible Christian Book Room, Fairbank Street 57, East Road.

Tot besluit

Al deze excentrieke predikers waren door en door ernstig. Juist daardoor kwam hun humor soms naar voren. Waren zij minder volledig aan hun werk toegewijd geweest, dan hadden zij meer rekening gehouden met de publieke opinie. Dan waren zij ook banger geweest om smaad op zich te laden. Maar zij waren zo vastbesloten om dat ene doel te bereiken, de waarheid tot in het geweten van hun hoorders te laten doordringen, dat zij hun eigen naam vergaten en vrijmoedig spraken.

Als deze mannen lichtvaardig met heilige dingen waren omgegaan, of grappen hadden gemaakt over heilige onderwerpen, dan hadden zij alle kritiek verdiend die over hen is uitgestort. Maar zo waren zij helemaal niet. Onder de ernstigen waren zij de allerernstigsten; daaraan kan niemand twifelen. Dit lag zelfs ten grondslag aan de tegenstand die zij opriepen. Waren zij alleen maar grappenmakers geweest, dan had de wereld hen niet zo gehaat als zij deed, want de wereld houdt van wie haar vermaakt. Hadden zij een keurige slapheid gekweekt, of

waren zij tevreden geweest hun ambt met de levenloosheid van de sleur te vervullen, dan hadden zij niet het gevaar gelopen aan de schandpaal van de spot te staan. In het ambt mag men immers zo saai en krachteloos zijn als men wil, zonder bang te hoeven zijn dat men excentriek wordt genoemd.

Als alle mensen de juiste gezindheid hadden, zouden zij bereid zijn naar de boodschap van de verlossing te luisteren, ook als die in de droogste termen van de vaktheologie werd verwoord. Maar de mensen zijn zo onverschillig over alles wat hun ziel aangaat, dat wij niet alleen tot hen moeten prediken, maar hen er ook toe moeten brengen naar ons te luisteren. Een groot deel van ons werk bestaat uit het zoeken naar aansprekende illustraties, gelijkenissen en treffende gezegden. Daarmee kunnen wij de mensen ertoe verleiden aandacht te schenken aan hun eigen belang. En zelfs dan slagen wij niet, tenzij een hogere macht ingrijpt. Wij zouden er tevreden mee zijn de leerstellige waarheid met onveranderlijke plechtigheid te prediken, als de menigte maar naar ons wilde luisteren. Maar dat wil zij niet. Wat dan? Als het geneeskrachtige medicijn het kind tegenstaat, moeten wij het drankje zoeten of de pil vergulden. Als onze woorden niet uit zichzelf lopen, moeten wij ze op wielen zetten en zo in beweging brengen. Ons doel is dat wij immers enigen behouden zouden. De mensen geloven niet zonder te horen, en zij luisteren niet tenzij wij het woord voor hen aangenaam en aantrekkelijk maken. Daarom durven wij niet anders

dan hen hierin tegemoet te komen. Wij lokken hen naar het onderwijs, zoals kinderen met verhalen en plaatjes tot leren worden verleid.

Dit boekje is niet geschreven om excentriciteit aan te prijzen, of zelfs om al haar uitingen goed te praten. Het wil, als het kan, de scherpte wegnemen van het scalpeermes van lasterlijke verdraaiing en vitterige kritiek. Eerlijke en oprechte kritiek hoeft niet afgewezen te worden; zij kan nuttig zijn als zij eerlijk en vriendelijk wordt uitgesproken. Geen christelijke predikant die bij zijn verstand is, wil zich achter zijn ambt verschuilen, en hij wil ook niet als onfeilbaar worden beschouwd. Maar wat wij wel vragen, is dat de gedachten van onze hoorders niet van ons onderwerp worden afgeleid door de kleine bijzonderheden van onze stijl en manier van doen. Dat zijn kleinigheden, maar onze boodschap is een zaak van leven en dood.

Lezer, als u ertoe gebracht wordt te geloven in de Heere Jezus Christus, zult u heel weinig aan te merken hebben op de prediking die tot zo'n gewenste uitkomst heeft geleid. En als u een hoorder van het evangelie bent en de Heiland nog altijd afwijst, kunt u voor uw ongeloof geen uitvlucht vinden in de eigenaardigheid van de prediker. In onze tijd is het immers gemakkelijk een ander te vinden als de een u niet tot nut is. Er is ook geen wet die u verbiedt daarheen te gaan waar u het meest gesticht wordt. U kunt beter van plaats wisselen dan uw sabbatten verspillen.

Aan alle wijze en onbevooroordeelde gelovigen bevelen wij de woorden van de apostel aan: 'Wie is dan Paulus, en wie is Apollos, anders dan dienaars, door welken gij geloofd hebt, en dat, gelijk de Heere aan een iegelijk gegeven heeft?' Zij moeten niet tegen elkaar worden opgezet, alsof het rivalen waren die om de kampioensgordel vechten. Zij moeten worden liefgehad, geholpen en in het gebed gedragen als medehelpers van ons geloof. 'Niemand dan roeme op mensen (of verachte hen ook); want alles is uwe. Hetzij Paulus, hetzij Apollos, hetzij Cefas, hetzij de wereld, hetzij leven, hetzij dood, hetzij tegenwoordige, hetzij toekomstige dingen, zij zijn alle uwe. Doch gij zijt van Christus, en Christus is Gods.'

© 2026 Teun van der Plas

Alle rechten voorbehouden.

De Nederlandse vertaling van 'Eccentric Preachers' van Charles H. Spurgeon is een uitgave van Teun van der Plas. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de vertaler.